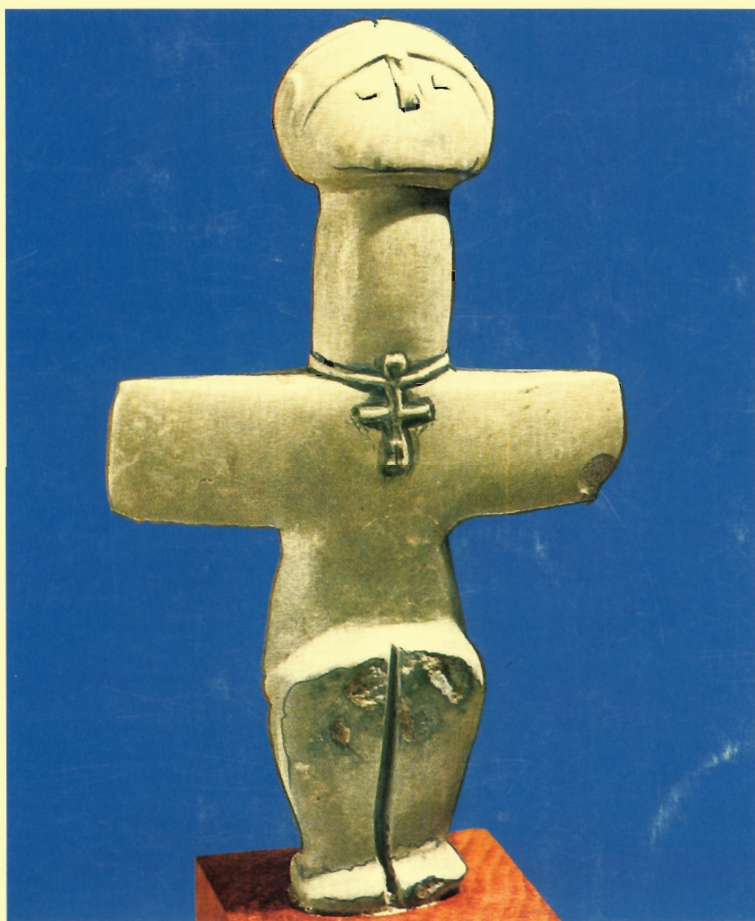

ΟΛΕΣ ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ
ΕΙΝΑΙ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ!

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΛΛΑΔΑ

Τὸ «Ζωογονικὸ Τρίγωνο» καὶ ἡ Μοῖρα

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Ἀθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότυπος: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ήλεκτρονική Ἀλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Δ» λειτουργοῦν
πρωινὲς ὥρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (καὶ Σάββατο).

Ἰδρυτὴς-Ἰδιοκτήτης-
Ἐκδότης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Ἀχιλλέως - Μουσῶν 51
Παλαιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Ἀτελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Ἀθήνα, τηλ.: 5221792.
Ἐκτυπώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΟΣ

- Τιμὴ ἀντιτύπου: 1.500 δρχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομὴ: 14.000 δρχ.
- Ὁργανισμῶν κ.λπ.: 20.000 δρχ.
- Φοιτητῶν: 10.000 δρχ.
- Ἐξωτερικοῦ: 80 δολλ. ΗΠΑ.
- Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται
κατὰ τὴν ἐγγραφή.
- Ἡ συνδρομὴ ἀνανεώνεται
αὐτομάτως μετὰ τὴν λήξη τοῦ
12μήνου. Διακοπὴ τῆς συνδρομῆς
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος τοῦ ἐνδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Ὅλες οἱ συνεργασίες καὶ τὰ
ταχυδρομικὰ ἐμβόσματα στὴ διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσῶν 51
175 62, Π. Φάληρο, Ἀθήνα.

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς
ποὺ ἀλλάζουν διεύθυνση, νὰ τὸ
γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση
κειμένων τοῦ «Δ», μετὰ τὴν προ-
ϋπόθεση ὅτι θὰ ἀναφέρεται ρητῶς
ἡ πηγή τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 12736:

Ὁ Ἀνατολίτης ποὺ προνίζει τὸ δένδρο

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12738:

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Π. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ, Ε. ΑΡΚΑΣ, ΑΛΘΑΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑ,
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΠΑΝΔΑΓΟΣ, Μ. ΑΝΑΣΗΣ.

ΣΕΛΙΣ 12738:

Υπουλή προπαγάνδα σὲ ἀθῶα ἔντυπα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΠΠΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12745:

Ἡ πολιτιστικὴ στείρωση τῆς Εὐρώπης

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12747:

Τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο ἦταν

ἐν χρῇσιν στὴ Μῆλο τὸ 3000 π.Χ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. ΣΑΜΨΩΝ
ΝΑΝΣΥ ΜΠΙΣΚΑ

ΣΕΛΙΣ 12757:

Τὸ αἷσχος καὶ ὄνειδος τοῦ Παλιμψήστου

ΚΩΝ. Γ. ΓΕΩΡΓΑΝΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12761:

Ἀνθελληνικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Χρυσοστόμου

ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΠΟΛΛΩΝΕΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12771:

Ἀντὶ μνημοσύνου τῆς Λιλῆς Ζωγράφου

Π.Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12773:

Ἡ στάση τοῦ Βυζαντίου ἐναντὶ τῶν Ἑλλήνων

ἀπὸ τὸν 9ο αἰ. μέχρι τὴν Φραγκοκρατία

ΑΘΑΝ. ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12779:

Ἀπὸ πανάρχαιες Δωρικὲς λέξεις προήλθαν

ὅλες οἱ ῥίζες τῆς Ἀγγλικῆς Γλώσσας

ΚΩΝ. ΚΑΡΜΠΡΑΝΤΖΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12779:

Τί μιλάμε; Ἀγγλικά ἢ Ἑλληνικά;

ΘΩΜΑΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12784:

Ὁ στανρός ἦταν πανάρχαιο σύμβολο

στὸν προχριστιανικὸ Ἑλληνικὸ Κόσμο

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΕΞΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12795:

Τὸ Ζωογονικὸ Τρίγωνο καὶ ἡ Μοῖρα

ΛΑΤΑΝΗ

ΣΕΛΙΣ 12805:

Τὸ ἀρχαῖο δράμα εἶναι πανανθρώπινο

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Π.Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 12756 • ΟΙ ΓΕΝΝΗ-
ΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ. 12759 •
ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΤΑ: σελ. 12769 • Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ: σελ.
12778 • ΧΡΟΝΙΚΑ: σελ. 12793

Ὁ Ἀνατολίτης πὺν προιονίζει τὸ δένδρο

Τὸ Σύμπαν αὐτοδημιουργεῖται πάντοτε, ἀδιαλείπτως καὶ αὐτοεξελίσσεται; ἢ ἓνας «δημιουργὸς» ἐκτὸς Σύμπαντος προϋπῆρξε αὐτοῦ καὶ τὸ «ἔπλασε» ἐφ' ἅπαξ ἐκ τοῦ μηδενός; Ἀπὸ τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτό, πὺν ἀπασχολοῦσε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, εἴτε λογικὰ (Ἑλληνικὴ κοσμολογία τῆς προκατακλυσμιαίας «Θεογονίας» – ὁ Ἡσίοδος δὲν εἶναι ὁ συγγραφέας τῆς ἀλλὰ ἀπλὸς ἐκδότης τῆς – ἢ τῶν μετέπειτα συστηματικῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων) εἴτε ἀποκαλυπτικά (Ἀνατολικά θεολογικὰ συστήματα βασιζόμενα στὴν πίστη) καὶ συνεχίζει νὰ ἀπασχολῇ τὴ σύγχρονη ἐπιστήμη τῆς κοσμολογίας (βλ. ἄρθρο «Οἱ ιδέες τοῦ Χῶκιν γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Σύμπαντος», «Δαυλός», τ. 203, σ. 12719) ἐξαρθῶνται πλεῖστες ὅσες καταστάσεις στὴν ἀτομικὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου, πὺν καλύπτουν ὅλους τοὺς τομεῖς τους, ἀπὸ τὴν ψυχολογία του καὶ τὴ συμπεριφορὰ του μέχρι τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν πολιτικὴ. Δὲν μπορούμε νὰ ἐπεκταθοῦμε μ' ἓνα μικρὸ σχόλιο, ὅπως εἶναι τὸ παρόν, σὲ ἀνάληψη τοῦ σημείου αὐτοῦ, θὰ σημειώσουμε ἀπλῶς τὴν αὐταπόδεικτη παρατήρηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος πὺν πείθεται ὅτι εἶναι δημιούργημα-γέννημα κάποιου ἐξωσυμπαντικοῦ δημιουργοῦ (Πατὴρ → Υἱός) λειτουργεῖ τελείως διαφορετικὰ ὡς ψυχοπνευματικὸ ὄν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πὺν θεωρεῖ ὅτι εἶναι λειτουργικὴ συνέπεια ἐνὸς αὐτοδημιουργοῦμένου καὶ συνεχῶς αὐτοεξελισσόμενου Σύμπαντος.

Ἀλλὰ στὸ παρὸν ἀρθρίδιο ἡ προβληματικὴ μας δὲν εἶναι κοσμολογικὴ. Εἶναι πολιτισμικὴ – πολιτικὴ: Ποιὸν τύπον ἀνθρώπου ἀπὸ τοὺς δύο προαναφερθέντες «προτιμοῦμε» καὶ «ἐγκρίνουμε». Νοεῖται μέσα στὴν πορεία τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι ἡ συνύπαρξη καὶ συμπόρευση καὶ τῶν δύο; ἢ ἡ ὑπαρξη τοῦ ἐνὸς ἀποκλείει τὴν ὑπαρξη τοῦ ἄλλου; Πιὸ ἀπλᾶ: Ἡ τάση τῆς λογικῆς –ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ προσεγγίσεως τῆς πραγματικότητος, ἀπολύτως φυσιολογικὴ στὸν ἄνθρωπο («ἄνθρωπος φύσει ὁρέγεται τοῦ εἰδέναι»: Ἀριστοτέλης), καὶ ἡ τάση τῆς πίστεως ἢ ἀποκαλύψεως δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ διατηροῦν μεταξύ τους κατάσταση ἐμπόλεμη καὶ ἀλληλοεξοντωτικὴ; ἢ εἶναι δυνατὴ ἡ παράλληλη εἰρηνικὴ τους πορεία;

Δυστυχῶς ἡ Ἱστορία διδάσκει, ὅτι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰῶνων ἡ

δεύτερη τάση, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀποκαλύψεως, συμπεριφέρθηκε ἔξοντωτικά καὶ χωρὶς καμμία διαλλακτικότητα ἔναντι τῆς πρώτης, τῆς λογικῆς - ἀποδεικτικῆς προσεγγίσεως τῆς πραγματικότητος, ἐνῶ ἡ δεύτερη πούθεν δὲν μαρτυρεῖται ὅτι ἀνέπτυξε συγκεκριμένη ἐπιθετική - πολεμική συμπεριφορὰ ἔναντι τῆς πρώτης. Τὸ γεγονὸς αὐτό, μολονότι εἶναι μία «σταθερά» τῆς Ἱστορίας καὶ θάσει αὐτοῦ ἐρμηνεύονται σὲ βάθος πλεῖστες, ἂν ὅχι ὅλες οἱ ἐκφάνσεις τοῦ γνωστοῦ σ' ἐμᾶς ἱστορικοῦ γίγνεσθαι, δὲν ἔχει δυστυχῶς ἀναδειχθῇ καὶ συνειδητοποιηθῇ ἐπαρκῶς ἀπὸ τὴν Δανόηση ἀλλὰ καὶ τὴν Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ. Ἔτσι περιορίζομαστε ἀπλῶς νὰ δλέπουμε κάποια δένδρα (φανατισμός, ἔξουσιασμός, θεοκρατία, μαζισμός, σκοταδισμός, μεσαιωνισμός κ.λπ.), ἀλλὰ τὸ τεράστιο δάσος, πὺν εἶναι ἡ Ἀ-λογία (ὡς μὴ-Λόγος), παραμένει ἀόρατο ἢ ἀνείπωτο.

Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ διατυπώσουμε «προτίμηση» ἢ «ἔγκριση» τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο αὐτῶν βασικωτάτων ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ ῥευμάτων τῆς Ἱστορίας. Διότι μιὰ τέτοια διατύπωση θὰ μᾶς ὠδηγοῦσε αὐτομάτως στὴν ἄρνηση αὐτοῦ ἀκριβῶς πὺν ὑποκρύπτεται ὡς κεντρικὴ ἰδέα τῆς συλλογιστικῆς πὺν ἀναπτύσσεται στὸ ἀρθρίδιο αὐτό: ὅτι ἡ «φύσει ὄρεξις» οἰοῦνδῆποτε ἀντικειμένου (τοῦ εἰδέναι ἢ τοῦ πιστεῦναι) εἶναι ὡς φαινόμενο ἱερὴ καὶ ἀπαραδίαστη ὑποκειμενικὴ κατάσταση ἑνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου. Ἡ εἰς θάνατον καταδίκη καὶ ἡ ἰδεολογικὴ δολοφονία τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο ἰσοδυναμεῖ μὲ «ὑβριν», δηλ. μὲ διασμό τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Θὰ τελειώσουμε ὅμως μὲ τὴν ὑπογράμμιση τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ προαιώνιος διωγμὸς τοῦ Λόγου ἀπὸ τὸ Ἄ-λογο εἶναι γιὰ τοὺς ἔχοντες ἀπομυζήσει τὸ μῆνυμα τῆς Ἱστορίας (μὲ πιὸ συγκεκριμένη διατύπωση: ὁ συνεχιζόμενος ἕως σήμερα κατατρεγμὸς τῆς διεθνοῦς ἐλληνικότητος ἀπὸ τὸν ἔξουσιασμό) κάτι ἀνάλογο μὲ τὴν πράξη πὺν περιγράφεται στὴν λαϊκὴ θυμοσοφία τοῦ «Νᾶσρ-ἐλ-Ντὶν Χότζα», ὅπου ὁ Ἀνατολίτικος αὐτὸς τύπος πριονίζει τὸ δένδρο, πάνω στὸ ὅποιο ἔχει ἀνεβῇ. Διότι, ἂν ξεπέρασε τὸ στάδιο τοῦ κτήνους καὶ ἂν ἐξακολουθῇ ἕως σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα νὰ στέκη **ἱστορικά** καὶ **πολιτιστικά** ὄρθια, αὐτὸ τὸ ὀφείλει στὸν Λόγο – καὶ μόνο σ' αὐτόν.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἡ τεχνολογία τῶν παναρχαίων κυκλαδικῶν πλοίων

Κύριε Λάμπρου,

Στὸ τεῦχος 202 τοῦ «Δαυλοῦ» ὁ κ. Σταμ. Ἀσιώτης σχολιάζοντας σὲ ἐπιστολή του τὴν μελέτη του ποὺ ἀφορᾷ στὰ πλοῖα ποὺ ἀπεικονίζονται στὴν τοιχογραφία τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Θήρας («Δαυλός», τ. 173) ἀναφέρει: «α) Τὰ κουπιὰ δὲν εἶναι σπαστά καὶ δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ κάθετο καὶ ὀριζόντιο μέρος. β) Ὁ ἄρμος τοῦ ἄνω μέρους δὲν εἶναι διπλὸς καὶ στερεῖται “ντίζας”. γ) Τὰ πλοῖα δὲν ἔχουν ἰστία καὶ πανιά, διότι ἔχουν κωπηλάτες».

Εἶμαι σίγουρος πὼς ὁ κ. Ἀσιώτης οὔτε εἶδε οὔτε μελέτησε τὸ σύνολο τῶν πλοίων τῆς τοιχογραφίας. Γιατί, ἐὰν πράγματι τὸ εἶχε κάνει, θὰ εἶχε διαπιστώσει τὰ ἑξῆς: Στὴν τοιχογραφία εἶναι ζωγραφισμένα ἑννέα σκάφη. Ἀπὸ αὐτὰ δύο εἶναι κωπήλατα. Τὸ ἓνα διαθέτει δύο κωπηλάτες καὶ τὸ ἄλλο πέντε· τὸν πηδαλιῶχο καὶ

τὸν κυβερνήτη. Ὑπάρχει ἓνα ἱστιοφόρο μὲ ἀνηρτημένα ἰστία, ποὺ δὲν διαθέτει κουπιὰ καὶ πολεμικὸ ἔμβολο, μὲ ζωγραφισμένα ὀκτὼ περιστέρια στὴν καρδίνα του. Τὰ ὑπόλοιπα ἑξὶ πλοῖα «προβάλλουν» αὐτὰ τὰ «παράξενα σπαστά κουπιὰ».

Στὴν οὐσία ἡ τοιχογραφία παρουσιάζει τρεῖς διαφορετικοὺς τύπους σκαφῶν· κωπηλάτων, ἱστιοφόρων καὶ «μηχανοκινήτων» (ὅσο καὶ ἂν αὐτὸ μᾶς σοκάρη!). Ἡ προϊστορικὴ «αὐτοματοποιητικὴ» εἶναι λογικὸ νὰ μᾶς ἐξαφνίξη, ὅταν «ἀδικοιολογήτως προβάλλει ἐμπρὸς μας πρὸ Ἡρώων», τρέποντας τὰ «ἡρωικά» σὲ εἰρωνικά σχόλια. Κατανοῶ ἀπολύτως τὸ «σοκ» τῶν «μεταδιομηχανικῆς καὶ προτεσταντικῆς ἀντιλήψεως» τεχνονγνωστῶν, μὲ τὴν ἐμφάνισι ὀδοντωτῶν τροχῶν σὲ νομίσματα τῶν Σελευκιδῶν ἢ στὸν «ἀστρολάβο τῶν Ἀντικυθήρων» ἢ στὴν ἀνί-

Ὑπουλη προπαγάνδα σὲ ἀθῶα ἔντυπα

Κύριε διευθυντά,

Στὸ τεῦχος Σεπτεμβρίου 1998 ἐνὸς αὐτοκινητιστικοῦ περιοδικοῦ δημοσιεύτηκε ἄρθρο τοῦ L. J. K. Setright, στὸ ὁποῖο ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς ἐκπληκτικὰ σημεῖα:

1. Μιλώντας γιὰ τὸ σῆμα τῆς «Μπρίστολ», τὸ φτερωτὸ ἄλλογο, ὁ L.S. ἔκανε ἀναφορὰ στὸν «Πήγασο» καὶ τὸν σχετικὸ Ἑλληνικὸ μῦθο. Μόνο ποὺ ἡ λέξη «Πήγασος» κατὰ τὸν L.S. προέρχεται ἀπὸ τὰ ἐβραϊκά **pega+sus**, ὅπου τὸ πρόσφυμα «**pega**» δηλοῖ ἀναφνόμενο προϊόν μιᾶς δίαιτης σύγκρουσης καὶ τὸ «**sus**» ἄλλογο.

2. Μιλώντας γιὰ τὸ σῆμα τῆς «Ἀλφα - Ρομέο» ἀνέφερε ὅτι τὸ κολουριασμένο φίδι (μέρος τοῦ σήματος τῆς εταιρείας αὐτῆς) ποὺ συνοδεύει τὸν Ἀσκληπιὸ σὲ ἀπεικονίσεις, εἶναι κι αὐτὸ ἐβραϊκὸ εἶδωλο, ποὺ ἐνθάρρυνε τοὺς Ἑβραίους νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸν Παράδεισο.

Δὲν γνωρίζω τὴν ἀκριδῆ ιδιότητα καὶ καταγωγή τοῦ L.S.: ὅσα ἐπικαλεῖται ἄραγε στηρίζονται σὲ διαστανρωμένα ἐπιστημονικὰ πορίσματα, ἀποδεκτὰ παγκοσμίως ἢ ἀποτελοῦν προσωπικὲς εἰκασίες του; Ὡς θάλοιντε μία τάξη στὰ πράγματα:

1. Κατὰ τὸν μῦθο ὁ Περγέας σκοτώνει τὴ Μέδουσα. Ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς ξεπετάγεται ἓνα ἄλλογο. Ἐπειδὴ τὸ συμβάν λαμβάνει χώρα κοντὰ στὶς πηγές (ἀπὸ τὸ ρῆμα **πήγνυμι** = μίγηω, καρφῶνω, στερεῶνω, προσηλώνω) τοῦ Ὡκεανοῦ, τὸ ἄλλογο ὀνομάζεται **Πήγασος**. Μεταγενέστερα

χνευση τοῦ μηχανισμοῦ τῆς «περιστερᾶς» τοῦ Ἀρχύτα, δυνάμει χιλιάδες ἔτη πρὶν τὸν σχεδιασμό ἀεριοστροβίλων... Θὰ σᾶς παρακαλέσω πάντως πρὸς χάριν τοῦ σκεπτομένου ἀναγνωστοῦ σας κοινοῦ νὰ δημοσιεύσετε τοὺς τρεῖς τύπους πλοίων τῆς θηραϊκῆς τοιχογραφίας. (Σ.σ.: Ἡ τοιχογραφία ἔχει δημοσιευθῇ στὴν ἔρευνα τοῦ κ. Π. Κ., «Δαυλός», τ. 173).

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ θὰ ἤθελα νὰ ἐνημερώσω τοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Δαυλοῦ» πὼς ἡ τοιχογραφία τῆς Θήρας ἀναπαριστᾷ «νεκρικὴ τελετὴ μεταφορᾶς βασιλικῆς σοροῦ» γιὰ ἐνταφιασμό (στὴν νῆσο Κερεία - Κέρο, ἀνατολικά τῆς Νάξου: τὸ νησί αὐτὸ ἀποτελοῦσε κοινοτάφιο τῶν ἀπανταχοῦ βασιλέων τοῦ τότε γνωστοῦ καὶ πολιτισμένου κόσμου).

Νάξιοι ἦσαν οἱ κατασκευαστὲς τῶν πυραμίδων τῆς Γκίζα ἢ Γῆς Zā (Γῆ τοῦ Zā). Καὶ ἡ μυστικὴ αὐτὴ ὀνομασία προσεπισημαίνει τὸ ὄρος καὶ τὸ σπέος τοῦ Zā (Διὸς κατὰ τὸν Σύριο Φερεκιδῆ, διδάσκαλο τοῦ Πυθαγόρου) στὴν Νάξο. Νάξιος ἦταν καὶ ὁ ἐπώνυμος ἀρχιτέκτων ἡγεμὼν τῆς Μεγάλης Πυραμίδας *Χέοψ* («Αὐτὸς ποὺ εἶδε τὸ χάος») ἢ *Κούφου* (προσδιοριστικὸ τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τὸν Κωφὸν λιμένα τῆς Νάξου). Καὶ φυσικὰ οἱ πυραμίδες τῆς Γκίζα οἰκοδομήθηκαν τὴν πρωτοδυναστεϊακὴ περίοδο, περὶ τὸ

2700 καὶ 2500, ἐπὶ δυναστείας Ξοϊτῶν (ἢ Να-ξοϊτῶν = λιθοξόων).

Τὰ μηχανοκίνητα πλοῖα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς κατασκευάζονταν στὸ «Ναόρειον» τῆς Σύρου, λιμένα τοῦ Ποσειδῶνος. Ὀνομάζονταν «πάλλαντες» καὶ προσονομάζονταν «γοργόνες» (γοργοκίνητα) ἢ «σειρήνες»· ὑποδηλώνοντας ὅτι ἦσαν «σειριακά» σκάφη, ἔργα δηλαδὴ Συρίων ναυπηγῶν.

Γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν «Συρίων» ἐθεωροῦντο οἱ βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων. Μὲ ἐμβλήματα τοὺς ὀκτάκτινους, δωδεκάκτινους καὶ δεκαεξάκτινους ἥλιους. Σύμβολα ποὺ φέρουν καὶ τὰ μηχανοκίνητα πλοῖα τῆς θηραϊκῆς τοιχογραφίας, ὑποδηλώνοντας «πυξίδες» (ὄργανα πλοηγῆσεως). Γιὰ τοῦτο μυθολογεῖται ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀδελφὸς τῆς «σειρήνος».

Γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ τροπὴ τῆς γραφῆς (Συρίη - Σύρος - Σίρ-ρ-ος - Σείρ-ι-ος καὶ Σειρήν), πρέπει νὰ κατανοηθῇ ἡ φωνητικὴ ἀπόδοση τῶν ἰδεογραμμαμάτων ἢ ἱερογραμμαμάτων (κωδικοποιημένου λόγου) σὲ σχέσιν μὲ τὰ ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα.

Ἀπὸ τοὺς ἐμβαθύνοντες μελετητὲς ἀξίζει νὰ προσεχθοῦν οἱ ἔννοιες: *Ἡσίοδος* - *Εἰσιόδος* - *Αἰσιόδος*, *ὑψος* - *ἵψος*, *ξίφος* - *ξύφος*, *Ξοῦθος* - *Ξάνθος* κ.λπ. στὸ «Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλλην-

ὁ ἵππος αὐτὸς παρυνσιάζεται ὡς φτερωτὸς καὶ ἱππεύοντας αὐτὸν τὸν φτερωτὸ ἵππο ὁ Βελλερεφόντης φονεύει τὴν Χίμαιρα, ἀπὸ τὴν ὅπλῃ του δὲ ἀνέδλυνσε τὸ ὕδωρ τῆς Ἰπποκρήνης στὸν Ἑλικῶνα. Ὁ Πήγασος δηλαδὴ εἶναι ἀπόλυτα καὶ ἀναπόσπαστα ἐνταγμένος σὲ μίαν ὁλόκληρη μυθολογικὴ πλοκή, σὲ μίαν προϊστορικὴ μαρτυρία συνέχειας. Ὑπάρχει πλήρης ἐτυμολογικὴ ἐνκρίνεια καὶ ἀκολουθία μυθικῆς πλοκῆς. Στὴν ἐβραϊκὴ δοξασία δὲν ἱκανοποιεῖται καμμιά ἀντίστοιχη συνθήκη: ποιά ἦταν ἡ βίαιη σύγκρουση; τί στοιχεῖα διασφύζονται γι' αὐτὸ τὸ ἄλλο; ἔτσι ξεκάθωρα γίνεται λόγος γιὰ ἓνα τέτοιο ἄλλο χωρὶς τὰ πῶς, πότε, γιατί, ποῦ καὶ τί ἀκολούθησε;

Ἐξ ἄλλου τὸ ἄλλο καταλαμβάνει ἐξέχουσα θέση στὸν Ἑλληνικὸ μῦθο καὶ Ἱστορία: Νὰ θυμηθοῦμε τὸν Δούρειο Ἴππο, τοὺς Ἰπποκένταυρους, τὸν Ξάνθο τοῦ Ἀχιλλέα μὲ τὶς μαντικὲς ἱκανότητες, τοὺς Ἰπποκανθάρους τῶν κωμικῶν ποιητῶν, τὸν Βουνεφάλα τοῦ Ἀλέξανδρου, τὴ διακόσμηση ἀετωμάτων, ἀγγείων κ.λπ. Τί ἀντίστοιχο ὑπάρχει στὴν ἐβραϊκὴ μυθολογία καὶ ἱστορία; Εἶναι δυνατόν μὴ ξεκρέμαστη, ἀόριστη, τυχαρπαστὴ ἐβραϊκὴ ἐτυμολόγηση νὰ ἀντιπαραταχθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἀπέναντι σ' ἓνα δυσαρθίμητο σύνολο ἐπαρκῶς συννφασμένων καὶ μὲ ἱστορικὸ πυρῆνα ἐλληνικῶν μύθων, ποὺ τεκμηριωμένα ὑπακούουν στίς ἔλλογες διαπλοκὲς τῆς γλώσσας καὶ καταδεικνύουν τὴν ἀλληγορίαν τοὺς μηνύματα καὶ ιδέες; Εἶναι δυνατόν νὰ θεωρήσουμε ὑπολειπόμενη τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία καὶ τέχνη, πλήρη ἀπὸ ἀναφορὰς καὶ ἀφιε-

νικῆς» τῶν Λίντελλ - Σκόττ. Ὅπως ἐπίσης ὁ συγκρητισμός τῶν ἐννοιῶν σέ εὐρωπαϊκὲς καὶ ἀνατολικὲς γλώσσες. Καὶ ἰδιαίτερα ἑλληνικὰ - σανσκριτικά (Σείριος - Σύριος - Σούριος: Ἥλιος).

Γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα οἱ ἐνδιαφερόμενοι σύντομα θὰ μποροῦν νὰ πληροφορηθοῦν

ἀπὸ τὸ βιβλίο μου, ποὺ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ, μὲ τίτλο «Προϊστορικὴ Ναυπηγικὴ Τεχνολογία τῶν Κυκλαδιτῶν».

Διατελῶ φιλικὰ
μὲ σεβασμὸ καὶ τιμὴ
Πασχάλης Καρακατσάνης

Οἱ «εἰδικοί» καὶ τὸ πρόβλημα ἐπιδιώσεως τῆς Ἑλληνικῆς

Κύριε διευθυντά,

Μετὰ τὸ πέρασ μιᾶς διαλέξεώς του εἰς τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιον τοῦ Λονδίνου ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Μπαμπινιώτης ἐδέχθη σειρὰν ἐρωτήσεων ἀπὸ ἓνα ἀκροατήριον τὸ ὁποῖον ναὶ μὲν γνώμην εἶχε, ἀλλ' ἢ προσωπικότης τοῦ καθηγητοῦ δὲν ἐπέτρεψε εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀκροατῶν νὰ δείξουν τὸ ἀπαιτούμενον σθένος.

Πρῶτον, εἰς ἐρώτησιν καὶ παρατήρησιν περὶ προελεύσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Λονδίνου ὁ κ. Γ. Μπ. «κατακρεούρησε» τὸ κῦρος τοῦ λεξικογράφου Στεφάνου, μὲ τὴν ἀπάντησιν ὅτι «δὲν εἶναι ἀξιόπιστος πηγὴ»! Ψυχολογικὰ εὐρέθη ὀλοφάνερα πρὸ διλήμματος, ἀλλὰ ὁ τρόπος ἀπατήσεως ἦταν τέτοιος ποὺ δὲν «ἐπαιρνε συζήτησιν».

Δεύτερον, εἰς παρατήρησιν διὰ τὴν πολλὰ πλὴν χρῆσιν τῆς λέξεως «λέγω» καὶ τ' αὐτῆς πα-

ράγωγα καὶ τὴν ἀκούσιαν φθορὰν ποὺ ἐπιφέρει, λόγῳ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἀντιπαρετιθεμένων λέξεων, ὑπεστήριξε ὅτι αὐτὸ δείχνει «πλοῦτον καὶ ὄχι πτώχευσιν τῆς γλώσσας»! Τὸ εὐλογον ἐρώτημα εἶναι, μετ' ἀπὸ πόσον χρονικὸν διάστημα ἡ καινούργια ἑλληνικὴ θὰ ἔλθῃ, μὲ ἀποκλεισμὸ τῶν λέξεων ποὺ ἔχουν ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τίς παραφθορὰς τῶν ἐννοιῶν τοῦ «λέγω», «λέγεις», «λέγει» κ.τλ. Δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανον τὰ γλαφυρὰ διηγήματα τοῦ ἀξέχαστου Νίκου Τσιφόρου «Τὰ Παιδιὰ τῆς Πιάτσας» νὰ γίνουν τὸ ἐγκόλπιον τοῦ κ. Μπαμπινιώτη διὰ τὴν καινούργια παραφθορὰ τῆς ἀλόγιστης Δημοτικῆς.

Τρίτον, εἰς παρατήρησιν περὶ τοῦ πολυτονικοῦ, ὅτι ὁ «χρωματισμός» τῆς προσωφίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διεσώθη καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ μέσα εἰς τὴν ὕμνωδιαν τῆς Ἑκκλη-

ρώσεις στὴ μορφή τοῦ ἵππου καὶ τὴ συνύπαρξί του μὲ τὸν ἄνθρωπον, μιᾶς μετέωρης, ἀνεδαφικῆς ἐδραϊκῆς ἐτυμολόγησής;

Προσέξτε καὶ κάτι ἄλλο: ὑπάρχει καὶ ἡ λέξις **ἵπποσῶς** (**ἵππος+σῶας**) καὶ **ἵπποσός** (**ἵππος+σός**), ποὺ σημαίνει ὁ ὀδηγῶν, ὁ διεγείρων ἵππους. Τὸ δεύτερον συνθετικὸ παράγεται ἀπὸ τὸ ῥῆμα **σεύω** (=ἐλαίνω, κυνηγῶ, ἐξακοντίζω, γίνομαι αἰτία νὰ ἀναπηδήσῃ κάτι, ἐκτινάσσομαι), ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐκτὸς τῶν παραπάνω «σῶας» καὶ «σός» ἔλκεται καὶ τὸ **σοῦς** ποὺ σημαίνει ὁρμή, σφοδρότης. Ἄν ἤθελε νὰ παίξῃ κανεὶς, θὰ μπορούσε νὰ πῇ στὸν L.S. ὅτι τὸ ἐδραϊκὸ του «sus» δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἑλληνικὸ «σοῦς», μὲ τὸ ὁποῖο ὑπάρχει καὶ ἐννοιολογικὴ συνάφεια. Ἀλλὰ ἄς παραμεινόμεν σοδαροί.

2. Ὁ Ἀσκληπιὸς ἦταν γνῶσις τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Κορωνίδας. Ἡ Κορωνίδα, ἂν καὶ ἔγκνος ἀπὸ τὸν θεό, πῆγε νὰ παντρευτῇ τὸν Ἴσχν. Ἐνὰς κόρακας μεταφέρει τὸ νέο στὸν Ἀπόλλωνα θυμωμένος αὐτός, καταριέται τὸν κόρακα, μιὰ καὶ τοῦ μαύρισε τὴν καρδιά, νὰ μαυρίσῃ καὶ αὐτὸς γιὰ πάντα, σκοτώνει τὸν Ἴσχν καὶ δάζει τὴν Ἀρτέμιδα νὰ τοξέψῃ τὴν Κορωνίδα, λίγο πρὶν καὶ ὁμως στὴν πυρὰ τὸ ἄψυχον κορμὶ τῆς Κορωνίδας, ὁ Ἀπόλλωνας μετανιώνει καὶ ἀρπάζει τὸ ἀγέννητο ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς καὶ τὸ παραδίδει στὸν σοφὸ Κένταυρον Χείρωνα, στὸ Πῆλιο. Ὁ Ἀσκληπιὸς μαθαίνει ἀπὸ τὸν Χείρωνα τὴν θεραπείαν ἀσθενειῶν καὶ πληγῶν, τὰ ξόρκια, τὰ δότανα, τίς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις.

οίας (αὐτὸ εἶναι ἀληθές) ὁ καθηγητὴς ὡς «εἰδικὸς» ἀπέκλεισε μὲ ἀδιαλλαξίαν ἐνδεχόμενον αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Βλέπετε, ἐὰν αὐτὸ τὸ λάδωμεν ὡς δάσιν καὶ ἐξετάσωμε τὸ «χρωματικὸν» μέρος τῆς προσωπιδίας τῆς γλώσσης, τότε τὸ σφάλμα τῆς ἀποδολῆς τοῦ τονισμοῦ θὰ ἐκβάλῃ κραυγὴν μεγάλην, ἱκανὴν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπιπολαιότητα τοῦ κ. Μπαμπινιώτη. (Ὡς ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντέξῃ διάλογον, διότι μόνον μὲ μονόλογον δύναται νὰ ἐπιβληθῇ).

Διανύομε μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἰαπωνία ἐπανδρώνει τὸ δυναμικὸν τῆς μὲ κλασσικοὺς φιλόλογους ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, ὅχι διότι ἔχει ἀγάπην πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλὰ διότι ἀνεύρεν ὅτι ἡ Ὀμηρικὴ διάλεκτος εἶναι ἡ καλλίστη γλῶσσα διὰ τὸν προγραμματισμὸν τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν τοῦ μέλλοντος. Μ' αὐτὴν τὴν παρατήρησιν νομίζω, ὅτι ἡ ζήτησις καθηγητῶν διὰ τὴν διδασκίαν τῶν ἀρχαίων κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια εἶναι δυνατόν νὰ προβλεφθῇ ὅτι θὰ ὑπερκαλυφθῇ ἀπὸ τὸ ἀνερχόμενον δυναμικὸν τῆς Ἀπὼ Ἀνατολῆς.

Λόγω μακρᾶς ἀπουσίας μου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αἱ ἀλλαγαὶ εἰς τὸ γλωσσικὸν ἐπέφεραν μεγάλυτερον πόνον καὶ δέος εἰς ἐμὲ προσωπικά, ὅταν ἐσυνειδητοποίησα ἄργα τὸ μέγεθος τῆς δολιοφθορᾶς. Ὅλοι οἱ εἰδικοὶ ἔχουν ἄγνοιαν τῆς πραγματικότητος τῆς παρουσίας Ἑλληνικῆς καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῆς ἀρχαίας. Αὐτοὶ οἱ λίγοι εἰδικοὶ εἶναι ἡ δυναμίτις εἰς τὰ θεμέλια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐμεῖς θὰ ἦτο εὐλογον νὰ συσπειρωθούμε ἐναντίον τοῦ ὑπάρχοντος καὶ ἐπεκτεινόμενου κινδύνου. Ὡς πραγματικοὶ Ἑλληνες οὐδεμίαν χρεῖαν ἔχομεν ἀπὸ τέτοιους «εἰδικούς».

Ὡς Ἑλληνες ἔχομε τὸ προτέρημα νὰ συσπειρωνώμεθα ἐν ᾧρᾳ κινδύνου διὰ τὴν προάσπισιν τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ, τῆς Ἑλλάδος μας, πὺν θὰ ὑπάρχῃ, ἐφ' ὅσον ἡ γλῶσσά τῆς θὰ διαιωνίξῃ τὴν ἱστορίαν τῆς.

Μετὰ τιμῆς

Εὐάγγελος Ἀρκὰς

Ph. D., Λονδίνον, Ἑνωμένον Βασίλειον

Ἡ προτομὴ τοῦ Δαυὶδ σὲ κατάστημα τῆς Βεργίνας

Ἀγαπητέ «Δαυλέ»,

Θέλω νὰ ἀπαντήσω στὸν ἀναγνώστη σας κ.

Ὁ μῦθος εἶναι ἐκπληκτικός. Κρύβει τεράστια σπονδαιότητα γιὰ τὶς πανάρχαιες γνώσεις τοῦ λαοῦ μας καὶ γιὰ τὸ ἐπίπεδό του, χιλιετίες πρὶν φανοῦν στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο διάφορα ἄλλα φύλα. Τόσο πολὺ ἐξελίχθηκε ὁ Ἀσκληπιὸς ὡς γιατρός, πὺν προσέγγισε καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν. Θορυβήμενος ἀπὸ τὴν ὕβριν ὁ Δίας ῥίχνει νεκρὸ μὲ ἀστροπελέκι τὸν Ἀσκληπιό. Ἀπὸ πίκρα καὶ ἀγανάκτηση ὁ Ἀπόλλων σκοτώνει τοὺς τρεῖς Κύκλωπες, γνιούς τοῦ Δία.

Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαντικώτερη παραλλαγή σχετικὰ μὲ τὸν Ἀσκληπιό. Στὴν οὐσίᾳ ὁ Ἀσκληπιὸς εἶναι ἡ ἱατρικὴ διάστασι τοῦ Ἀπόλλωνα. Ὡς κόρες τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀναφέρονται ἡ Ὑγιεία, ἡ Ἰασώ, ἡ Ἀκεσώ καὶ ἡ Πανάκεια, γυναικα τὸν ἡ Ἡπιόνη (=ἀνακούφιση). Οἱ γνιοὶ τοῦ Μαχάων καὶ Ποδαλείριος ὑπῆρξαν γιατροὶ στὸν Τρωικὸ πόλεμο.

Δὲν μποροῦμε ἐδῶ νὰ προχωρήσουμε στὴν ἀνάλυσιν τοῦ μύθου. Παρατηροῦμε μόνον τὸ τεράστιο δάθος του, τὴν διάχυσή του σὲ ἄπειρους τομεῖς καὶ πτυχές, τὴ σύνδεσή του μὲ πραγματικὰ γεγονότα. Οἱ μῦθοι εἶναι σπέρματα ἀποδυναμωμένης ἱστορίας. Ὁ Τρωικὸς πόλεμος κατὰ τὰ συμβατικὰ τοποθετεῖται στὰ 1300-1200 π.Χ., μὲ τὶς νεώτερες καὶ ἀκριβεῖς θετικὲς προσεγγίσεις πρὶν τὸ 3000 π.Χ. Ὁ Ἀσκληπιὸς σὰν ἰδέα καὶ σύμβολο χάνεται στὰ δάθη τῶν αἰώνων. Ἡ δολοφονία του ἀπὸ τὸν Δία ὑποκρύνει ἐνδεχομένως τὴν ἀνθρώπινη διάστασι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πὺν σὺν τῷ χρόνῳ θεοποιήθηκε γιὰ τὴν τεράστια συμβολὴ του στὴν ἀνθρώπινη εὐημερία. Μιλᾶμε δηλαδὴ γιὰ ἓναν (δὲν θάταν βέβαια ἓνας, θὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι, ἥσσαντες ἴσως αὐτοῦ)

Ἰωάννη Λάζαρη, ὁ ὁποῖος ἀνέφερε σὲ ἐπιστολὴ τοῦ δημοσιευθεῖσα στό (τεῦχος 202 τοῦ «Δαυλοῦ»), πὼς εἶδε μέσα σὲ κατάστημα ἀναμνηστικῶν εἰδῶν ἔξω ἀπὸ τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῆς Βεργίνας, νὰ πωλῆται μεταξὺ τῶν προτομῶν τῶν Ἑλλήνων βασιλέων μιὰ προτομὴ τοῦ Δαβίδ. Φαίνεται πὼς ὁ κύριος αὐτὸς δὲν ἔχει ἀσχοληθῇ καθόλου μὲ τὶς εἰκαστικὰς τέχνες, διαφορετικὰ θὰ γνώριζε τὸ πασίγνωστο γλυπτὸ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου «Δαβίδ», τοῦ ὁποῖου κακότεχνα ἀντίγραφα πωλοῦνται σὲ πολλὰ καταστήματα τουριστικῶν εἰδῶν ἀνά τὴν Ἑλλάδα. Κι ἐπειδὴ, γιὰ νὰ κρίνουμε, πρέπει πρῶτα νὰ διακρίνουμε, θὰ πῶ λίγα λόγια γιὰ τὴν τέχνη τῆς Ἀναγέννησης. Ἡ ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης στὴν Ἰταλία – τέλη τοῦ 14ου ἕως 16ου αἰ. μ.Χ. – χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν τάση ἀναδίωξης τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὶς τέχνες, στὰ γράμματα καὶ στὶς ἐπιστήμες, ἔχοντας ὅμως ἀφομοιώσει τὴν χριστιανικὴ πίστη. Οἱ ἀναγεννησιακοὶ εἰκαστικοὶ καλλιτέχνες, ἐμποτισμένοι ἀπὸ θαθεῖα πνευματικότητα, ἀντλοῦσαν τὰ θέματά τους ἀπὸ τὴν μυθολογικὴ καὶ κλασσικὴ Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν «Παλαιὰ Διαθήκη» καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων. Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοση τῶν ἔργων τοὺς εἶχαν υἱοθετήσει τὴν νεοπλατωνικὴ αἰσθητικὴ, τὸ κλασσικὸ ἐλληνικὸ

ῥυθμὸς τῆς ἐξιδανίκευσης καθὼς καὶ τὶς τεχνικὰς γνώσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δημιουργῶν. Τὸ ἔργο λοιπὸν τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου, ζωγραφικὸ, γλυπτικὸ καὶ ἀρχιτεκτονικὸ, ὑφολογικὰ ἀναφέρεται στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Θὰ παρατηρήσουμε στὸ ἴδιο τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» πὼς στὸ ἐξώφυλλο εἶναι τυπωμένος ἐπίσης ἓνας πίνακας τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγέννησης.

Λοιπὸν μπορεῖ ὁ Δαβίδ νὰ μὴν ἔχη σχέση μὲ τὴν Βεργίνα, τὰ τουριστικὰ ὅμως καταστήματα ἀνά τὴν Ἑλλάδα πωλοῦν ἐκτὸς ἀπὸ κακὰ ἀντίγραφα τῶν ἀριστουργηματικῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀγαλμάτων καὶ κακὰ ἀντίγραφα τοῦ ἀριστουργηματικοῦ «Δαβίδ» τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου. Κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ προβληματισμὸς στὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ ἐστιαστοῦμε δὲν εἶναι τί πωλοῦν τὰ τουριστικὰ καταστήματα, ἀλλὰ ποιά εἶναι ἡ τέχνη ποὺ προωθεῖται ἐπίσημα ἀπὸ τὶς ἐλληνικὰς ἀρχὲς στὴν σημερινὴ Ἑλλάδα. Παρατηρήστε τὰ γλυπτὰ στὶς πλατεῖες, παρατηρήστε καὶ τὰ σύγχρονα κτήρια. Θὰ καταλάβετε τότε ποιοὶ καὶ πὼς βεβηλώνουν τὴν ἱερὴ γῆ τῆς Ἑλλάδος καὶ ποιοὶ καὶ πὼς προσβάλλουν καὶ ὑποδαθμίζουν τὴν νοημοσύνη τῶν Ἑλλήνων.

Μὲ φιλικὸν χαριετισμὸς

Ἀλθαία Γεωργιάδ

Ἀπόφοιτος Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν

ἐκκλησιαστικὸ σοφὸ, ἐπιστήμονα, πὸν δρᾷ κάπου πρὶν τὸ 3000 π.Χ. Τὰ Ἀσκληπιεῖα κατακλύζουν τὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο. Αὐτὸ τῆς Ἐπιδαύρου καθίσταται λαμπρότατο, ἐξαιρετο, δημοφιλέστατο. Ἀπὸ τὸ 291 π.Χ. ἡ λατρεία του μεταφέρεται καὶ στὴ Ρώμη ὡς Aesculapius. Ἡ κλασσικὴ τέχνη φθάνει νὰ τὸν παρομοιάσῃ μὲ τὸν Δία. Τόσο ἐξίσταται τὸ γόητρο καὶ ἡ φήμη τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πὸν – προσέξτε – παρίσταται μὲ βακτηρία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐλίσσεται ὁ ἱερὸς ὄφις.

Στὴν ὑπέροχη, ἀνθρωποκεντρικὴ, ἐπιστημονικὴ ἐλληνικὴ κοσμοαντίληψη δεσπόζει ἡ Φύση μὲ τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ιδιότητές της. Τὸ σύμβολο τοῦ ὄφεως εἶναι ἱερό, ἐξέχον, ὑπέρτατο (ἃς μὴν προχωρήσουμε ὅμως σὲ παραπέρα ἀνάλυση, γιατί δὲν ἐνδείκνυται ἐδῶ καὶ τώρα) κι αὐτὸ τὸ ἡγεμονικὸ, δυναμικὸ σύμβολο προσδίδεται στὸν Ἀσκληπιό.

Ἀπέναντι σ' αὐτὸν τὸν ὄγκο γνώσης, σοφίας, μνήμης, πανάρχαιας ῥίζας καὶ ἀστείρευτης ἀγάπης πρὸς τὸν ἀνθρώπο ἔρχεται ὁ ἀδελφὸς L.S. νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ ἓνα εἶδωλο τῆς ἐρήμους! Καλὰ πὸν δὲν ἀναφέρθηκε στὸ γνωστὸ κακὸ φιδάκι τῆς ἐβραϊκῆς «Παλαιᾶς Διαθήκης», πὸν παραπλάνησε τὴ χαζοχαρούμενη Εὐᾶ!

3. Θὰ μπορούσε ὁ L.S. νὰ παραθέσῃ τὶς ἀπόψεις του ὡς μιὰν ἄλλη ἐκδοχή. Ἰσχυρίζεται ὅμως ὅτι ὁ ἐλληνικὸς μῦθος εἶναι στὴν οὐσία ἀκόλουθος καὶ δάνειος ἐβραϊκῶν σημείων. Ἡ θέση του εἶναι μονομερής, ἀνυπόστατη, ἀστήρικτη. Εἶναι ὅμως καὶ κάτι ἄλλο, χειρότερο. Ἀκράτος ἔχει ἐξαπλωθῇ τελενταῖα ἓνας ἀνόσιος, βρώμικος πόλεμος ἐνάντια σὲ κάθε τι ἐλληνικὸ. Ἡ ὑπὸνό-

Σημείωση «Δ»:

Δημοσιεύουμε την επιστολή της κ. Α.Γ., διότι πράγματι τὸ φαινόμενο τῆς ἀκαλαισθησίας ὄχι μόνο στὸν τουριστικὸ τομέα, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα εἶναι ἐκτεταμένο στὸ Ρομαίικο. Ἀλλὰ οἱ σωστὲς αἰσθητικὲς παρατηρήσεις τῆς δὲν μειώνουν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὴν πολιτικὴ καὶ ἱστορικὴ σημασία τῶν ὑποψιῶν ποὺ εἶχε διατυπώσει δάσκαλος ὁ κ. Λάζαρος στὴν ἐπιστολή του.

Ὁ ἀποπροσανατολισμός στὴν ὑπόθεση τοῦ παλιμψηστού

Κύριε διευθυντά,

Ὅταν ξεκίνησε πρόσφατα ὁ θόρυβος γιὰ τὸ σπάνιο κομμάτι τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς, δηλαδή γιὰ τὸ παλιμψηστο χειρόγραφο μὲ ἔργα τοῦ μεγάλου Ἀρχιμήδους, προέβλεψα ποιὰ θὰ ἦταν ἡ κατάληξη καὶ δυστυχῶς ἐπιβεβαιώθηκα.

Ἀντιπαρέρχομαι τὸ γεγονός ὅτι ἓνα κράτος μὲ σχετικὰ ὑποφερτὴ οἰκονομία δὲν μπόρεσε νὰ δοῇ τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ χειρογράφου (ποσὸ ποὺ διέθεσε τελικὰ ἓνας ιδιώτης) καὶ ἐπικεντρῶνω τὸ παράπονό μου στὸ ὅτι δὲν ἔγιναν οἱ πρέποντες χειρισμοί. Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τόσο ἡ πολιτικὴ ὅσο καὶ ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου ἀγνόησαν τὸ φιλότιμο καὶ τὴν εὐαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἄν ἓνας ὑπουργός, ἓνας ἀκαδημαϊκὸς ἢ ἓνας πρῶτανος Πανεπιστημίου ἔκανε ἐκκλήρη στὸ λαό μας γιὰ ἓναν μικρὸ ἔρανο, εἶναι μαθηματικῶς βέβαιο ὅτι τοῦλάχιστον 800.000 Ἑλληνες θὰ διέθεταν ἀπὸ ἓνα χιλιάριζο, ὥστε νὰ συγκεντρωθῇ τὸ ἀπαι-

τούμενο ποσὸ καὶ μάλιστα σὲ «στιγμιαῖο» χρόνο.

Ἀποτελεῖ λάθος χειρισμὸ κατὰ τὴ γνώμη μου καὶ τὸ ὅτι τίς τελευταῖες ἡμέρες πρὶν τῆς δημοπρασίας ἐστιάζτηκε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὸ ἐνεργητικὸ τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ στὸ γεγονός ὅτι τὸ χειρόγραφο εἶναι κλεμμένο. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ γίνῃ ἓνας ἀποπροσανατολισμός ἀπὸ τὸ βασικὸ ζητούμενο, δηλαδή τὴν ἀπόκτηση τοῦ χειρογράφου. Ἡ καταγγελία μιᾶς κλοπῆς, ποὺ ἔγινε πρὶν ἀπὸ 75 χρόνια, δὲν ἔχει νόημα, οὔτε ὀδηγεῖ σὲ ἄμεσο ἀποτέλεσμα. Δὲν πρέπει ἄλλωστε νὰ ξεχνοῦμε, ὅτι ὅλα τὰ μουσεῖα τοῦ κόσμου καὶ ἑκατοντάδες ἰδιωτικὲς συλλογὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ κοσμοῦνται ἀπὸ κλεμμένους ἀρχαιοελληνικοὺς θησαυροὺς, ποὺ ἀποκλείεται νὰ ἐπαναπατρισθοῦν, ἐφ' ὅσον τὸ ἀδίκημα τῆς κλοπῆς τοὺς ἔχει παραγραφῇ.

Μὲ τὴν εὐκαιρία θέλω νὰ κάνω μία συμπλήρωση σὲ διάφορα σχετικὰ ἄρθρα ποὺ γράφτηκαν αὐτὸν τὸν καιρὸ. Στὸ χειρόγραφο περιέχονται 15 θεωρήματα τῆς πραγματείας «Περὶ μη-

μευση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπιχειρεῖται μὲ λυσσαλέο ἀλλὰ καὶ δόλιο τρόπο. Στόχος δὲν εἶναι μόνο τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς γενικώτερα καὶ κυρίως ἡ ἰδεολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ σκέψη, ὁ πολιτισμὸς ποὺ ἀνέδειξαν τοῦτοι οἱ τόποι, ἐμποδίζει τὴν ἐπέλαση τῆς βαρβαρότητας. Ἡ ἑλληνικὴ ἀνθρωποκεντρικὴ κοσμοαντίληψη συντρίβει τὰ ἐξουσιαστικὰ οἰκονομοκεντρικὰ σύγχρονα μοντέλλα. Ἡ τέχνη, τὸ μέτρο ζωῆς, ἡ φωνὴ τοῦ πολίτη ἀπαξιώνονται στὰ νεοφεουδαλιστικὰ ἐπελαύνοντα σχέδια. Μὲ μιὰ κουνδέντα τὸ πρόταγμα, τὸ ἰδανικὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἐλευθερία σκέψης καὶ δράσης, ἐμποδίζει τὸ νεοδαρβαρισμὸ τῶν σημερινῶν ἱεροεξαστῶν, ποὺ θέλουν νὰ ὑπαγάγουν τὰ πάντα στὴ σκοταδιστικὴ τους ἀφασία. Ἡ ὑποδούλωση τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν μαζῶν, ἡ ἀπενεύρωσή τους θὰ ἐπιτρέψῃ καὶ ἐπιφέρει τὴν ἐπικράτηση τῶν κυνηγῶν τοῦ ἀχαλίνωτου κέρδους σὲ βάρος κάθε ὁμορφιάς τῆς καθημερινότητος καὶ τοῦ ὄνειρου; Εὐθέως βέβαια πῶς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἐπιστημονικὴ θεώρηση, τὸν κριτικὸ ἔλεγχο, τὴν φιλοσοφικὴ ἀγωνία καὶ ἐνατένιση, τὴν πολιτικὴ ἀπελευθέρωση, τὸν καλλιτεχνικὸ παλμό, τὴν ἀθλητικὴ ἀμύλλα καὶ ὅ,τι ἄλλο συνέχει τὴν ἑλληνικὴ κοσμοθεωρία καὶ πρακτικὴ στάση ζωῆς; Πῶς νὰ σταθῇ διπλά στὴν ἐκρηξη, τὸ ξεχείλισμα τῆς ὁμορφιάς, τῆς νύχτης καὶ τῆς προστάθειας ἢ ἰσοπέδωση, ὁ μεσαίωνας; Τί νὰ ἀντιπαρατάξῃ ἀπέναντι στοῦ Λόγου, τὴν ποίηση, τὸν ἀγῶνα ἢ ἀναληγσία;

χανικῶν θεωρημάτων πρὸς Ἑρατοσθένη ἔφοδος», ἀρκετὸ μέρος τῆς πραγματείας «Περὶ ἐλίκων» καὶ μέρη τῶν πραγματειῶν «Περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου», «Κύκλον μέτρησης», «Ὀχονμένων», «Ἐπιπέδων ἰσορροπιῶν» καὶ «Στομάχιον». Ὅλα τὰ παραπάνω εἶναι ἔργα τοῦ μεγάλου

Ἀρχιμήδους.

Φιλικά
Βαγγέλης Σπανδάγος
Μαθηματικὸς - συγγραφέας
Ἀθήνα

Ἡ ἀδιαφορία τῶν ἰθυνόντων γιὰ τὶς γερμανικὲς ἀποζημιώσεις

Κύριε διευθυντά,

Προχθὲς διάβασα στὶς ἐφημερίδες ὅτι τριάντα ἑδραῖοι, ποὺ δούλεψαν τὸ 1944-45 στὸ ἐργοστάσιο «Φολξβιάγκεν» τῆς Γερμανίας τοῦ Χίτλερ, διεκδικοῦν ἀποζημιώσεις, διότι δούλεψαν ἀναγκαστικά χωρὶς πληρωμὴ. Σήμερα, εἶδα στὶς εἰδήσεις τῶν 9 μ.μ. νὰ δείχνουν κάποιον ἑδραῖο ἐβδομηνταεπταετηρίαν νὰ λέει ὅτι διεδικεῖ δεδουλευμένα: νὰ πάρῃ καὶ ἀδουλεύετα. Μακάρι. Κύριε, εἶμαι σίγουρος πὼς οἱ τριάντα αὐτοὶ θὰ πληρωθοῦν στὸ ἀκέραιο (ὅπως οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἑλβετία μὲ τὸ χρυσό) καὶ μὲ τὰ καθυστερούμενα σὺν τόκους. Τὸ πιστεύω, γιατί αὐτοὶ εἶναι ἑδραῖοι. Ἄν ἦταν ἄλλης ἐθνικότητας, θ' ἀμφέβαλλα.

Πρὸς τί ἡ ἀγανάκτησή μου; ἀναφέρομαι στὸν γραικυλισμὸ τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν, στὴν ὑποτελεία καὶ στὸν ἀνθελληνισμό τους. Ἐξηγοῦμαι: ἡ χώρα μας ἀπὸ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν δικαιο-

σύται τρισεκατομύρια ἀπὸ τὴν Γερμανία (ἀποζημιώσεις) καὶ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἀναφέρει τίποτα, κανεὶς δὲν νοιάζεται, τὴν στιγμή μάλιστα ποὺ ἡ χώρα χρωστάει ἑξήντα τόσα τρισεκατομύρια. Γιατί;

Σὰς διαβάζω, σὰς πιστεύω καὶ βλέποντας τὸ ἐνδιαφέρον σας, τὸν πόνο σας καὶ τὴν ἀγάπη σας γιὰ τὴν πατρίδα μας καὶ ἐπειδὴ νιώθω κι ἐγὼ τὸ ἴδιο, γι' αὐτὸ ἀπευθύνομαι σὲ σὰς.

Γνωρίζοντας ὅτι ὁ χρόνος σας εἶναι πολῦτιμος δὲν θὰ σὰς κουράσω ἄλλο. Προσπάθειά μου εἶναι ἡ ἀφύπνιση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐδῶ. Πονῶ γιὰ τὴν πατρίδα μου, ποὺ στερήθηκα γιὰ τριανταεῖνα ὁλόκληρα χρόνια καὶ τὴν χαίρονται ἄλλοι.

Μετ' ἐκτιμήσεως
Μάνος Ἀνάσης
Μελβούρνη, Βικτ., Αὐστραλία

Διᾶλεξαν λοιπὸν τοὺς τρόπους ποὺ γνωρίζουν καλά. Αὐτοὺς ποὺ τοὺς πηγαίνουν καὶ τοὺς ἐκφράζουν τὸ δόλο, τὴν συκοφάντηση, τὴν ὑπονόμευση, τὴν λαιωδία, τὴν καπήλευση, τὴν στρέβλωση, τὴν ὑποδόθμηση, τὴν ἀμαύρωση. Ὅπου καὶ ὅπως μποροῦν. Εἴτε μὲ ὑποτιθέμενες ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις ἀργυρώνητων ὑπαλλήλων Πανεπιστημίων, εἴτε μὲ ἱστορικὲς παραποιήσεις, ποὺ ἐλπίζουν στὴ μέσα ἀπὸ τὸν χρόνο παγίωσή τους, εἴτε μὲ «σφήνες» καὶ γκρίζες, μαῦρες παρεμβάσεις σὲ ἐντελῶς ἄσχετα καὶ ἀνύποπτα σημεῖα, ὅπως, ἄς ποῦμε, ἓνα ἄρθρο γιὰ τὰ σήματα τῶν αὐτοκινήτων σ' ἓνα αὐτοκινητιστικὸ περιοδικό!

Δὲν ξέρω τὸ ποῖον καὶ τίς προθέσεις τοῦ L.S.. Δὲν καταλογίζω ἀσυνζητητὶ ὑποуλες προθέσεις στὸ ἄρθρό του. Μπορεῖ νὰ πρόκειται γιὰ σύγχυση, ἀγνοία, ἡμιμάθεια, ἀλλὰ ἓνα λάθος χωρὶς ὑστεροδουλία. Μπορεῖ καὶ ὄχι. Τὸ φαινόμενο ὅμως τῆς ἐπιχείρησης διάθρωσης κάθε τι τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀκόμα καὶ σὲ ἐντελῶς ἄσχετα μὲ τὴν Ἱστορία καὶ τὴν Τέχνη κείμενα, ζητήματα, θέματα πολλαπλασιάζεται καὶ μᾶς καθιστᾷ τοῦλάχιστον ἐπιφυλακτικούς ὡς πρὸς τίς προθέσεις ὀρισμένων καὶ ὑποχρεωμένους νὰ ξεσκεπάζουμε τὰ ψεῦδή τους καὶ νὰ κρίνουμε τὴν ἰδεολογία τους. Αὐτὸ τὸν σκοπὸ εἶχε καὶ τούτη ἡ ἐπιστολή.

Μὲ τιμὴ
Γιάννης Β. Πέππας
Φιλολόγος,
Βαρνάδας Ἀττικῆς

Ἡ πολιτιστικὴ στείρωση τῆς Εὐρώπης

“Οἱ ὅμιλοῦν σήμερα γιὰ γίγαντες-ἐταιρεῖες καὶ νάνους-κράτη. Ὅμως τὰ διάφορα κοινωνικά προβλήματα ποὺ ἔχουν ἀναφανῆ ἐξ αἰτίας τῆς παγκοσμιοποιήσεως τῆς οἰκονομίας (ἀνεργία, πορνεία, παιδικὴ ἐργασία, κοινωνικὲς παροχὲς κ.λπ.) ἔχουν αἴτιο μᾶλλον τὸ πολιτιστικὸ ἔλλειμμα, παρὰ τὴν οἰκονομικὴ δυσπραγία. Ἡ δὲ θεραπεία τοὺς χρειάζεται μὲν πολιτικὴ βούλησι, ποὺ ὅμως θὰ τὴν καθορίσῃ ὁ βαθμὸς πολιτισμοῦ τοῦ κάθε κράτους. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, γιὰτὶ οἱ ἀνάγκες τοῦ κάθε ἀτόμου δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικές. Μία ἐταιρεία λύνει (σὲ ὅποιον βαθμὸ) τὸ πρόβλημα τῆς διαβίωσης ὅχι ὅμως καὶ τὴν ποιότητά της. Ἀρα τὸ μεγάλο αἶτημα τῶν ἡμερῶν μας εἶναι ἡ ποιότητα ζωῆς.

Παρ’ ὅλ’ αὐτὰ οἱ ἀποφάσεις τῶν ὁργάνων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως ἔχουν ἐπικεντρῶσει τὸ ἐνδιαφέρον τοὺς στὴν νομισματικὴ ἔνωση. Ὅσο γιὰ τὸ νέο πρόγραμμα πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως, ποὺ θὰ ἰσχύσῃ γιὰ τὴν πενταετία 2000-2005, ἐπροικισμένη μὲ τὸ ἀσήμαντο ποσὸν τῶν 167 ἑκατομμυρίων ECU (μὲ σημερινὲς ἰσοτιμίες γύρω στὰ 60 δισεκατομμύρια δραχμὲς) καὶ γιὰ τὰ 15 κράτη μέλη. Καὶ εἶναι ἀκατανόητο νὰ προπαγανδίζεται ἡ Εὐρώπη τῶν πολιτῶν, ὅταν παραγνωρίζεται ὁ ἴδιος ὁ πολίτης. Ὁ πολίτης δὲν εἶναι ὁ σκύλος τοῦ Παυλῶφ, γιὰ νὰ κουνᾷ τὴν οὐρά του στὸν ἥχο τῆς ὑποσχέσεως τῆς ὑλικῆς παροχῆς. Ὁ ἀθλητισμὸς, οἱ καλὲς τέχνες, ἡ παιδεία ἀποτελοῦν οὐσιαστικὸ τμῆμα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ποὺ καμμία ἀνώνυμη ποδοσφαιρικὴ ἐταιρεία, καμμία σχολὴ καλῶν τεχνῶν ἢ κανένα σχολεῖο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λύσουν, ἂν δὲν ἀπευθύνονται στὴν ψυχὴ του καὶ ὅχι στὸ βάλαντιόν του. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκλείωνται πολῖτες ἀπὸ τὴν σωματικὴ ἄσκησι (βεβαίως ὁ ἀθλητισμὸς δὲν εἶναι μόνον σωματικὴ ἄσκησις), ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία καὶ ἀπόλαυσιν καὶ ἀπὸ τὴν μόρφωσιν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσμετρῶνται μὲ λογιστικὴ λογικὴ οἱ παροχὲς τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν.

Σ’ ἓνα ἄρθρο τῆς Γιώτας Συγκᾶ στὴν «Καθημερινή» τῆς 2ας Ἰουνίου 1998 σημειώνεται: «Ἡ Εὐρωπαϊκὴ κινηματογράφος καὶ ἡ τηλεόρασις εἶναι σὲ δεινὴ θέσι, ὅχι λόγῳ παραγωγῆς ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς μὴ κατανάλωσής» («Πρῶτα Σύγκλησις, μετὰ Πολιτισμὸς», σελ. 15). Ἡ φράσις αὕτη ἀποκαλύπτει τὴν φορικτὴ ἀλήθειαν· ὅχι μόνον στὸν κινηματογράφον καὶ τὴν τηλεόρασι, ἀλλὰ στὸ σύνολο τῶν τεχνῶν ἡ Εὐρώπη δὲν καταναλώνει τὰ πολιτιστικὰ της προϊόντα. Δύο εἶναι οἱ αἰτίες τοῦ φαινομένου αὐτοῦ. Ὑπάρχουν τηλεοπτικὰ προγράμματα καὶ κινηματογραφικὰ ἔργα Εὐρωπαϊκά, ποὺ ἀποτελοῦν μίμησι τῶν ἀμερικανικῶν. Μὲ δεδομένη τὴν ὑλικοτεχνικὴ ὑπεροχὴ τῶν ΗΠΑ τὰ Εὐρωπαϊκὰ προϊόντα φαντάζουν πτωχοὶ συγγενεῖς καὶ δὲν προσελκύουν καταναλωτικὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ «Γιούρολαντ» δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ φθάσῃ τὴν

δόξα της «Ντισνέυλαντ» ούτε και θα προσελκύση τόσο μεγάλο πλήθος επισκεπτών. Καμμία τηλεοπτική σειρά ευρωπαϊκή δεν θα φθάση τις δαπάνες της αμερικανικής σειράς «Τόλμη και Γοητεία» και συνεπώς θα προσελκύση μικρότερο ποσοστό τηλεθεάσεως· με συνέπεια την προσέλκυσιν μικροτέρου αριθμού διαφημιστικών μηνυμάτων, αναγκαίων για την συντήρησιν των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών. Η παραγωγή και προβολή ευρωπαϊκών προγραμμάτων από τους κρατικούς τηλεοπτικούς σταθμούς δεν λύνει το πρόβλημα, αφού αυτοί καταλαμβάνουν μικρό μερίδιο στην τηλεοπτική αγορά με απογοητευτικά ποσοστά τηλεθέσεως. Και φυσικά στόχος της πολιτιστικής παραγωγής δεν πρέπει να είναι μόνον η παραγωγή προϊόντων, αλλά και η κατανάλωσός τους.

Εγγίζουμε έτσι την δεύτερη αίτια. Ο Ευρωπαίος πολίτης έχει αφομοιωθή από τον αμερικανικό τρόπο ζωής. Αυτό φαίνεται κυρίως στην λογοτεχνία. Το θαυμάσιο ευρωπαϊκό μυθιστόρημα έχει παραμερισθή από τα διάφορα «Άρλεκιν», ενώ η ποίησις καταλαμβάνει όλο και φθίνουσα θέσιν. Η διείσδυσις των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών έφερε στα σπλάχνα της τον ισοπεδωτικό αμερικανικό τρόπο ζωής. Άρα το ευρωπαϊκό καταναλωτικό κοινό των πολιτιστικών προϊόντων αμερικανοποιείται με καταστρεπτικά αποτελέσματα για την ευρωπαϊκή παραγωγή. Οί κυβερνήσεις των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένώσεως δεν δύνανται να στρουθοκαμηλίζουν άλλο. Δεν αποτελεί άλλοθι γι' αυτές η χρηματοδότησις κάποιων πολιτιστικών προϊόντων, αφού δεν έχει εξασφαλισθή η κατανάλωσός τους. Αυτό βεδαίως δεν είναι δυνατόν να γίνη με την βία. Πριν η Ευρώπη ένωθη πολιτικά και οικονομικά, ήταν περισσότερο ένωμένη πολιτιστικά από σήμερα. Το γαλλικό και ιταλικό τραγούδι κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος, όπως συνέβαινε με το ελληνικό τραγούδι ή το βρετανικό και γαλλικό θέατρο ή την γερμανική ζωγραφική και την ελληνική γλυπτική. Αυτό σημαίνει ότι, αντί να αναζητήται ένα ένιαο πολιτιστικό «μοντέλλο», πρέπει να ενδυναμωθή η εθνική παραγωγή πολιτισμού. Είναι τρελλό να παράγονται διαφορετικά «μοντέλλα» αυτοκινήτων και να επιδιώκεται ένιαο πολιτιστικό. Αν η αρχαία Ελλάδα ξεμεγαλούργησε πολιτιστικά, το κατώρθωσε, γιατί δεν κατέπνιξε τις τοπικές εκφράσεις πολιτισμού. Δίπλα στον ιωνικό ρυθμό υπήρχε ο δωρικός και ο κορινθιακός· δίπλα στον Θηβαίο Πίνδαρο υπήρχε ο Λέσβιος Άλκαϊος· δίπλα στον Σταγειρίτη Άριστοτέλη υπήρχε ο Αθηναίος Πλάτων. Άς αφήση η Ευρωπαϊκή Ένωσις το ξωλον έπιχείρημα, ότι η οικονομική ένδυνάμωσις θ' απαγκιστρώσει την Ευρώπη από την αμερικανική κηδεμονία, αφού εάν δεν δημιουργήση το κατάλληλο πολιτιστικό υπόβαθρο, η απαγκίστρωσις αυτή δεν θα έπιτευχθή ποτέ.

Ἀθανάσιος Κουκοδίστας

Τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο ἦταν ἐν χρήσει στὴ Μῆλο τὸ 2500 π.Χ.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΑΥΑΓΙΑ
ΚΑΙ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΜΑΖΟΝΙΟ

Συνέντευξη τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Α. Σάμψων

Τὴν ὑπαρξη ἀρχαιοτάτης γραφῆς στὸν εὐρύτερο Ἑλλαδικὸ χῶρο ἐπιβεβαιώνει τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Ἡ ἐνεπίγραφη ξύλινη πινακίδα τοῦ Δισπηλιοῦ (5250 π.Χ.) (σ.σ.: βλ. «Δ», τ. 147, Μαρτίου 1994), τὸ περίφημο ὄστρακο γραπτοῦ ἀγγείου στὰ Γιοῦρα (6000 π.Χ.) (σ.σ.: βλ. «Δ», τ. 185, Μαΐου 1997), τὰ ἐγχάρακτα σύμβολα τοῦ Διμηνίου καθὼς καὶ τὰ σύγχρονα ἀνάλογα εὐρήματα στὴν Ρουμανία καὶ στὴν Βουλγαρία πιστοποιοῦν τὴν ὑπαρξη μιᾶς παλαιολιθικῆς γραφῆς, προγενέστερης τῆς Γραμμικῆς Α καὶ Β (σ.σ.: βλ. «Δ», τ. 190, Ὀκτωβρίου 1997) καὶ ἀνατρέπουν συλλήβδην τὶς μέχρι τώρα ἀπόψεις γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ γραπτοῦ λόγου. Στὸ τέλος τοῦ μήνα μάλιστα ἀναμένεται σχετικὴ δημοσίευση ἀπὸ τὸν ἀρχαιολόγο Γ. Χουρμουζιάδη γιὰ τὰ εὐρήματα τῆς Καστοριάς. Ἀλλὰ τὸ πιὸ ἐντυπωσιακὸ γεγονός εἶναι ἡ ἀνακάλυψη στὴ Μῆλο ἀγγείων τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ., ποὺ ἔφεραν γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφάβητου.

Ὁ «Δαυλὸς» ἐπικοινωνῶνσε μὲ τὸν Ἀδαμάντιο Σάμψων, τὸν ἀρχαιολόγο ποὺ ἔφερε στὸ φῶς τὸ γραπτὸ ὄστρακο στὸ Σπήλαιο τοῦ Κύκλωπα στὴν ἐρημονησίδα Γιοῦρα τῶν Σποράδων καὶ συζήτησε μαζί του. Ὁ κ. Σάμψων ἀναφέρεται μετὰ ξὺν ἄλλων στὸ ἐνδεχόμενο ὑπαρξης μιᾶς παλαιότερης «πρωτοελλαδικῆς» ἢ «πρωτοβαλκανικῆς» γραφῆς στὸν εὐρύτερο Βαλκανικὸ χῶρο καὶ ἐκφράζει τὴν ἀποψη πὼς τὰ λεγόμενα «σύμβολα κεραμέων» πρέπει νὰ ἐπαναξετασθοῦν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων εὐρημάτων, καθὼς δὲν ἀποκλείεται κι αὐτὰ νὰ ἀποτελοῦν γράμματα.

Ἀποκλείσθηκε τὸ ἐνδεχόμενο τὰ σύμβολα τοῦ Ὀστράκου τῶν Γιοῦρων νὰ μὴν εἶναι γραφὴ

– Κύριε Σάμψων, ὅταν ἐργαζόσαστε στὴν Ἐφορεία Σπηλαιολογίας τὸ 1992, ξεκινήσατε ἀνασκαφὲς στὸ σπήλαιο τοῦ Κύκλωπα στὰ Γιοῦρα τῆς Ἀλοννήσου. Τί προέκυψε ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν εὐρημάτων του;

– Πρόκειται γιὰ ἓνα πολὺ ἐντυπωσιακὸ σπήλαιο μὲ ὥραϊο διάκοσμο, τὸ ὁποῖο ἐπιφανειακὰ παρουσίαζε νεολιθικὰ κυρίως εὐρήματα ἀπὸ τὸ τέλος τῆς 7ης χιλιετίας καὶ κάποια νεώτερα τῆς ῥωμαϊκῆς περιόδου. Στὴν συνέχεια ἡ ἀνασκαφὴ ἔδειξε ὅτι στὴν περιοχὴ εἶχαμε κατοίκηση ἀπὸ τὴ μεσολιθικὴ ἐποχὴ ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν 9η χιλιετία, συγκεκριμένα ἀπὸ 8500-6700 π.Χ.

Οἱ ἀνασκαφὲς στὰ Γιοῦρα ὠλοκληρώθηκαν ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, ἀλλὰ τὸ ὕλικὸ μελετᾶται ἀκόμη ἀπὸ μένα καὶ περίπου 20 εἰδικοὺς ἐπιστήμονες. Τὰ συμπεράσματά μας πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν τὰ ἐπόμενα δύο χρόνια σὲ ἓναν ἢ δύο τό-

μους. Σημαντικό εύρημα είναι τὸ κεραμικὸ ὄστρακο, ἓνα κομμάτι ἀγγείου τῆς ἐποχῆς τοῦ 5000 π.Χ. περίπου, τὸ ὁποῖο ἔχει ἐπάνω ἐγχάρακτα σύμβολα. Ἀποκλείσαμε τὸ ἐνδεχόμενο νὰ εἶναι διακοσμητικὰ στοιχεῖα, διότι ὁ τρόπος πού γίνεται ἡ διακόσμηση εἶναι γνωστός. Τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ διακόσμηση εἶναι γεωμετρικὴ καὶ ἔχει κανονικότητα. Βεβαίως στὴν παροῦσα φάση πρέπει νὰ εἴμαστε ἐπιφυλακτικοί, ἐφ' ὅσον τὸ εὔρημα τελεῖ ἀκόμη ὑπὸ μελέτη. Πάντως τὰ ἐγχάρακτα σύμβολα πού φέρει θυμίζουν αὐτὰ τῆς ξύλινης πινακίδας πού βρέθηκε στὴν περιοχὴ τῆς Καστοριάς (5260 π.Χ.). Μάλιστα πρόσφατα στὴν ἴδια περιοχὴ βρέθηκε καὶ ἓνα ἐγχάρακτο ὄστρακο, τὸ ὁποῖο φέρει τὰ ἴδια σύμβολα. Γνωρίζουμε ἐπίσης, ὅτι στὴν ἴδια περίοδο ἀνήκουν καὶ ὠρισμένα ἐγχάρακτα σύμβολα-γράμματα πάνω σὲ πηλὸ ἀπὸ τὴν Βουλγαρία καὶ τὴν Ρουμανία. Τὰ εὑρήματα τῆς Βουλγαρίας συγκεκριμένα, τὰ ὁποῖα εἶναι καινούργια, δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ ἀκόμη. Θὰ ἦταν καλὸ νὰ γίνῃ μία παρουσίαση καὶ σύγκριση ὅλων αὐτῶν τῶν εὑρημάτων, γιατί εἶναι πιθανὸν νὰ προκύπτῃ μία «πρωτοελληνικὴ» ἢ «πρωτοβαλκανικὴ» γραφή. Ὁ συνάδελφος Γ. Χουρμουζιάδης – ὅπως ὁ ἴδιος μοῦ ἔχει πει πρόσφατα – μελετᾷ τὰ εὑρήματα τῆς Καστοριάς καὶ σύντομα θὰ προδῇ σὲ σχετικὴ δημοσίευση. Στὸ τέλος τοῦ μήνα μάλιστα θὰ ἔχω τὴν εὐκαιρία νὰ δῶ τὰ ἀντικείμενα πού βρέθηκαν στὴν Καστοριά, καθὼς θὰ συμμετάσχω στὸ συνέδριο πρὸς τιμὴν τοῦ Δ. Θεοχάρη, πού γίνεται στὴν ἴδια πόλη καθὼς καὶ στὴ Θεσσαλονίκη. Θὰ ἠθελὰ ἐπίσης νὰ δῶ καὶ τὰ εὑρήματα τῆς Βουλγαρίας, τὰ ὁποῖα πρὸς τὸ παρόν εἶναι ἀπρόσιτα λόγω τῆς ἀσχημῆς κατάστασης πού ἐπικρατεῖ στὴ γειτονικὴ χώρα, καθὼς ἡ ἐπικοινωνία μας μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀρχαιολόγους δὲν εἶναι εὐκόλη. Ὡστόσο ἐπαναλαμβάνω ὅτι τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ μὲ ἀσφάλεια, ἀφοῦ τὰ ἀντικείμενα εἶναι ὑπὸ μελέτη.

Τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου Μ, Ν, Κ, Χ, Ξ, Π, Ο, Ε σὲ ἀγγεῖα τῆς Μήλου τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ.

– Ὅταν λέτε ὅτι ὑπάρχει πιθανότητα ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν εὑρημάτων νὰ προκύψῃ ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς «πρωτοελληνικῆς» ἢ «πρωτοβαλκανικῆς γραφῆς», τί ἐννοεῖτε;

– Στὴν ὑπὸ ἐξέταση ἐποχὴ βρίσκουμε παρόμοια ἐγχάρακτα σύμβολα-γράμματα στὴν Μακεδονία, στὸ Αἰγαῖο, στὴ Βουλγαρία, στὴ Ρουμανία καὶ πιθανὸν καὶ σὲ ἄλλους χώρους στὰ Βαλκάνια. Στους μεταγενέστερους χρόνους οἱ γραφές τῆς Γραμμικῆς Α ἢ Β ἔχουν ἐντοπισθῇ σὲ περιορισμένους χώρους. Τὴν Γραμμικὴ Β τὴν συναντᾶμε κυρίως στὸν Μυκηναϊκὸ κόσμο καὶ τὴν Γραμμικὴ Α στὴν Κρήτη. Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ σᾶς πῶ, ὅτι σὲ προϊστορικὲς ἀνασκαφές μέχρι τώρα βρίσκουμε νεολιθικὰ ὄστρακα ἀγγείων μὲ ἐγχάρακτα σύμβολα, πού μπορεῖ νὰ ἔχουν σχέση μὲ τὴν προαναφερθεῖσα γραφή. Μέχρι πρόσφατα τὰ ὀνομάζαμε «σύμβολα κεραμέων». Πρέπει ὅμως νὰ τὰ ἐξετάσουμε πάλι ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων εὑρημάτων. Ἀπὸ τὸ 5000 π.Χ., πού βρίσκουμε ὄστρακα μὲ σύμβολα, μέχρι τὴν Γραμμικὴ Γραφή Α καὶ Β – δηλαδή γύρω στὸ 1500 π.Χ. – μεσολαβεῖ ἓνα μεγάλο κενὸ γύρω στὰ 3500 χρόνια. Στὴν πραγματικότητα δὲν πρέπει νὰ εἶναι τόσο μεγάλο τὸ κενό, διότι ἔχουμε ἐπίσης «σύμβολα κεραμέων» στὴν Πρωτοελλαδικὴ ἐποχὴ

Σύμβολα-γράμματα από Πρωτοκυκλαδικά άγγεϊα τής Μήλου (μέσα 3ης χιλιετίας π.Χ.). Διακρίνονται άριστερά τὸ Χ καὶ δεξιὰ τὸ Ν, πανομοιότυπα γραμμένα ὡς τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου.

(3η χιλιετία) καὶ στήν Μεσοελλαδική (2η χιλιετία). Πολύ πρόσφατα μάλιστα δρέθηκε στή Μήλο ἓνα τεράστιο σύνολο άγγείων άπό τάφο τής πρωτοκυκλαδικής περιόδου (3η χιλιετία), τὸ ὁποῖο θά δημοσιεύσω σύντομα. Πολλά άπ' αὐτά είχαν ἐπάνω σύμβολα - γράμματα πὸν μοιάζουν καταπληκτικά μὲ ἑλληνικά γράμματα: «Μ», «Ν», «Χ», «Κ», «Ξ», «Π», «Ο», «Ε». Πάντως, ἄς μὴν πιστεύουμε, ὅτι ἡ γραφή στοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἦταν κτῆμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ἔχει διαπιστωθῇ, στήν μυκηναϊκή περίοδο ἡ Γραμμικὴ Β άποτελοῦσε μία λογιστικὴ γραφή τῶν ἀνακτόρων.

Ἡ αὐτοχθονία τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ πολιτισμὸς σὲ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου άπό τὴν Μεσολιθικὴ ἔποχὴ

— Ἐὰν ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ἐπιβεβαιωθῇ ἐπιστημονικά, τότε ἐνισχύεται ἡ ἄποψη ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦταν αὐτόχθονες καὶ δὲν προήλθαν άπό φύλα πὸν ἦρθαν άπό τὸ Βορρᾶ ἢ τὴν Ἀνατολή.

— Ἀσχολούμενοι μὲ τὴν προϊστορικὴ ἔρευνα τὰ τελευταῖα χρόνια καταλήγουμε στὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦταν αὐτόχθονες. Ὁ προϊστοριολόγος Δημήτρης Θεοχάρης εἶχε ὑποστηρίξει κι αὐτὸς τὴν αὐτόχθονη ἐξέλιξη. Ὑπάρχουν δεδαίως θεωρίες πὸν ὑποστηρίζουν, ὅτι στοὺς ἀπώτατους προϊστορικοὺς χρόνους ὑπῆρξαν

μετακινήσεις φυλών από την Ἀφρική ή την Ἀσία πρὸς τὴν Εὐρώπη, αὐτὸ ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν πιθανότητα νὰ ὑπῆρχε αὐτόχθων πληθυσμὸς ἀπὸ τὴν Κατώτερη Παλαιολιθική, καθὼς ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα πλῆθος παλαιοντολογικῶν εὐρημάτων. Ἀκόμη ὅμως κι ἂν ἦρθαν κάποιοι εἶτε ἀπὸ τὸν Βορρᾶ εἶτε ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, θα ἦταν ἐλάχιστοι καὶ δὲν θὰ ἐπηρέασαν τὸν αὐτόχθονα πληθυσμό. Ἴσως τὰ νέα ἐπιτεύγματα τῆς νεολιθικῆς περιόδου, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἐξήμερωση τῶν ζώων ἢ οἱ καλλιέργειες τῶν φυτῶν νὰ ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολή μὲ ἐπαφές ἢ νὰ προῆλθαν ἀπὸ παράλληλη ἐξέλιξη.

– *Τὶ ἄλλα εὐρήματα ἔφερε ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη στὰ Γιοῦρα;*

– Τὸ ὑλικὸ εἶναι πλούσιο, σπουδαῖο καὶ πρωτότυπο. Στὰ Γιοῦρα ἐμφανίζεται ἓνας καινούργιος πολιτισμὸς ἀπὸ τὸ 9000 π.Χ., ὁ ἀρχαιότερος στὸ Αἰγαῖο σύμφωνα μὲ τὶς ἔρευνες ποὺ ἔχουν γίνει μέχρι σήμερα. Ἡ χρονολόγηση τῶν εὐρημάτων ἔδειξε, ὅτι ἔχουμε μία συνεχεῖ κατοίκηση 5.000 χρόνων, ἀπὸ τὸ 9000 ἕως τὸ 4000 π.Χ. Διαπιστώνουμε, ὅτι ἀπὸ τὴν μεσολιθικὴ ἤδη περίοδο στὸ Αἰγαῖο κατοικοῦν ἄνθρωποι, ποὺ ἀσχολοῦνται μάλιστα ἰδιαίτερα μὲ τὴν θάλασσα. Εἶναι μία φάση, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς ἀπὸ κυνηγὸς εἶναι καὶ ψαράς. Ἐχουμε βρεῖ τεράστιους ὄγκους ψαριῶν μέσα στὸ σπήλαιο καὶ περίπου 60 ἀγκίστρια, εὐρήματα σπάνια, καθὼς μέχρι σήμερα στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο ἔχουν βρεθῇ ἐλάχιστα καὶ πολὺ νεώτερης ἐποχῆς. Ἦδη, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν 9η χιλιετία, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνας «ἐπαγγελματίας» ψαράς καὶ βασίζει τὴν διατροφὴ του κατὰ μεγάλο μέρος στὴ θάλασσα. Ἀνάλογα τέτοια εὐρήματα δὲν ὑπάρχουν πουθενά μέχρι σήμερα στὴ Μεσόγειο.

Ἐνδεικτικὸ τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι βρήκαμε σπόνδυλους ψαριῶν, ποὺ ὑπολογίζεται ὅτι ζύγισαν 100 μὲ 200 κιλά. Τόσο μεγάλα ψάρια δὲν ἀλιεύονται εὐκόλα ἀπὸ τὴν ἀκτὴ. Πρέπει λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς νὰ διέθεταν ἀξιόλογα σκάφη καὶ νὰ ἦταν ἔμπειροι ναυτικοί, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, τὸ Αἰγαῖο εἶναι δύσκολη θάλασσα καὶ ἀπαιτεῖ ἐπιδεξιότητα. Ἐπιπλέον ὁ ὁψιανὸς τῆς Μήλου, ποὺ βρίσκεται στὰ Γιοῦρα, δείχνει τὴν ὑπαρξὴ ναυσιπλοΐας στὸ Αἰγαῖο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μεσολιθικά, τὰ ὁποῖα πηγαίνουν τὴν προϊστορία τοῦ Αἰγαίου 3.000 χρόνια πίσω, ἀφοῦ εἶναι τὰ πιὸ παλιὰ ποὺ ἔχουν βρεθῇ μέχρι σήμερα στὸν χῶρο αὐτό, βρέθηκαν λείψανα κατοίκησης τῆς νεολιθικῆς περιόδου ἀπὸ τὸ 6500 μέχρι τὸ 4500 π.Χ..

Σημαντικὰ εἶναι τὰ εὐρήματα τῆς Μέσης Νεολιθικῆς (5800 ἕως 5300 π.Χ.). Σ' αὐτὴ τὴν φάση ἔχουμε ἐκπληκτικὰ ἀγγεῖα μὲ διακόσμηση, ἢ ὁποία μιμεῖται σχέδια τῆς ὑφαντικῆς ἢ τῆς κεντητικῆς τέχνης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ θεωρεῖται μοναδικὴ μέχρι σήμερα. Δὲν ἔχουν βρεθῇ πουθενά ἄλλου ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Γιοῦρα καὶ ἓνα νησάκι δίπλα, τὴν Κυρὰ Παναγιά.

– *Μποροῦμε νὰ ποῦμε λοιπὸν, πὼς οἱ ἀνασκαφές αὐτὲς φωτίζουν τὴν μεσολιθικὴν περίοδο στὴν Ἑλλάδα;*

– Ἡ μεσολιθικὴ περίοδος στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο εἶναι πολὺ καινούργια. Ἐνῶ μέχρι πρόσφατα γνωρίζαμε μία-δύο θέσεις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τὰ τελευταῖα χρόνια πληθαίνουν συνεχῶς. Πραγματικὰ ἡ μεσολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει νὰ φωτίζεται

Όστείνα μεσολιθικά ἀγκίστρια ἀπὸ τὸ σπήλαιο τῶν Γιούρων (6000 π.Χ.), ὅπου σὲ γραπτὰ ἀγγεῖα βρέθηκαν σύμβολα ποὺ μοιάζουν καταπληκτικὰ μὲ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου.

καὶ δείχνει, παρ' ὅτι εἶναι τόσο πρῶιμη, νὰ εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη πολιτιστικά. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ Γιούρα ἀλλὰ καὶ μία πρόσφατη ἔρευνα στὴν Κύθνο, ὅπου ἀνακαλύψαμε ὑπαίθριο χῶρο κατοίκησης καὶ ἓνα νεκροταφεῖο τῆς μεσολιθικῆς περιόδου. Οἱ ἄνθρωποι δείχνουν νὰ ἔχουν καθωρισμένους τρόπους ταφῆς καὶ ἐπιδεικνύουν σεβασμὸ στοὺς νεκρούς. Φαίνεται, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ὀργανωμένη κοινωνία μὲ κάποιες ἀρχές. Μέχρι πρόσφατα ὑπῆρχε μία θεωρία, ὅτι μετὰ τὴν παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἔρημη καὶ τὴν κατοίκησαν ἄνθρωποι ποὺ ἤρθαν διὰ θαλάσσης ἀπὸ τὴν Μέση Ἀνατολή. Αὐτὸ εἶναι παρὰ πολὺ ἀκρᾶιο καὶ παρόμοιες θεωρίες εἶναι ἐπικίνδυνες, γιατί μπορεῖ νὰ ὑποκρύπτουν καὶ πολιτικὲς σκοπιμότητες. Οἱ ἀνασκαφές ποὺ γίνονται τελευταῖα, δείχνουν ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς Παλαιολιθικῆς ἀκολουθεῖ ἄμεση ἐξέλιξη πρὸς τὴν Μεσολιθικὴ.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα τῶν σπηλαίων τῆς Ἑλλάδος

– Κύριε Σάμψων, τὰ τελευταῖα χρόνια πολλοὶ ξένοι ἀλλὰ κυρίως Ἕλληνες νέοι προϊστοριολόγοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔρευνα τῆς προϊστορίας. Σὲ τί στάδιο βρισκόμαστε;

– Μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ἀκόμη εἴμαστε στὴν ἀρχή. Ὁ ἐλληνικὸς χῶρος, ἰδίως οἱ πρῶιμες ἐποχές, ἡ παλαιολιθικὴ καὶ μεσολιθικὴ περίοδοι εἶναι σχεδὸν ἄγνωστες. Χρειάζονται πολλὲς ἔρευνες καὶ κυρίως σὲ σπήλαια. Στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν χιλιάδες σπήλαια, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν κατοικηθῇ κατὰ τίς προαναφερθεῖσες περιόδους.

– *Έχετε όμως ανασκαφικό έργο και σε άλλα σπήλαια.*

– Τα τελευταία 25 χρόνια έχουμε κάνει πολλές επιφανειακές έρευνες σε σπήλαια και έντοπίσαμε ένα πλήθος προϊστορικών θέσεων. Στην Εύβοια μέσα σε 6 χρόνια έντοπίσαμε 130 σπήλαια με ένα φίλο γιατρό και σπηλαιολόγο, τον Θόδωρο Σκούρα. Σ' ένα απ' αυτά, στο σπήλαιο Σκοτεινή στο χωριό Θαρρούνια κοντά στο 'Αλιδέρι, κάναμε μία σημαντική ανασκαφή, που διήρκεσε 6 χρόνια. Πρόκειται για ένα όρεινό σπήλαιο, στο οποίο βρέθηκαν πολλά εύρηματα της Νεώτερης Νεολιθικής από το 5300 μέχρι το 330 π.Χ. Μάλιστα κοντά στο σπήλαιο ανασκάψαμε κι έναν οικισμό και ένα μικρό νεκροταφείο. Οί ανασκαφές του σπηλαίου αυτού έχουν δημοσιευθεί σε έναν τόμο το 1993. Στην Ρόδο σε 4 χρόνια έντοπίσαμε 40 θέσεις και στα Δωδεκάνησα περίπου 70. 'Από τις θέσεις αυτές ανασκάψαμε δύο σπήλαια και τέσσερις υπαίθριες θέσεις, που φώτισαν την προϊστορία του Νοτιοανατολικού Αιγαίου.

'Από το 1991, που ξεκίνησα την υπηρεσία μου στην Έφορεία Σπηλαιολογίας, προγραμματίσα μία σειρά από έρευνες σε σπήλαια. Έτσι άρχισε ή ανασκαφή στα Γιούρα, στο σπήλαιο Λιμνών στα Καλάβρυτα και ή ανακάλυψη προϊστορικών σπηλαίων στη Μάνη.

Στα Καστριά των Καλαβρύτων διενεργήσαμε έρευνες στο γνωστό σπήλαιο των Λιμνών. Είναι ένα σπήλαιο αξιοποιημένο από τον ΕΟΤ. Σ' αυτό δουλέψαμε τρεις ανασκαφικές περιόδους και βρήκαμε κατοίκηση της νεώτερης νεολιθικής εποχής περίπου από το 6500-4000 π.Χ. Είναι μία όρεινη θέση, στην οποία φαίνεται ότι κατοικούσαν κτηνοτρόφοι της εποχής. Τα εύρηματα δεν ήταν πολλά, αλλά είχε ενδιαφέρουσα στρωματογραφία. Η ανασκαφή αυτή δημοσιεύθηκε πρόσφατα σε έναν τόμο.

Τα τελευταία 3 χρόνια διενεργούμε μία ανασκαφή στο σπήλαιο Σαρακηνοῦ τοῦ 'Ακραιφνίου Βοιωτίας. Πρόκειται για το μεγαλύτερο σπήλαιο στην πεδιάδα της Κωπαΐδας. Σ' αυτό έντοπίσαμε εύρηματα που ξεκινούν από την 'Ανώτερη Παλαιολιθική και φθάνουν μέχρι την μέση Χαλκοκρατία, δηλαδή μέχρι το 1600 π.Χ., την εποχή που υπολογίζεται ότι αποξηράνθηκε ή λίμνη Κωπαΐδα. Η στρωματογραφική ακολουθία είναι πολύ χρήσιμη, γιατί θα χαρακτηρίσει και όλη την υπόλοιπη περιοχή της Κεντρικής Ελλάδος, αλλά και της Εύβοιας, που αποτελεί προέκταση της Στερεάς στο Αίγαίο. Βέβαια ή έρευνα θα συνεχιστεί για αρκετά χρόνια ακόμη, μέχρι να φθάσουμε στο φυσικό δάπεδο του σπηλαίου. 'Εκτός από την ανασκαφή κάνουμε και μία επιφανειακή έρευνα στην περιοχή, ενώ καταγράφουμε και έρευνούμε όλα τα σπήλαια γύρω από τη σημερινή πεδιάδα, που είναι τόσα πολλά.

– *Γιατί δίνεται τόση έμφαση στις ανασκαφές των σπηλαίων σε σχέση με τις υπαίθριες θέσεις;*

– 'Οποιαδήποτε δραστηριότητα μέσα στα σπήλαια έχει διατηρηθεί στην θέση της, γιατί συνήθως δεν υπάρχει διάβρωση. Γι' αυτό προτιμούμε την ανασκαφή των σπηλαίων, ενώ σε υπαίθριες θέσεις ή περιοχή που έχει κατοικηθεί, συχνά είναι διαβρωμένη και έχουν απομείνει ελάχιστα όστρακα στην επιφάνεια. Στο σπήλαιο ό,τι αποτίθεται παραμένει εκεί. 'Επί πλέον συνήθως έχουμε καλή στρω-

ματογραφία, καθαρά στρώματα και πολλά μέτρα επιχώσεων. Δηλαδή στα Θαρρουνία της Εύβοιας είχαμε 5 μέτρα επίχωσης, στα Γιοῦρα 4,5 μέτρα, στο σπήλαιο του Σαρακηνοῦ 5 μέτρα. Τὸ μέλλον τῆς προϊστορίας φαίνεται ὅτι εἶναι στὰ σπήλαια. Πρέπει δηλαδή νὰ ἐντοπίσουμε σπήλαια, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν μεγάλες ἐπιχώσεις. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ σπήλαια, τὰ ὁποῖα λειτούργησαν τὴν προϊστορική περίοδο, ἀλλὰ ἔκλεισαν κάποια στιγμή καὶ σήμερα εἶναι ἀπρόσιτα στὴν ἔρευνα. Ἀλλὰ ἔχουν κατακρημνισθῇ. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι σεισμογενὴς χώρα καὶ ἔχουμε μεγάλες ἀνακατατάξεις στὰ σπήλαια. Ὡρισμένες φορὲς δὲν βρῖσκουμε παλαιολιθικὰ εὐρήματα σὲ σπήλαια, γιατί ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν κλειστά. Ὅπως στὰ Γιοῦρα, στὸν χώρο γύρω ἀπὸ τὸ σπήλαιο τοῦ Κύνκλωπα ἔχουμε βρεῖ εὐρήματα ἀπὸ τὴν Μέση Παλαιολιθική (100.000 μὲ 40.000 π.Χ.), ἐνῶ στὸ σπήλαιο βρήκαμε κατοίκηση ἀπὸ τὴν Μεσολιθική καὶ μετὰ. Παρ' ὅλα αὐτὰ στὸ σπήλαιο τῶν Πετραλῶνων ὑπάρχει κατοίκηση ἀπὸ τὴν Κατώτερη Παλαιολιθική. Εἶναι σίγουρο, ὅτι τὸ κρανίον ποὺ βρέθηκε εἶναι παλαιότερο τῶν 250.000 χρόνων. Ἐπίσης σὲ ἓνα σπήλαιο - βραχοσκεπὲς τῆς Μάνης βρέθηκαν ἀνθρώπινα κρανία, τὰ ὁποῖα χρονολογοῦνται περίπου στὴν ἴδια ἐποχὴ. Ἐχουν ἐπίσης ἀνασκαφῇ σπήλαια στὴν Ἡπειρο, τὰ ὁποῖα ἔχουν δείξει κατοίκηση ἀπὸ τὴν Μέση Παλαιολιθική, τὸ 100.000 μὲ 40.000 π.Χ..

– *Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μὲ τί ἀσχολεῖστε;*

– Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ προχωρῶ τὴν μελέτη τοῦ σπηλαίου τῶν Γιοῦρων, ποὺ θὰ εἶναι μία πάρα πολὺ σημαντικὴ δημοσίευση καὶ ἐργάζομαι στὸ σπήλαιο τοῦ Σαρακηνοῦ. Παράλληλα τὰ τελευταῖα χρόνια ἐντοπίσαμε μία πολὺ σημαντικὴ θέση στὴ Μύκονο. Μιλᾶω σὲ πληθυντικό, γιατί πρέπει νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ ἔρευνα γίνεται συλλογικὰ μὲ συνεργασία πολλῶν ἐπιστημόνων, ποὺ μελετοῦν τὰ ὁστὰ ζώων, τοὺς ἀπανθρακωμένους σπόρους καὶ γενικὰ τὸ παλαιοπεριβάλλον. Στὴ Μύκονο, ἓνα γυμνὸ νησί ὅπως ξέρετε, μέχρι σήμερα δὲν εἶχε βρεθῇ τίποτα παλαιότερο τῆς κλασσικῆς περιόδου. Ἀνασκάψαμε ἓναν μικρὸ λόφο δίπλα στὴ θάλασσα, στὸν ὁποῖο ὑπῆρχε ἓνας οἰκισμὸς ποὺ ἀνήκει στὴν νεολιθικὴ περίοδο καὶ φαίνεται ὅτι κατοικεῖτο ἀπὸ τὸ 5000 π.Χ. περίπου καὶ γιὰ διάστημα 1.000 ἐτῶν. Πρόκειται γιὰ τὸν δεῦτερο νεολιθικὸ οἰκισμὸ ποὺ ἀνασκάπτεται στὶς Κυκλάδες. Ὁ ἄλλος ἦταν στὸ Σάλιαγκο Ἀντιπάρου καὶ εἶχε ἀνασκαφῇ ἀπὸ Ἀγγλους ἀρχαιολόγους πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ὁ οἰκισμὸς τῆς Φτελιᾶς Μυκόνου ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία, διότι ἀποκαλύπτονται τρεῖς οἰκοδομικὲς φάσεις, μεγάλα κτήρια ποὺ ἔχουν πολὺ παχεῖς τοίχους καὶ μία μεγάλη ἐπίχωση 2 μέτρων. Τὰ εὐρήματα εἶναι πολὺ σημαντικά, διότι δείχνουν ἀλιευτικὲς δραστηριότητες καὶ κυνήγι. Βρέθηκαν ἑκατοντάδες αἰχμές ἀπὸ βέλη ἢ καμάκια. Στὶς Κυκλάδες δὲν εἶχε γίνεαι ἔρευνα σ' αὐτὴ τὴν περίοδο μέχρι σήμερα, γιατί οἱ ἀρχαιολόγοι ἀσχολοῦνταν μὲ ἄλλες νεώτερες ἐποχές. Ἀποδεικνύεται ὅμως, μὲ ἐπιφανειακὲς ἔρευνες ποὺ ἔχουμε κάνει, ὅτι ἔχουν κατοικηθῇ πυκνότατα ἀπὸ τὴν νεολιθικὴ ἐποχὴ. Μετὰ τὰ εὐρήματα τῆς Κύνθου, ποὺ εἶναι μεσολιθικά, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ Μεσολιθικὴ ὑπάρχει καὶ στὶς Κυκλάδες καὶ σ' ὅλο τὸ Αἰγαῖο, ἀρκεῖ νὰ τὴν ἀναζητήσουμε. Βέβαια θὰ χρειασθῇ καὶ τύχη, διότι ἡ θάλασσα ἔχει ἀνέβῃ ἀπὸ τότε πάρα πολὺ – ἔχουμε μία ἄνοδο 50-60 μέτρων – ἀπὸ τὴν Μεσολιθικὴ ἐποχὴ μέχρι σή-

μερα. Καί επομένως κάποιες θέσεις πού ἦταν παραθαλάσσιες, τώρα βρίσκονται στὸν θυθό.

Ἐπίσης ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια διενεργοῦμε μία ἔρευνα στὸν χώρο τῆς Δωδεκανήσου. Ὑπάρχει ἓνα νησάκι, τὸ Γυαλί, κοντὰ στὴ Νίσυρο, πυκνότατα κατοικημένο κατὰ τὴ νεολιθικὴ περίοδο. Ἐδῶ ἀνασκάψαμε νεολιθικὰ κτήρια καὶ ἓνα μεγάλο νεκροταφεῖο. Ὑπάρχει ἐκτεταμένη κατοίκηση, μᾶλλον ἐποχικὴ, ἢ ὁποία ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ νησάκι διέθετε ἀφθονες διατροφικὲς πηγές. Μία ἐθνοαρχαιολογικὴ ἔρευνα πού διενεργήσαμε στὸ Γυαλί τὰ τελευταῖα χρόνια, βοήθησε στὸ νὰ δημιουργηθοῦν ἀναλογίες, ὥστε νὰ κατανοήσουμε τὸ εἶδος τῆς νεολιθικῆς κατοίκησης στὸ νησί.

Οἱ ἔρευνες σὲ μεσογειακὲς χώρες καὶ τὴ Μ. Ἀνατολὴ

– *Κύριε Σάμπων, ἀνήκετε στοὺς «τυχεροὺς» ἀρχαιολόγους, πού εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συμμετάσχουν σὲ ἔρευνες ἐκτὸς Ἑλλάδος.*

– Πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ συμμετάσχω σὲ μία προϊστορικὴ ἀνασκαφὴ στὴν Ἰορδανία, στὸ πλαίσιο μορφωτικῶν ἀνταλλαγῶν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Ἐπίσης ἔχω συμμετάσχει σὲ ἐπιφανειακὲς ἔρευνες στὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἰρλανδία. Στὴν Ἰορδανία ἀσχολήθηκα κυρίως μὲ νεολιθικὲς καὶ παλαιολιθικὲς ἔρευνες στὴν περιοχὴ τῆς Πέτρας στὴν ἔρημο, ὅπου ὑπάρχει πλῆθος ἀπὸ προϊστορικὰ εὐρήματα. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ κλίμα ἦταν διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι σήμερα.

Πρόσφατα συμμετεῖχα στὴν ἀνασκαφὴ παλαιολιθικοῦ σπηλαίου στὸ Βόρειο Ἰσραήλ. Ὡς γνωστόν, στὴ Μέση Ἀνατολὴ ὑπάρχει ἓνας πλούσιος καὶ ἐξελιγμένος πρῶτος πολιτισμὸς ἀπὸ τὴ Μέση Παλαιολιθικὴ, πού ἐκεῖ ἀρχίζει τοῦλάχιστον ἀπὸ τὸ 200.000 πρὶν ἀπὸ σήμερα.

Ὁ Νατούφιος πολιτισμὸς ἀντιστοιχεῖ στὴ δική μας μεσολιθικὴ περίοδο.

Ὑπάρχουν πολλὰ κοινὰ ὅπως ἡ ταφὴ νεκρῶν, ἡ λιθοτεχνία καὶ ἄλλα, καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανο ἥδη ἀπὸ ἐκείνους τοὺς χρόνους νὰ ὑπάρχη μία ἐπικοινωνία. Ἡ ναυσιπλοΐα στὸ Αἰγαῖο εἶναι βεβαιωμένη, ἀφοῦ στὰ Γιοῦρα ἔχουμε ὀψιανὸ ὅπως καὶ στὴν Κύθνο καὶ στὸν Φράχθι ἓνα σπήλαιο τῆς Ἑρμιόνης. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἔχουμε σχέσεις μὲ τὴν Ἀττάλεια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ κατασκευὴ τῶν ἐργαλείων σὲ σπήλαια τῆς Ἀττάλειας εἶναι ἴδια μὲ αὐτὴ τῶν Γιούρων. Μέσφ λοιπὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πορεῖ νὰ ὑπῆρχε ἐπικοινωνία καὶ μὲ τὴ Μέση Ἀνατολή.

Ἑλληνικὰ ναυάγια καὶ νεκροταφεῖα στὰ βάθη τοῦ Ἀμαζονίου;

– *Ὡμως βρεθήκατε καὶ στὸ Περού;*

– Πρὸ διετίας μὲ πρωτοβουλία τοῦ Πολυτεχνείου ὁργανώθηκε μία ὁμάδα ἔρευνας, κάναμε ἓνα διερευνητικὸ ταξίδι στὴν Λατινικὴ Ἀμερικὴ καὶ κυρίως στὸ Περού μαζί μὲ τὸν καθηγητὴ Ἐνρίκο Ματίεδιτς, πού μᾶς ὑπέδειξε θέσεις στίς ὁποῖες πίστευε ὅτι ὑπάρχουν ἵχνη ἑλληνικῆς παρουσίας. Περιηγηθήκαμε γιὰ ἓνα ὁλόκληρο μῆνα τὴ χώρα καὶ φθάσαμε ἀκόμα καὶ σὲ περιοχὲς μὲ ὑψόμετρο 5.000 μ. Ἐνας χώρος πού μᾶς ἔκανε ἐντύπωση ἦταν τὸ Τσαβίν, πού βρίσκεται στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῶν Ἀνδεων. Εἶναι ὁ μόνος πολιτισμὸς πού ἔχει κάποιες γλυ-

πτές άπεικονίσεις, οί όποίες χρονολογούνται κατ' άλλους στο 1200 και κατ' άλλους στο 700 π.Χ., ένψ δέν έχει σχέση με τόν πολιτισμό τών Ίνκας, πού είναι πολύ νεώτερος. Στο σημείο αυτό θα έπρεπε νά κάνουμε ακόμη μία έρευνα, νά πάρουμε δείγματα, νά τά αναλύσουμε και νά έμβαθύνουμε ακόμη στην μελέτη του συγκεκριμένου πολιτισμού και της συγκεκριμένης θέσης. Παράλληλα έχουμε πληροφορίες κι ένδείξεις ότι υπάρχουν έλληνικά εύρήματα σ' άλλες χώρες. Έκεί πού έστιάζεται περισσότερο ή προσοχή μας είναι στην Βραζιλία, τόν Άμαζόνιο, όπου υπάρχουν έπιγραφές και θραυογραφίες.

Όπως ξέρουμε οί πολιτισμοί στη Ν. Άμερική δέν είχαν γραφή, ούτε οί Ίνκας ούτε οί προγενέστεροι πολιτισμοί. Η γραφή λοιπόν αυτή είναι ξένη. Πρέπει νά έντοπίσουμε τούς χώρους, στους όποιους έχουν θρεθί οί θραυογραφίες. Επίσης έχουμε πληροφορίες για καθαρά έλληνικά εύρήματα, όπως ναυάγια, νεκροταφεία αλλά και για μία όλόκληρη πόλη στο Μανάου, βαθιά στον Άμαζόνιο, στους πρόποδες τών Άνδεων. Αυτή τη στιγμή κάνουμε μία σοβαρή προσπάθεια συγκέντρωσης, άξιολόγησης και μελέτης όλων αυτών τών πηγών μαζί με άρκετους άλλους συνεργάτες και στη συνέχεια πρόκειται νά έπιχειρήσουμε ένα δεύτερο και τρίτο ταξίδι.

Είναι γνωστό, ότι στο μεγαλύτερο μέρος του άρχαίου κόσμου υπάρχει θεβαιωμένη έλληνική παρουσία. Στη Σικελία, στη Νότιο Ίταλία, στη Μέση Άνατολή και στη Β. Άφρική. Δυστυχώς είμαστε ή μόνη χώρα, πού ένψ έχουμε δικό μας άρχαιολογικό ύλικό εκτός Ελλάδος, δέν έχουμε ίδρύσει μία άρχαιολογική σχολή, για νά κάνουμε έρευνα. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ακόμη και οί Πολωνοί και οί Ίσπανοί, έχουν δημιουργήσει άρχαιολογικές σχολές και άνασκάπτουν στη Μέση Άνατολή. Έμεις άπουσιάζουμε. Εκτός άπό μεμονωμένες περιπτώσεις, είμαστε άνύπαρκτοι.

– *Κύριε Σάμψων, ύποκύπτω στον πειρασμό νά σās ρωτήσω ποιά είναι ή προέλευση του έπωνύμου σας;*

– Το όνομα Σάμψων προέρχεται άπό ένα παρατσούκλι του προπάππου μου, ό όποιος λεγόταν Κυριακίδης και είχε γεννηθί στη Σκόπελο. Λόγω της ύπερβολικής σωματικής ρώμης του τόν φώναζαν «Σαμψών». Όταν μετανάστευσε στην Άμερική άλλαξε τόν Κυριακίδης σέ «Σάμψων». Όσοι «Σάμψων» υπάρχουν στη Ελλάδα είμαστε κοντινοί ή μακρυνοί συγγενείς.

Βιογραφικά στοιχεία

Ό Άδαμάντιος Σάμψων έχει είδικευθί στη Νεολιθική και Πρώιμη Χαλκοκρατία της Νότιας Ελλάδος και τών νήσων του Αιγαίου, στην έρευνα τών Σηλαίων και στην Έθνοαρχαιολογία. Έργάστηχε ως έπιμελητής άρχαιοτήτων στην ΙΑ Έφορεία Άρχαιοτήτων Εύβοιας, στίς Έφορείες Άρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, Θηδών και ως έφορος άρχαιοτήτων στην ΙΑ Έφορεία Άρχαιοτήτων Χαλκίδος, στην Έφορεία Παλαιοανθρωπολογίας και Σηλαιολογίας και στην ΚΑ Έφορεία Άρχαιοτήτων Κυκλάδων.

Έχει συγγράψει 30 βιβλία και δύο περίπου έκατοντάδες άρθρων και μελετών. Τά δύο τελευταία βιβλία του είναι: «*Η έθνοαρχαιολογία του Γυαλιού της Νισύρου*», έκδ. Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου, Άθήνα 1997 και «*Τόν σήλαιο τών Λιμνών στα Καστριά Καλαδρύτων*», έκδ. Έταιρείας Πελοποννησιακών Σπουδών, Άθήνα.

Νάνου Μπίσκα

Τὸ καταραμένο παλίμψηστο

Ἄχ! homo sapiens, δὲν τὰ κατάφερες καλὰ αὐτὴ τὴ φορὰ. Τὸ καλοκαίρι καλὰ ἔκανες καὶ τσίριξες, γιατί ἐτόλμησαν νὰ δώσουν ἄδεια νὰ γίνη ἐπίδειξη μόδας στὰ προπύλαια τοῦ πανεπιστημίου· ἐνῶ χωρὶς κανένα ἐνδοιασμό ἐπέτρεψες κατὶ τέτοιο νὰ γίνη στὸ Ἡρώδειο. Πολὺ σωστὰ ἔπραξες, γιατί τὸ Ἡρώδειο εὐκόλα παραπέμπει στὸν τρισκατάρατο ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πολιτισμό, πὺν τόσο πολὺ μὲ ἐκνευρίζει καὶ μὲ κάνει νὰ τὰ χάνω· ἐνῶ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ παραμικρὸ δικαίωμα νὰ θεδηλῶνῃ τὸν ἱερὸν τόπον, ὅπου θάλλει ὁ παπᾶ-Ρωμὸς· ὅπου λάμπουν οἱ φωστῆρες πὺν ἀπερρίψαν τὴν καθηγεσία αὐτοῦ τοῦ ἀνεπίτρεπτον Νανόπουλον, πὺν, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, εἶναι τὸ ἴδιο ἐκνευριστικὸς μὲ τοὺς ἀρχαίους. Ὅχι καὶ τὰ ἅγια τοῖς κυσί.

Ἀλλά, πιστέ μου homo sapiens, γιὰ τὸ παλίμψηστο τοῦ Ἀρχιμήδους τὰ ἔκανες θάλασσα. Κατανοῶ, ὅτι οἱ μπελλᾶδες πὺν θὰ εἶχες, ἂν ἀποκτοῦσες τὸ χειρόγραφο, θὰ ἦταν μεγάλοι. Ὅλοι θὰ σὲ ζάλιζαν, καὶ πρῶτοι αὐτοὶ οἱ ἀκατονόμαστοι τοῦ «Δανλοῦ», μὲ τὸ πότε θὰ τὸ δώσης στοὺς ἐπιστήμονες νὰ τὸ διαβάσουν. Γι' αὐτὰ τὰ δύσκολα ὅμως σὲ θέλω. Σκέπτεσαι ὅμως τώρα τί θὰ γίνη μὲ τὸ χειρόγραφο; Ἀν πέση στὰ χέρια κανενὸς παραξένου συλλέκτη καὶ τὸ δώση στοὺς ἐπιστήμονες νὰ τὸ διαβάσουν, καήκαμε. Εἴπαμε, δὲν ὑπάρχει χειρότερο γιὰ μᾶς ἀπὸ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ κτυπήσης στὸν πλειστηριασμό καὶ νὰ πάρης τὸ χειρόγραφο. Θὰ κατέληγε τότε στὰ ὑπόγεια τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης μαζί μὲ τ' ἄλλα σαπίζοντα χειρόγραφα καὶ θὰ παρεδίδετο στὴν αἰώνια λήθη. Εἶδες κανένα χειρόγραφο νὰ ἀξιοποιεῖται στὴν Ἑλλάδα;

Μοῦ εἶναι λοιπὸν ἀκατανόητη ἡ συμπεριφορὰ σου. Ἄραγε ἦταν δική σου πρωτοβουλία ἡ ἐρώτησις καὶ τὸν κύριο Ντασσὲν γι' αὐτό; Ἐκτὸς κι ἂν λόγῳ τῆς ἀμερικανικῆς καταγωγῆς τοῦ κυρίου Ντασσὲν γνωρίζετε ὅτι τὸ χειρόγραφο ἔπεσε σὲ καλὰ χέρια καὶ θὰ τὸ φάῃ τὸ μαῦρο σκοτάδι. Νὰ τὸ πῆτε καὶ σὲ μένα, εὐλογημένοι, νὰ πάψῃ νὰ μὲ τρώῃ ἡ ἀγωνία. Ἀν ὅμως δὲν συμβαίνει κατὶ τέτοιο, θὰ τρέμῃ τὸ φυλλοκάρδι μου, μήπως διαδαστῇ καὶ δημοσιεντῇ τὸ καταραμένο χειρόγραφο. Πάντως, νὰ τὸ ξέρης, μὲ ἔχεις δυσαρεστήσει μὲ τὴ συμπεριφορὰ σου. Τί πάει νὰ πῇ, ὅτι στηρίζεις τὴν κίνησι τοῦ πατριάρχη Ἱεροσολύμων νὰ ἀξιῶσῃ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ χειρογράφου σὰν κλεμμένον; Ρεζίλι θὰ γίνουμε πάλι, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ, ὅτι τὸ σπὸρ τῶν πωλήσεων τῶν ἀρχαίων χειρογράφων ἦταν πολὺ διαδεδομένο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς κι ἂν σ' ἔπιασε καμμιὰ ἐδραϊκὴ τσιγγουνιά. Ἡ πάλι ἂν σκέφθηκες, ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ ξοδεύσης αὐτὰ τὰ λεφτὰ γιὰ τὴν ἀναστήλωσι κανενὸς τουρκικοῦ χαρεμίου ἢ λοντροῦ (χαμάμ). Ἀν ὅμως γιὰ ὅποιονδήποτε λόγο δὲν ἤθελες νὰ ξοδεντῇς γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ χειρογράφου, ἔπρεπε νὰ συνεννοηθῇς μετὰ τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου. Δὲν ἀρκεῖ ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος νὰ διακηρύττῃ ὅτι λίκνο τοῦ ἐλληνισμοῦ εἶναι τὸ Βυζάντιο καὶ πρὸς αὐτὸ ἐπιστρέφει, πρέπει νὰ παρουσιάξῃ καὶ ἔργα. Βυζάντιο (δὲν θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ, τὸ γνωρίζετε καλύτερα) σημαίνει θάψιμο τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ πληρώσετε, νὰ πάρετε τὸ χειρόγραφο καὶ νὰ τὸ ὀρίξετε στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. Γιὰ βάλετε μυαλὸ ἐκεῖ κάτω καὶ πάψετε νὰ συμπεριφέρεστε ἀστόχαστα. Οἱ καιροὶ εἶναι δύσκολοι. Δὲν ἔχετε πάρει εἶδησιν, πὺς στὸν ὀρίζοντα ἐνεφανίσθη τὸ

Σάρωθρον

ΤΟ ΑΙΣΧΟΣ ΚΑΙ ΟΝΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΙΜΨΗΣΤΟΥ

Στόν Έλληνικό και παγκόσμιο τύπο προσφάτως προεβλήθη, ως γνωστόν, ή υπόθεσις τής δημοπρατηθείσης από τόν οἶκο «Κρίστις» ἐπιστολῆς τοῦ Συρακοσίου Ἀρχιμήδη σέ παλίμψηστο κώδικα τοῦ 12ου αἰ. μ.Χ. ἀντί ποσοῦ 550.000.000 δραχμῶν περίπου.

Ὁ μέγας μαθηματικός, μηχανικός, ναυπηγός, γεωμέτρης καί ἐφευρέτης ἔζησε ἀπό τὸ 287 ἕως τὸ 212 π.Χ. Τὰ πληρέστερα «Ἀπαντά» του δαπάναις τοῦ Τ.Ε.Ε. ἐξέδωσε ὁ διεθνoὺς φήμης Ἑλλήν μαθηματικός Εὐάγγελος Σταμάτης σέ 4 τόμους, πού ἐξηντλήθησαν πρὸ τοῦ θανάτου του. Σημειωτέον ὅτι μόνος ὁ «Δαυλός» δημοσίευσε νεκρολογίαν καί φωτογραφίαν τοῦ ἀπολεσθέντος μεγάλου Ἑλλήνος συγγραφέως (τεῦχος ἀρ. 107, 1990).

Ὁ Ἀρχιμήδης, συγγραφεὺς πολυγράφος πολλῶν ἔργων ἀπολεσθέντων, ἔστειλε ἐπιστολὴν πρὸς τὸν σύγχρονόν του μαθηματικόν καί γεωμέτρην Ἑρατοσθένη, διευθυντὴν τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον διεσώθη στὸ δημοπρατηθὲν παλίμψηστον.

Ἱστορικὸν τοῦ Κώδικος: Ὁ Παπαδόπουλος Κεραυμεύς, ἐρευνητῆς - παλαιογράφος, τὸ 1899 ἐντόπισε στή βιβλιοθήκῃ τοῦ Μετοχίου Παναγίου Τάφου Κωνσταντινουπόλεως περιγαμινὸ κώδικα παλίμψηστο (περιγαμινή, τῆς ὁποίας ἀπεξέσθη τὸ ἀρχικὸ κείμενον καί ἐγράφη νέο θρησκευτικὸ ὑπὸ καλογήρου πιθανῶς), στὸ ὁποῖον διέκρινεν ὁ εὐρέτης παλαιὰν μαθηματικὴν γραφὴν μετὰ γεωμετρικῶν καί ἄλλων σχεδίων. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ Τζ. Χάιμπεργκ, Δανὸς φιλόλογος, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1906 ἀντελήφθη ὅτι τὸ διακρινόμενον κείμενον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθέτως ἐγράφη μεταγενέστερο θρησκευτικόν, ἦτο ἡ πρὸς Ἑρατοσθένην ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιμήδη μετὰ τίτλον «*Περὶ τῶν μηχανικῶν θεωρημάτων πρὸς Ἑρατοσθένην ἔφοδος* <=> *μέθοδος*», ἀναφερομένη στὴν ἐγκυκλοπαίδεια Σοῦδα ἢ Σουΐδα, ἀγνώστου κειμένου. Ὁ Χάιμπεργκ, ἀσθενοὺς ὁράσεως λόγῳ γήρατος, συμπεριέλαβε τὸ ἀναγνωσθὲν κείμενον μετὰ κενὰ σὲ τρίτομῃ ἔκδοσι τῶν «*Ἀπάντων*» τοῦ Ἀρχιμήδους.

Στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμον Γάλλος στρατιωτικὸς ἀφήρесе τὸ παλίμψηστο ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Κωνσταντινουπόλεως πιθανώτατα ὑπὸ τῶν κληρονόμων του ἐδόθη στόν οἶκο «Κρίστις» πρὸς δημοπρατήσιν. Τὸ παλίμψηστον τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τῆς πνευματικῆς μας κληρονομίας οἰκουμενικῆς σημασίας διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἰδιαιτέρως ὅμως διὰ τὴν Ἑλλάδα καί τοὺς Ἕλληνας. Εἰδικοί Ἕλληνες ἐπιστήμονες μετὰ σύγχρονα μέσα θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναγνώσουν καί ἐπανασυνθέσουν πλήρως τὸ ἀποξεσθὲν κείμενον, πού εὐτυχῶς διακρίνεται εἰσέτι.

Πανεπιστημιακὸς καθηγητῆς, ἅμα τῇ ἀνακοινώσει τῆς ὑπάρξεως καί δημοπρατήσεως τοῦ παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος παλίμψηστου, ἔσπευσε πρὸς τὸν ὑπουργὸ Πολιτισμοῦ (ποίου; τοῦ... Ρωμαϊκοῦ;), ἐλπίσας ὁ ἀφελὴς στήν... ἀμέριστη κρατικὴ συμπαράστασι! Ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ φυσικὰ ὑπῆρξε ἀρνητικὴ, διότι ἤδηθεν δὲν ἦδύνατο νὰ διατεθῇ τὸ... ὑπέρογκον κονδύλιο τοῦ ποσοῦ ἐκκινήσεως τῶν 300 ἑκατομμυρίων δραχμῶν (ἐνὸς ἑκατομμυρίου δολλαρίων)!!!

Πράγματι εἰς τὸν διαγωνισμόν ἐνεφανίσθη καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐπλειοδότησε, διότι δὲν εἶχε χρήματα!!! Οὐδέποτε ἀπὸ ἐπίσημον κράτος ὑπῆρξε τόσοσιν χυδαῖος ἐμπαιγμός... Θὰ ἦδύνατο καὶ ὁ αὐστηρότερος κριτὴς ἐπιεικῶς νὰ κρίνῃ τὸν ἐν λόγῳ πανεπιστημιακὸν ἐμφανῶς καλοζωισμένον ὑπουργόν, ἂν ὀλίγους μῆνας ἐνωρίτερον δὲν διέθετε τὸ διπλάσιον σχεδὸν ποσὸν 500 ἑκατομμυρίων ἀρχικῶς, τοῦ ὁποίου θὰ ὑπάρξει βεβαίᾳ ὑπέρβασις, διὰ τὴν ἀνέγερσιν εἰς Καλαμάταν τοῦ πατριωτικοῦ

**Δύο τεμάχια τοῦ δημοπρατηθέντος
παλιμψήστου. Τὸ παλιμψήστον
εὐρίσκεται ἤδη εἰς χεῖρας ξένου
ιδιώτου.**

καί... ἔθνωφελους κριθέντος τουρκικοῦ «Χαρεμίον τοῦ Ἀρναούτογλου» διὰ τὴν «ῥήμα-
θῆμα» προσφορὰν μας στὶς διεκδικήσεις καὶ ἀναψυχὴν τῶν νεοσουλτάνων τῆς Ἀγκύρας.
Πρὸς ἐπίδειξιν ὅμως τοῦ ἐνδιαφέροντός του πρότεινε τὴν ὑπὸ ιδιωτῶν Ἑλλήνων συνει-
σφορὰν διὰ τὴν ἀγορὰν του...

Ἀλγερινὴν ἐπίσης ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ ἀπόλυτος ἀδιαφορία τῶν νεοπλουτῶν «Ἑλλή-
νων» καὶ «Ἑλληνίδων», ποὺ σπαταλοῦν μηνιαίως ἴσου ἢ μεγαλύτερου ὕψους ποσὰ ἑκα-
στος διὰ τὴν γκαρνταρόμπα τους, τὰ καλλυντικά καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Οὐδεὶς ἐνεφανίσθη
κατὰ τὴν δημοπράτησιν «γὰρ τὴν Ἑλλάδα ῥέ γαμῶτο», ποὺ ἀποτελεῖ τὴν μεγίστη ἀθάνατη
ιδέα.

Τελικῶς ὁ παλιμψήστος κώδιξ κατεκυρώθη εἰς ιδιώτην Ἀμερικανόν ἀντὶ ποσοῦ 2 πε-
ρίπου ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἐνῶ τὸ τρισάθλιον Ρωμαϊκὸν κρατίδιο διὰ τοῦ ὑπουρ-
γοῦ του ἐπὶ τοῦ... Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ ἡ Ρωμοσύνη ὡς κρατοῦσα ἰδεολογία καὶ
σύστημα αὐτοαπεκαλύπτοντο διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ὡς πρωτοπορία τῆς ἀποκτηνώσεως,
τοῦ ἀνθελληνισμοῦ καὶ τοῦ μισελληνισμοῦ καὶ ὡς πηγὴ τῆς περιφρονήσεως, ἀποσιωπή-
σεως καὶ ἀμαυρώσεως τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς αἴγλης τῆς μεγαλύτερης καὶ πολυτιμώτερης
κληρονομίας τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Σκέψεως.

Κων. Γ. Γεωργανᾶς

κα. Γοργίας

Ὁ Μένανδρος, δίδοντας στοὺς νεαροὺς ἡρώες του τὸ ὄνομα «Γοργίας», στὸ νοῦ του θὰ εἶχε τὸν Λεοντῖνο, ὁ ὁποῖος ἔφθασε εἰς ἡλικίαν ἑκατὸν ὀκτὼ ἐτῶν, διατηρῶντας ὅλο τὸ σφρίγος καὶ τὴν νεανικότητά του πρὸς δικαίωσιν τοῦ σοφοῦ ἱερέως τῆς Σαίδος. πού, ὡς γνωστόν, ἤθελε τοὺς Ἕλληνας «ἀεὶ παῖδας». Ἐρωτηθεὶς κάποτε, ποῦ ὤφειλε τὴν μακροζωία καὶ τὴν εὐρωστίαν του, εἶπεν: «οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἢ ἐτέρου ἔνεκεν πράξας». Ἐγγίζοντος δὲ τοῦ τέλους του, ἔλεγε χαριτολογῶντας ὅτι «ἤδη με ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ (=θανάτῳ) αὐτοῦ».

Ὁ Γοργίας ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ δόξαν, διότι ἐφεῦρε τὴν καλυτέραν τέχνην ἐκγυμνάσεως τῶν ψυχῶν διὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ τὴν ῥητορικήν, «ἥτις πάντα ὑφ' αὐτῇ δοῦλα δι' ἐκόντων, ἀλλ' οὐ διὰ βίας ποιοῖτο», καθὼς ἔλεγεν. Εἰς τὸν λόγον εἰσήγαγε τὸ ὀρμητικὸν καὶ μεγαλόπρεπον ὕψος, τὶς ἀπροσδόκητες ἐκφράσεις, τὶς ἐμφαντικὲς παύσεις καὶ τὶς ξαφνικὲς μεταβάσεις, πού τὸν καθιστοῦν σαγηνευτικὸν καὶ ἐπιβλητικόν· αὐτοσχεδίαζε δὲ μὲ ἀφάνταστον εὐχέρειαν. Εἰς τὸν ῥητορικὸν λόγον εἰδικώτερα προσέδωκε ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ μεθοδικότητα, χρησιμοποιῶντας τὶς τροπὲς καὶ τὶς ὑπαλλαγές, τὶς μεταφορὰς καὶ τὶς ἀλληγορίες, τὶς καταχρήσεις καὶ τὰ ὑπερβατά, τὶς ἀναδιπλώσεις καὶ τὶς ἐπαναλήψεις, τὶς ἀποστροφές, τὶς παρισώσεις καὶ τὰ ὁμοιοτέλευτα, σχήματα πού κατέπληξαν τοὺς Ἀθηναίους, «εὐφυεῖς ὄντας καὶ φιλολόγους».

Ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Κριτίας... ὑπῆρξαν θαυμαστές τοῦ Γοργίου, ἐνῶ ὁ σοφὸς καὶ καλλιπὴς Ἀγάθων «πολλαχοῦ τῶν ἱάμβων ἐγοργίαζεν». Πλεῖστοι Ἀθηναῖοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἰσοκράτης, καὶ ὁ Λυκόφρων, καὶ ὁ Θουκυδίδης, μαθήτευσαν σ' αὐτόν, φράσεις δὲ τοῦ τελευταίου, ὅπως ἡ περιβόητος «φιλοκαλοῦμεν μὲτ' εὐτελείας...», ἀποτελοῦν μιμήσεις ἢ παραλλαγές ἀναλόγων γοργίειων, ἃν δὲν ἀνήκουν στὸν ἴδιον τὸν σοφιστὴ, ὁ ὁποῖος τοὺς καλλιέργησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου καὶ τοὺς χαλύβδωσε τὸ δημοκρατικὸν ἦθος. Οἱ Τριάκοντα τύραννοι στὰ πρόσωπα τῶν νέων αὐτῶν βρῆκαν τοὺς δεινότερους πολεμίους τους, γι' αὐτὸ καὶ διὰ νόμον ἀπηγόρευσαν τὴν διδασκαλίαν τῆς ῥητορικῆς. Ὁ Ἀριστοφάνης τέλος, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, μόνον ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀξιολόγων προσώπων ἐξετόξευε τὰ σατιρικά του βέλη, κάνει λόγον στὶς «Νεφέλες» περὶ «ἐγγλωττογαστόρων» (=αὐτῶν πού ζοῦν ἀπ' τὴ γλῶσσαν τους) καὶ περὶ «ἀπατηλῶν ξενικῶν λόγων καὶ ἐξαπατώντων πρέσβεων», ἔχοντας κατὰ νοῦν τὸν Γοργίαν ἀσφαλῶς, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωποῦσε τὴν πόλιν του εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ πραγματεία τοῦ σοφιστοῦ «Περὶ τοῦ μὴ ὄντος» ἢ «Περὶ φύσεως» θεωρεῖται ἐξόχως σημαντικὴ καὶ πρωτοποριακὴ, ἀποτελεῖ δὲ τὸ πληρέστερον δείγμα σοφιστικοῦ ἐπιχειρήματος. Εἶναι δύσκολο ν' ἀποφανθῇ κανεὶς μὲ δεδαιότητα περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν στόχων τῆς πραγματείας αὐτῆς. Πολλοὶ τὴ συσχετίζουν μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Παρμενίδου καὶ τὴν θεωροῦν παρωδίαν τῆς ἢ προσπάθειαν ἀναιρέσεως τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν Ἐλεατῶν· ἄλλοι τὴν θεωροῦν ὡς «ἓνα καθαρῶς μηδενιστικὸν κείμενον», ἐνῶ ὁ Νίτσε χαρακτηρίζει τὸν Γοργίαν ὡς «τὸν πρῶτον ὠλοκληρωμένον μηδενιστὴν τῆς Εὐρώπης»... Ὁ Ἰσοκράτης τὴν χαρακτηρίζει «ἄξε-

πέραστον τόλμημα», πιστεύει δὲ πὼς ἡ συγγραφή ἀποτελεῖ ἓνα ἀπ' τὰ σοφιστικά πυροτεχνήματα τοῦ Γοργίου, πὸν ἰσχυρίζοιτο ὅτι μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ μὲ ἀνεσιν τὴν οἰανδήποτε παραδοξολογίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν οἰονδήποτε «ἥσσονα λόγον κρείσσονα».

Ὁ Ψευδοαριστοτέλης στὸ «Περὶ Ξενοφάνους, περὶ Ζήνωνος, περὶ Γοργίου» σύγγραμμά του κι ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός στὸ «Πρὸς μαθηματικούς Ζ'» μᾶς μεταφέρουν τὶς κυριώτερες σκέψεις τῆς «Περὶ τοῦ μὴ ὄντος» πραγματείας, πὸν συνοψίζονται στοὺς ἐξῆς τρεῖς συλλογισμούς:

– Δὲν ὑπάρχει τίποτε· δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν. – Κι ἂν ὑποτεθῇ πὼς ὑπάρχει κάτι, αὐτὸ εἶναι ἀδιάνγνωστον καὶ ἀσύλληπτον ἀπ' τὸν ἀνθρώπινον νοῦ. – Ὅμως, κι ἂν ἀκόμη δεχθῶμε πὼς ὑπάρχει κάτι κι ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ συλληφθῇ ἀπ' τὸν ἀνθρώπινον νοῦ, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ καὶ νὰ μεταδοθῇ ἀπ' τὸν ἓνα στὸν ἄλλο διὰ τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου ἢ δι' ἄλλον τρόπον.

Τὸ «Ἐλένης Ἐγκώμιον» καὶ ἡ «Ὑπὲρ Παλαμήδους Ἀπολογία» ἀποτελοῦν κατὰ γενικὴν παραδοχὴν ῥητορικά γυμνάσματα, ὑποδειγματικούς λόγους, πὸν ἐκπονήθηκαν πρὸς μελέτην ἢ ἀπομίμησιν ἢ καὶ ἀπομνημόνευσιν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς μαθητές του. Ἀξίζει νὰ προσεχθῇ ὁ ἀπαγωγικὸς συλλογιστικὸς τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπιχειρηματολογεῖ, ὅπως καὶ τὸ ὕφος τοῦ σοφιστοῦ, πὸν εἶναι ἓνα εἶδος πεζοῦ λόγου, ἐμπλουτισμένου μὲ ποιητικὰ στελέχη.

Ὁ Γοργίας πρωτοτύπησε πέραν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὅλης του ἐπιχειρηματολογίας, τὴν ὁποίαν ἀντλοῦσε ὄχι ἀπ' τὰ πραγματικά περιστατικά, ἀλλ' ἀπὸ γενικούς συλλογισμούς, στηριζομένους στὶς ἀντιφάσεις τῶν ἀντιπάλων του καὶ στὸ εἶκος. Ὁ «Παλαμήδης» του γιὰ παράδειγμα, πὸν κατὰ τοὺς κατηγοροὺς του ἦταν ἀδιαμφισβήτητα σοφός – ἀφοῦ «νόμους τε γραπτοὺς... γράμματα, μέτρα τε καὶ σταθμά, ἀριθμὸν τε καὶ πεσσοὺς εὗρεν» – κατακεραυνώνει τοὺς κατηγοροὺς του μὲ τὸ ἐπιχείρημα: «εἰ μὲν οὖν σοφός εἰμί, οὐχ ἡμαρτον· εἰ δ' ἡμαρτον, οὐ σοφός εἰμι», ἓνα ἐπιχείρημα πὸν χρησιμοποιοῖ ὁ Πλάτων στὴν «Ἀπολογία».

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀντιμετωπίζει τὸν ῥήτορα μὲ σεβασμό, ἐνῶ ὁ Πλάτων νίοθετεῖ τὸ παράγγελμά του «τὰς σπουδὰς τῶν ἀντιδίκων γέλωτι ἐκλύειν, τὰ δὲ γελοῖα ταῖς σπουδαῖς ἐκκροῦειν», ἓνα παράγγελμα πὸν οὐδεὶς τῶν σημερινῶν δικηγόρων ἀγνοεῖ.

Ὁ Λεοντίνος, πρῶτος ἐξ ὅλων, θὰ λέγαμε, εἰσηγήθηκε καὶ ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν ἔνωσιν τῶν πανελλήνων, τονίζοντας τὴν φυσικὴν τους συγγένειαν καὶ τὴν διαφορὰν τοὺς ἀπ' τοὺς βαρβάρους, κάτι πὸν θὰ κατανοήσουν τόσο ὁ Πλάτων («Πολιτεία») ὅσο καὶ ὁ Ἰσοκράτης («Πανηγυρικός»). Εἰς τὸν «Ἐπιτάφιόν» του καλεῖ τοὺς Ἕλληνες εἰς ὁμόνοιαν, τονίζοντάς τους ὅτι «τὰ μὲν τρόπαια κατὰ τῶν βαρβάρων ὕμνους ἀπαιτεῖ, τὰ δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων θρήνους».

Ὁ Γοργίας, ὅπως κι ὅλοι οἱ σοφιστές, ὑπῆρξεν δάσκαλος τῆς ἐλληνικότητος καὶ τῆς ἀρετῆς· ὅσοι πιστεύουν, ὅτι ἦταν ἀδίστακτος τυχοδιώκτης καὶ ἀνηθικιστής, ἄς γνωρίζουν ὅτι πεποίθησις τοῦ σοφιστοῦ ἦταν, ὅτι «ἀπ' ἀρετῆς ἀλλ' οὐκ ἀπὸ κακότητος αἱ τιμαί»· ὥς Ἕλληνας δὲ ἦταν καὶ φιλόδοξος καὶ φιλότιμος.

Σαράντος Πάν

Τὰ ἀνθελληνικὰ ἀποσπάσματα στὰ ἔργα τοῦ Ι. Χρυσόστομου

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΩΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

Ι. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐπίσημη ἱστοριογραφία ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Ι. Χρυσόστομος, ποὺ ὑπῆρξε μίᾳ στεντόρεια χριστιανικῇ φωνῇ, διεκρίνετο γιὰ τὴν ἑλληνομάθειά του καὶ τὴν καταπληκτικὴ εὐφροδία τοῦ λόγου καὶ προσεπάθησε νὰ ἐντάξῃ τὶς ἠθικοπλαστικὲς ἀξίες τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πνεύματος στὰ χριστιανικὰ πλαίσια· ὅτι δηλαδὴ ἦταν ἓνας φωτισμένος ἱεράρχης, ὁ ὁποῖος ἔδειχνε συμπάθεια πρὸς τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ καὶ ὅτι προσεπάθησε νὰ τὸν σώσῃ ἀπ' τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποία θὰ προκαλοῦσαν οἱ φανατισμένοι χριστιανοὶ τῆς πρωτοβυζαντινῆς περιόδου. Ἡ ἄποψη αὐτῇ, ὡς γνωστόν, εἶναι κυρίαρχη στὴν ἐπίσημην ἰδεολογία τοῦ σημερινοῦ «Ἑλληνικοῦ» κράτους, στὸ ὁποῖο ὁ Χρυσόστομος θεωρεῖται προστάτης τῆς «Ἑλληνικῆς» παιδείας (μαζὺ μὲ τοὺς Μ. Βασίλειο καὶ Ι. Θεολόγο) καὶ τιμᾶται στὶς 30 Ἰανουαρίου κάθε χρόνον μὲ ἀργία στὰ σχολεῖα ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μὲ ἑορτὲς καὶ ὁμιλίες. Ἄν ὅμως κάποιος ἀναγνώσῃ τὰ κείμενα τοῦ Ι. Χρυσόστομου, θὰ διαπιστώσῃ, ὅτι ἡ προαναφερθεῖσα ἄποψη δὲν εὐσταθεῖ. Τοῦναντίον θὰ διαπιστώσῃ ὅτι διέκειτο ἐχθρικά πρὸς τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ κόσμον, ὅτι ἔνοιωθε μῖσος κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς (=θύραθεν) παιδείας καὶ ὅτι συνέβαλε προσωπικὰ στὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἱερῶν καὶ ἀγαλμάτων καὶ οὐσιαστικῶς στὸν ἀφανισμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Στὴν μελέτη μου μὲ τίτλο «*Ἡ ἰδεολογικὴ δολοφονία τοῦ Διονύσου*», ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη στὸ ὑπ' ἀρ. 200-201 τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ», παρετέθησαν πλεῖστα ἀποσπάσματα ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ Ι. Χρυσόστομου – καθὼς καὶ ἄλλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας –, ἀπ' ὅπου διεπιστώθη ἡ ἐχθρότητά του πρὸς κάθε «διονυσιακὴ» ἐκδήλωσι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, ὅπως ὁ ἔρως, ἡ χαρὰ, τὸ γέλιο, ἡ διασκέδασις, ὁ χορὸς, τὸ τραγούδι, τὸ θέατρο κ.τ.λ.. Στὴν παρούσα ἐργασία θὰ παρατεθοῦν ἀποσπάσματα ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ Ι. Χρυσόστομου, ἀπ' ὅπου θὰ διαπιστωθῇ τὸ μῖσος του καὶ πρὸς κάθε «ἀπολλώνεια» ἐκδήλωσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, πρὸς τὴν ἑλληνικὴ παιδείαν, φιλοσοφίαν καὶ θρησκείαν, καὶ γενικώτερα πρὸς κάθε τι ἑλληνικόν.

II. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ «ΕΛΛΗΝ» ΣΤΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ

Πρέπει νὰ διευκρινισθῇ ἐξ ἀρχῆς ὅτι μὲ τὸ ὄνομα «*Ἕλληνες*» δὲν ἔννοεῖ ὁ Ι. Χρυσόστομος τοὺς «εἰδωλολάτρες» ὅπως μερικοὶ Χριστιανοί, ἀλλὰ τοὺς φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες. Καὶ αὐτὸ τονίζεται, διότι σήμερον διάφοροι ὑποστηρίζουν, ὅτι, ὅταν οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς στρέφονται κατὰ τῶν «Ἑλλήνων», στρέφονται κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐν γένει καὶ ὄχι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐταί κατ' αὐτούς, ὅταν ὁ Μ. Ἀθανάσιος γράφῃ τὸν «*Λόγον κατὰ Ἑλλήνων*», δὲν στρέφεται κατὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποκαλεῖ τοὺς Ἕλληνες «*μυσαρὸν γένος ἀθέων*». Βέβαια, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, «*εἰς τὸν λόγον του αὐτὸν ὁ Ἀθανάσιος μὴ ἀρκεσθεὶς νὰ ἀποκηρύξῃ αὐτούς (τοὺς Ἕλληνες) ὡς εἰδωλολάτρας ἤλεγξε προσέτι καὶ ἐχλείασε τὴν σοφίαν αὐτῶν*» («*Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*», ἔκδ. Γαλαξίας, βιβλ. 9ον, σελ. 26).

Βέβαια τὸ ὄνομα «Ἕλλην», τὸ ὁποῖο μάλιστα, ὅπως ἀπεδείχθη στὴν μελέτη μου τίτλον ἔχουσα «*Πρωτίστως πολιτιστική ἢ ἔννοια “Ἕλλην”*» («*Δαυλός*», τ. 194), κατὰ τὴν ὕστερη ἐποχὴ τῆς ἀρχαιότητος εἶχε λάβει τὴν ἔννοια τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ ἐθνικότητος, κατήντησε ὕβρις καὶ ἔγκλημα (*κατηγορηθεὶς ὡς Ἕλλην*», δηλαδὴ ἄθεος καὶ εἰδωλολάτρης), στοὺς βάρβαρους συνώνυμο τοῦ μὴ χριστιανός. «Ἕλλην ἐγώ», ἔγραψε ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν Χοσρόης πρὸς τὸν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ἐννοῶντας ὅτι δὲν ἦτο χριστιανός ὅπως ἡ σύζυγός του.

Ὅμως σὲ πολλὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ ὄνομα «Ἕλλην» χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἐθνικοφυλετική του σημασία. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ χριστιανὸς ἀπολογητὴς Τατιανὸς ἔγραφε: «Οἱ **Ἕλληνες** οὕτε εἶχαν οὕτε ἐδημιούργησαν τίποτε δικό τους, ἀλλὰ ὅλα τὰ παρέλαβαν ἀπ’ τοὺς **βαρβάρους**» («Πρὸς Ἕλληνας»). Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἔγραφε: «Ξέρω ὅτι ἀπ’ ὅλους τοὺς **Ἕλληνες** οἱ πιὸ φιλότιμοι καὶ πιὸ φιλόανθρωποι εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι· ἔχω προσέξει, ὅτι σὲ μεγάλο θαυμὸ ὅλοι οἱ **Ἕλληνες** ἔτσι εἶναι, καὶ ἔχω νὰ τὸ λέω, πόσο πιὸ φιλόξενοι εἶναι καὶ πόσο πιὸ φιλόθεοι ἀπ’ ὅλους τοὺς λαοὺς» («Μισοπῶγων», ἔκδ. Θύραθεν Ἐπιλογὴ, σελ. 57).

Μὲ τὴν ἴδια σημασία χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα «Ἕλλην» καὶ ὁ Ι. Χρυσόστομος. Τοῦτο τεκμαίρεται ἀπὸ πολλὰ ἐδάφια τῶν ἔργων του. Στὴν παρ. β τῆς ὁμιλίας «*Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Χριστὸς*» γράφει, ὅτι οἱ ἀπόστολοι «*βαρβάρους καὶ Ἕλληνας καὶ κάθε ἄλλο ἔθνος κατετρόπωσαν*». Οἱ δάρβαροι καὶ κάθε ἄλλο ἔθνος ἦσαν καὶ αὐτοὶ «εἰδωλολάτρες» καὶ συνεπῶς «Ἕλληνες τὸ θρησκεῦμα». Στὴν παρ. β τοῦ Α' λόγου «*Εἰς τὸν μακάριον Βαδύλαν*» γράφει: «*Κι αὐτοὺς τοὺς νόμους δὲν τοὺς μετακίνησε ποτὲ οὐτε Ἕλληνας οὐτε δάρβαρος οὐτε Σκίθης...*». Στὸ κεφ. 5 τοῦ Ε' λόγου «*Εἰς πτωχὸν Λάζαρον*» χρησιμοποιεῖ τὴν λέξι «Ἕλλην» μὲ τὴν ἐθνικοφυλετική της σημασία καὶ ὄχι μὲ τὴν ἔννοια «ἄπιστος» ἢ «εἰδωλολάτρης», ὅπως τὸ μεταφράζουν. Τοῦτο τεκμαίρεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι στὸ κεφ. α τοῦ ΣΤ' λόγου «*Εἰς πτωχὸν Λάζαρον*» γράφει: «*Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν βαρβάρων ἐποίησεν*», τὸ ὁποῖο μεταφράζουν «ἄπιστων». Συνεπῶς ὁ Χρυσόστομος κάνει φυλετική διάκρισι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Ὅταν ὁ Ι. Χρυσόστομος ὁμιλῇ γιὰ «εἰδωλολάτρες», δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν λέξι «Ἕλλην» ἀλλὰ τὴν λέξι «ἄπιστος». Στὴν παρ. ζ τοῦ λόγου του «*Εἰς τὸν μακάριον Βαδύλαν*» λέγει: «*Οἱ ἄρχοντες δηλαδὴ ποὺ ὑπάκουαν σ’ αὐτὸν τὸν τύραννο ποὺ κυριαρχοῦσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς οἰκουμένης, ὅσοι δέδαια ἦσαν ἄπιστοι*» («ὅσοι περ ἂν ἦσαν ἄπιστοι»). Ἐπίσης στὴν παρ. ια τοῦ Β' λόγου «*Εἰς τὸν μακάριον Βαδύλαν*» λέγει: «*Ἦν οὖν μὴ τις τῶν ἀπίστων*». Ἄν ὁ ὅρος «Ἕλλην» ἐσήμαινε γιὰ τὸν Χρυσόστομο «εἰδωλολάτρης», θὰ ἔλεγε: «ὅσοι περ ἂν ἦσαν Ἕλληνες» καὶ «Ἦν οὖν μὴ τις τῶν Ἑλλήνων». Στὸ «Περὶ μοίρας καὶ προνοίας», Δ' γράφει: «*Τοσαῦτα ἐλήρυσαν Ἕλληνες, ἀλλ’ ὅμως πρὸς τὴν τοῦ δόγματος ταύτου*» (ἐνν. τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς) *οὐκ ἀντέστησαν ἀλήθειαν*». Οἱ ἐρμηνευτὲς μεταφράζουν τὸ «Ἕλληνες» ὡς «εἰδωλολάτρες». Ὅμως ἐν συνεχείᾳ γράφει: «*ἔδωκάν τινα μετὰ ταῦτα βίον. ἐν ἡδονῇ*». Συνεπῶς, ἀφοῦ ἀναφέρεται στὸν Ἄδη, ὁμιλεῖ γιὰ τὴν κοσμοαντίληψιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄχι ἐν γένει τῶν «εἰδωλολατρῶν». Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ὁ Ι. Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα «Ἕλλην» μὲ τὴν ἐθνικοφυλετική του σημασία, ἀναφερόμενος στοὺς φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

III. ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν Χρυσόστομον «*εἶναι στιγματισμένοι, χειρότεροι ἀπ’ τοὺς χοίρους ποὺ πασαλείδονται μὲ περιττώματα... εἶναι ἄξιοι λιθοβολισμοῦ*» (ιδὲ Κ. Σιμόπουλον, «Ἡ λεηλασία καὶ καταστροφή τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων», σελ. 142, ἔκδ. 1993). Εἶναι «*ἥρω-*

μεροί και πανάθλιοι», «μιαροί και παμμίαροι» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», λόγος Β', παρ. α), ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἀναίσχυντοι. Τὰ αἰσθηματὰ του κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπεικονίζονται ἀνάγλυφα στὰ ἐξῆς λόγια του: «Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός... εἶπε καὶ τοῦτο: "Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέω, αὐτὸς ποὺ πιστεύει σ' ἐμένα, τὰ ἔργα τὰ ὅποια κάνω ἐγὼ καὶ ἐκεῖνος θὰ κάμῃ, καὶ μεγαλότερα ἀπ' αὐτὰ θὰ κάμῃ". Βέβαια πολλοὶ ἄλλοι καὶ διδάσκαλοι ἦσαν καὶ μαθητὲς εἶχαν καὶ θαύματα φανέρωσαν, ὅπως κανυχῶνται **οἱ παῖδες τῶν Ἑλλήνων** καὶ ὁμως οὐδέποτε κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς ἐσκέφθηκε τίποτε τέτοιο οὔτε τόλμησε νὰ πῇ. Οὔτε μποροῦσε ποτὲ κανεῖς **Ἕλληνας**, καὶ ἄς ἦταν **τελείως ἀδιάντροπος** ("κάν πάντα ἀναίσχυντοῖεν") νὰ παρουσιάσῃ προφητεία ἢ τέτοιο λόγο δοσμένο σ' αὐτοὺς... ἐνῶ γιὰ ὅλα τ' ἄλλα ὁμιλοῦν **ἀδιάντροπα καὶ λένε ψέματα**, ὅσα τοὺς κατέδουν στὸ κεφάλι, τίποτα τέτοιο δὲν τόλμησαν νὰ πλάσουν ποτέ... Εἶδαν μὲ πολλὴ πονηρία οἱ **ἐκμεταλλευτὲς** ("λυμεῶνες") ἐκεῖνοι, ὅτι αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἐξαπατήσῃ, πρέπει νὰ κατασκευάσῃ μερικά πράγματα πιθανὰ καὶ καλοστολισμένα καὶ τόσο καλοπλεγμένα, ποὺ ν' ἀποδειχθῇ ἡ ψευτιά τους. Ἐπλασαν καὶ ἔφτιαξαν ὅσα μποροῦσαν, γιὰ νὰ ξεγελάσουν τοὺς πιὸ ἀφελεῖς» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», λόγος Β' καὶ «Κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας», παρ. α). «Πόση εἶναι – ἐτόνιζε διαρκῶς – ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ἀνωτερότητα τῶν Χριστιανῶν καὶ στὴν ἀπρέπεια ("αἰσχύνην") τῶν Ἑλλήνων» (ἐνθ. ἀνωτ. παρ. ζ). Εἶναι δυνατόν, ῥωτοῦσε τὸ ποιμνίό του, οἱ Χριστιανοὶ νὰ εἶναι «χειρότεροι ἀπ' τοὺς Ἕλληνας; Διότι ἂν ἐκεῖνοι γιὰ τὴν δόξα ἐπέδειξαν τόσο κενὴ φιλοσοφία, πόσο περισσότερο πρέπει ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ γιὰ τὸν Θεὸ νὰ εἴμεθα ἐνάρτεροι» («Ὁμιλία ΠΔ', περὶ τῆς αὐτῆς πραγματείας καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες τοὺς Χριστιανοὺς ἐν πολλοῖς ὑπερακοντίζουσι»). Κι ἐνῶ οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τὸν Χρυσόστομο εἶναι ἀνώτεροι ἀπ' τοὺς ἀπρεπεῖς Ἕλληνες, τοὺς δίδει ὡς παρὰδειγμα στὸ ποιμνίό του: «Διὰ ταῦτα αἰσχύνομαι καὶ ἐκπλήττομαι, παρὰ μὲν Ἕλλησι βλέπων χρημάτων ὑπεροχῶντας, παρὰ δὲ ἡμῖν μαινομένους ἅπαντας» (ἐνθ. ἀνωτ.). Οὐσιαστικὰ θεωρεῖ τοὺς Ἕλληνες ἐχθρική παράταξι: «Ἐτοί ἐκαμε – σχολιάζει – καὶ ὁ Παῦλος θρῖσκοντας τὸ ἐπίγραμμα (ἐνν. τὸ «τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ») γραμμένο στὸ θωμὸ σὺν σὲ παράταξι ἐχθρική... Γιατὶ ἦταν ἐκεῖνο τὸ ἐπίγραμμα ξίφος τῶν Ἀθηναίων, μαχαίρι τῶν ἐχθρῶν, μὰ αὐτὸ τὸ μαχαίρι ἀπέκοψε τὸ κεφάλι τῶν ἐχθρῶν» («Πάνω στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» Α'). Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σκοπὸς του εἶναι: «Ποιήσομαι δὲ τὸν ἀγῶνα πρὸς Ἕλληνας πρῶτον» («Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Χριστός», ὁμιλία).

IV. Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ὁ Ι. Χρυσόστομος συγκεκριμένα μισεῖ τοὺς Ἕλληνες, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἄνω, γιὰ τὴν πολιτισμικὴ τους προσφορά, καὶ συνεπῶς μισεῖ τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμό. Γι' αὐτό, ὅταν ἀναφέρεται στὴν Ἑλληνικὴ σκέψι καὶ σοφία, τὴν χαρακτηρίζει πλάνη καὶ ἀνοησία. «Ταῦτα οὖν ἐννόησαντες» – γράφει – καὶ τὴν ἀνοιαν καὶ παραπληξίαν τῶν Ἑλλήνων» («Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον», λόγος Ε', παρ. γ). Ἡ Ἑλληνικὴ σκέψι εἶναι πλάνη, γιὰ τὴν ὅποια πρέπει νὰ ντρέπεται κανεῖς: «...ἐντρέπει Ἕλληνας... Ἡμεῖς γὰρ ἐσμέν αἴτιοι, ἡμεῖς τοῦ μένειν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς πλάνης» (Ὁμιλία ΟΒ' «Περὶ τῆς ἀγάπης καὶ βίον ὀρθοῦ καὶ ὅτι ταῦτα μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἐντρέπει»). Ὁ ἅγιος Βαβύλας λέγει ὁ Χρυσόστομος «διήλεγξε (=φανέρωσε) τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπάτην» («Εἰς μακάριον Βαβύλαν» Β' παρ. κγ), ἐνῶ ὁ ἀποστολὸς Παῦλος «ἐσκόρπισε τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πλάνη πῆρε δρόμο» («Εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον» Ὁμιλία Δ'). Τὸ χριστιανικὸ ποιμνίον κατὰ τὸν Χρυσόστομο πρέπει «νὰ περιφρονῇ τὴν Ἑλληνικὴ πλάνη» («καταγελῶντας μὲν τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης»: στὸ «Περὶ μοίρας καὶ προνοίας» Β'). «Φλυαρίες καὶ γελοιότητες – πιστεύει – εἶναι ὅλ'

αὐτὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνοησίας... Ἔτσι, ὅταν οἱ Ἕλληνες μιλοῦν ἀντίθετα στὴν πίστι μας, πρέπει νὰ γελᾶμε καὶ νὰ κλαῖμε γι' αὐτοὺς» («Εἰς τὸν μακάριον Βαθύλαν» λόγος Β', παρ. δ). «Ἀληθῶς Ἕλληνες – λέγει ὁ Χρυσόστομος, παραφράσσοντας τὰ λόγια τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέα πρὸς τὸν Σόλωνα – αἰεὶ παῖδες, γέρων δὲ οὐδεὶς. Δέον γὰρ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν θρηνεῖν...» (ἔνθ. ἀνωτ., παρ. ιθ).

Υ. ΜΙΣΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μισεῖ περισσότερο ὁ Χρυσόστομος εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, διότι αὐτὴ συνεχῶς ἀπορεῖ καὶ δὲν δέχεται δόγματα, κατὰ ἐντελῶς ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸ ἰουδαιοχριστιανικὸ δόγμα. Γι' αὐτὸ καὶ στρεφόμενος πρὸς τοὺς αἵρετικούς λέγει: «Ἀπὸ ποῦ διδαχθήκατε τὰ ἀριστοτελικά διδάγματα; Ποιὸς προτίμησε τὸν Πλάτωνα ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια; Ποιὸς πέταξε ἔξω τὸ κήρυγμα τῆς (ἀληθινῆς) πίστεως καὶ ἔφερε μέσα τὴν ἄπιστη ἀναζητήσι; Ποῦ ἔμαθες τὸ ἀγέννητος καὶ τὸ γεννητός;». (Στὸ «Ἐν ἀρχῇ ἦτο ὁ λόγος», παρ. β). Τούτῃ ἡ θέσι καταρρίπτει τὸν μῦθο, ὅτι ὁ Χρυσόστομος – ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ συγγραφεῖς – ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὡς σπερματικὸν λόγον. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὴν ἀποδεχθῇ, ὅταν τὴν θεωρῇ ἀνοησία καὶ ὑπεύθυνη γιὰ ὅλα τὰ κακά: «Ἐνιοι (μερικοὶ) αὐτῶν οἱ σφόδρα ἐπίστευον ἀνάστασιν εἶναι σωμάτων, τὰ τῆς Ἑλληνικῆς μωρίας ἔτι νοσοῦντες. Καὶ γὰρ ἅπαντα ταῦτα ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἔξωθεν ἀνοίας ἐτίκτετο, καὶ αὕτη (= ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία) ἦν τῶν κακῶν ἡ μήτηρ...» («Ὁμιλία εἰς Ἀ' πρὸς Κορινθίους», ΕΠΕ, τ. 18, σελ. 16). Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι εἶναι ἀνόητοι καὶ ἡ σοφία τους κατὰ τὸν Χρυσόστομο γέμει ἀκαθαρσίας καὶ σκωλήκων. Γράφει: «Κανένα ὄφελος καθαροῦ δίου δὲν ὑπάρχει ἀπὸ **δόγματα διεφθαρμένα**. Αὐτὰ οἱ Ἕλληνες ἐγέννησαν, αὐτὰ ἐκείνοι (ἐνν. οἱ αἵρετικοὶ) αὗξησαν, λαμβάνοντας στοιχεῖα ἀπ' τοὺς Ἕλληνες (ἔξωθεν) φιλόσοφους καὶ ἐθεώρησαν ἀγέννητη τὴν ὕλη καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἔτσι λοιπὸν εἶπαν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ δημιουργός, ἀφοῦ ὁ κόσμος εἶναι ἀγέννητος· τοιοῦτοτρόπως καὶ τὴν ἀνάστασι ἀθέτησαν... Ἄν λοιπὸν τὴν ἔξωθεν (=ἑλληνικὴ) σοφίαν ἀκολουθοῦν, δὲν πρέπει νὰ τοὺς θαυμάζουμε, ἀλλὰ νὰ τοὺς περιφρονοῦμε, ποῦ ἀκολουθοῦν **ἀνόητους διδασκάλους** ("μωροὺς κέχρηται διδασκάλους")». («Περὶ ἀναστάσεως κατὰ αἵρετικῶν καὶ φιλοσόφων», παρ. γ). Συνεχίζοντας γράφει: «Ὅτε γὰρ περὶ Θεοῦ οὔτε περὶ κτίσεως τι ὑγιὲς εἰρῆν ἠδυνήθησαν ἐκείνοι (ἐνν. οἱ Ἕλληνες σοφοί)· ἀλλ' ἅπερ ἡ παρ' ἡμῖν χήρα ἐπίσταται, ταῦτα Πυθαγόρας οὐδέποτε ᾔδει (=ἐγνώριζε)· ἀλλ' ἔλεγον ὅτι θάμνος ἐστὶ καὶ ἰχθύς, καὶ κύων γίνεται ἡ ψυχὴ. Τούτοις οὖν, εἰπέ μοι, προσέχειν δεῖ; Μεγάλοι εἰσὶν ἐν τῇ κώμῃ ἐκείνοι, καλοὺς δοστρούχους (= κοτσίδες ἢ στολίδια) τρέφουσι, καὶ τριβῶνας ἀναδεδίηνται μέχρι τούτων αὐτοῖς ἡ φιλοσοφία. Ἄν δὲ τὰ ἐνδοθεν ἴδῃς, τέφρα καὶ κόνις καὶ ὑγιὲς οὐδέν, ἀλλὰ τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν, πάντα ἀκαθαρσίας ἔχων γέμοντα καὶ ἰχώρος (σ.σ. ἐδῶ τὸ «ἰχώρ» μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ δηλητηρίου φιδιῶν), καὶ τὰ δόγματα πάντα σκωλήκων» Καὶ συνεχίζει: «Λοιπὸν ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς εἶπε, ὅτι τὸ ὕδωρ εἶναι θεός, καὶ ὁ ἐπόμενος τὸ πῦρ, ἄλλος δὲ τὸν ἀέρα... Αὐτοὺς λοιπὸν, πές μου, πρέπει νὰ τοὺς θαυμάζουμε, ποῦ οὔτε τὴν ἔννοιαν ἀσώματος θεοῦ συνέλαβαν...; Ἀλλὰ ἐδῶ θὰ σταματήσουμε. Διότι ἂν ξεκινήσουμε νὰ παραθέτουμε τὰ δόγματά τους, θ' ἀκολουθήσῃ πολὺ γέλιο ("πολὺς ἔψεται γέλως"). Ἀλλὰ οὔτε τῆς δικῆς μας κατηγορίας ἔχουν ἀνάγκη, διότι τὰ ἔβαλαν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον» (ἔνθ. ἀνωτ.).

Ἡ συκοφαντικὴ του τάση κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ἀπεικονίζεται ἀνάγλυφα στὰ ἑξῆς λόγια του: «Ποῦ νῦν εἰσὶ οἱ τοὺς τριβῶνας ἀναβεβλημένοι, καὶ βαθὺ γένειον δεικνύοντες, καὶ ῥόπαλα τῇ δεξιᾷ φέροντες, οἱ τῶν ἔξωθεν φιλόσοφοι, τὰ κνινικὰ καθάρματα,

οί τῶν ἐπιτραπεζίων κυνῶν ἀθλιώτερον διακεῖμενοι, καὶ γαστροὺς ἔνεκεν πάντα ποιοῦντες;». [= Ποῦ εἶναι τώρα ὅσοι φοροῦν τοὺς τρίβωνες καὶ παρουσιάζουν μεγάλη γενειάδα καὶ κρατοῦν ῥόπαλα στὸ δεξιὸ χέρι, οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, τὰ κυνικά καθάρματα, αὐτοὶ ποὺ φέρονται χειρότερα κι ἀπ' τοὺς σκύλους τοῦ τραπεζιοῦ καὶ κάνουν τὰ πάντα γιὰ χάρι τῆς κοιλιᾶς τους;] («Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας», ΙΖ'). Ἀντιλαμβανόμεθα γιὰτὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χρυσοστόμου ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερα «διεφθάρησαν (=ἐδολοφονήθησαν) οἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἀρχομένην λιμπρῶς φιλοσοφοῦντες. Ἀλλὰ καὶ εἰς μὴ φιλοσόφους ἐσθῆτι δὲ ἐκείνων χρωμένους ἐχώρει ὁ φόνος» (Σωζομένος, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία», ζεφ. 35).

Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι «ποτὲ δὲν ἔκαμαν τὸ σωστό, ἀλλὰ ἦσαν δειλοὶ φιλόδοξοι, ἀλαζόνες καὶ εἶχαν ἀσυλλόγιστα πάθη» («Εἰς τὸν μακάριον Βαθύλαν», λόγος Β', παρ. στ). Ἀλλὰ οἱ ἀπόστολοι κιὰτ' ἔφεραν «τῶν φιλοσόφων τὴν γλῶσσα νὰ δένουν, τῶν ῥητόρων τὰ σπόμενα νὰ κλείνουν» («Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Χριστός», παρ. ε'). Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ οἱ ῥητορὲς τοὺς εἶναι «καταγέλαστοι καὶ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποὺ λένε ἀνοησίες. Γιατὶ δὲν μπόρεσαν νὰ πείρουν μὲ τὸ μέρος τους οὔτε ἓνα σοφὸ ἢ ἄσοφο, οὔτε ἄνδρα ἢ γυναῖκα, οὔτε ἓνα μικρὸ παιδί ἀπὸ τόσα ἔθνη κι ἀπὸ τόσους λαούς, ἀλλὰ προκαλοῦσαν τόσα γέλια τὰ διδλία ποὺ εἶχαν γράψει, ὥστε μόλις τὰ παρουσίαζαν, νὰ εξαφανίζονται. γι' αὐτὸ καὶ χάθηκαν τὰ περισσότερα (sic). Κι ἂν διασώθηκε κανένα καὶ δοῖσκειται κάποι, θὰ ὀρισκόταν νὰ τὸ ἔχουν σώσει οἱ χριστιανοί. Τόσο δὲν φοβόμαστε μὴν πάθωμε κάποιο κακὸ ἀπὸ τὴν ἔχθρα τους, τόσο περιφρονοῦμε τὴν πολυμήχανη δραστηριότητά τους». («Εἰς τὸν μακάριον Βαθύλαν καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας», λόγος Β', παρ. 6). Βέβαια τὰ ἀρχαῖα κείμενα δὲν ἐχάθησαν μόνον τοὺς, ἔνεκα τῆς γελοιότητάς τους! Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἑκατοντάδες χιλιάδων ἀρχαῖα κείμενα φιλοσοφικά, ἐπιστημονικά, φιλολογικά κ.λπ. ἐκῆσαν ἀπὸ τοὺς φανατικούς.

Μὴ λησμονοῦμε τὴν πυρπόληση τῶν μεγάλων βιβλιοθηκῶν καὶ ὅτι τὸ «Κυνήγιον» ἦτο ὁ χώρος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπου ἐκαίγοντο ἐπὶ αἰῶνες τὰ ἀρχαιοελληνικά συγγράμματα. Κατὰ τὸν Χρυσόστομο ὁμως «κανένας βασιλιάς ποὺ παραδέχεται τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔβγαλε τέτοια προστάγματα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων σὰν αὐτὰ ποὺ ἐπινόησαν ἐναντίον μας ὅσοι λάτρεψαν τοὺς δαίμονες (σ.σ. δηλ. τοὺς θεοὺς). Κι ὅμως παρ' ὅλο ποὺ ἡ πλάνη τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας δὲν ἐνοχλήθηκε ποτὲ ἀπὸ κανένα, ἔσθῃσε μόνη τῆς [sic]... Δὲν πᾶν νὰ κρεμαστοῦνε (οἱ Ἕλληνες σοφοὶ) πονθενὰ ἢ νὰ γκρεμοτσικιστοῦνε, ἀφοῦ δὲν ξέρουν τί τοὺς γίνεται;» (ἐνθ. ἀνωτ. παρ. γ). Βέβαια ἡ «πλάνη τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας» δὲν ἔσθῃσε μόνη τῆς ἀλλὰ μὲ σειρὰ ἐξοντωτικῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων [ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ Κωνσταντῖος καὶ ὁ Θεοδοσίος προηγῆθησαν τοῦ Χρυσοστόμου κι ἄρα γνωρίζει τί ἔκαμαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων] καθὼς καὶ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἀπ' τοὺς Χριστιανούς (ιδεὲ Μ. Δ. Δημόπουλου, «Ἑλληνισμός - Χριστιανισμός στὸ Βυζάντιο. Τὸ συνέδριο στὴ Φιλοσοφική», ἔκδ. Ἐλευθερὴ Σκέψις, 1998). Ἀλλὰ κατὰ τὸν Χρυσόστομο οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, καὶ συγκεκριμένα οἱ Πλάτων, Πυθαγόρας, Ἀναξαγόρας, Σωκράτης καὶ Ζήνων ὁ Κιτιεὺς «τίποτε δὲν κατόρθωναν, διότι τέτοια εἶναι ἡ πλάνη (τους) καὶ κανεὶς νὰ μὴν τὴν ἐνοχλῇ διαλύεται» («Εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον», ὁμιλία Δ').

Ὁ Χρυσόστομος δὲ νοιῶθαι τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους του δικῆ του πνευματικῆς κληρονομιά, ἀλλὰ τῶν «εἰδωλολατρῶν», «Πρωταγόρας παρ' αὐτοῖς», γράφει [δηλαδὴ «κι ὁ δικὸς τους Πρωταγόρας»]. Γιὰ τὸν Πλάτωνα γράφει: «...Πλάτωνα ἐξέούλεν οὐχὶ δι' ἑτέρον φιλόσοφον σοφώτερον, ἀλλὰ διὰ ἀλιεὺς ἀμαθοῦς» ('Ὁμιλ. Δ' εἰς Α' Κορ. 2.21)· καί: «Τίς οὖν ἡμῶν σοφώτερος τῶν οὐ τὴν Πλάτωνος ἐχόντων σοφίαν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Χριστόν;» ('Ὁμιλία Ε' εἰς Α' Κορ. 3. 1). Στὴν ὁμιλία του «Κατὰ Ἑλλήνων καὶ σύγκρισις τοῦ

Πλάτωνος πρὸς τὸν Πέτρον» (παρ. γ) προσπαθεῖ ν' ἀποδείξη, ὅτι ἡ σοφία (:) τοῦ Πέτρου ἦταν ἀνώτερη τῆς σοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων (!), φθάνοντας οὐσιαστικὰ σ' ἓνα ἀνθελληνικὸ παραλήρημα. «Καὶ ὁ μὲν πολλὰ ληρήσας Πλάτων υεσίγηκεν οὗτος (= ὁ Πέτρος) δὲ φθέγγεται... πανταχοῦ γῆς καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ποῦ νῦν τῆς Ἑλλάδος ὁ τύφος; Ποῦ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὄνομα; Ποῦ τῶν φιλοσόφων ὁ λῆρος (= μωρολογία);... Τί οὖν οὐκ εἰς Πλάτωνα ἐνήργησεν ὁ Χριστός, οὐδὲ εἰς Πυθαγόραν φησὶν; Ὅτι πολλῶ φιλοσοφώτερα ἢν ἡ Πέτρου ψυχὴ τῶν ψυχῶν ἐκείνων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παῖδες ὄντως ἦσαν ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης περιτρεπόμενοι πανταχοῦ... Οὗτος (= Πλάτων) μὲν οὖν πάντα τὸν χρόνον ἀνάλωσε περὶ δόγματα στρεφόμενος ἀνόητα καὶ περιττά. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ μαθεῖν, ὅτι μυῖαν μετέπιπτεν, ἀλλ' ἐπέδαινε τῇ ἐν Πλάτῳ οἰκούσῃ ψυχῇ; Ποίας ταῦτα οὐ ματαιολογίας; Πῶθεν δὴ τοιαῦτα ληρεῖν ἐπεδύλετο; Εἰρωνίας μεστός ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ ζηλότυπος πρὸς ἅπαντας διακαίμενος. Ὡςπερ οὖν φιλονεικῶν, μήτε οἰκοθεν μήτε παρ' ἐτέρου χρησιμὸν τι εἰσαγαγεῖν οὕτω παρὰ μὲν ἐτέρου τὴν μετεμψύχωσιν ἐδέξατο, παρὰ δὲ ἑαυτοῦ τὴν πολιτείαν εἰσήγαγεν, ἔνθα τὰ πολλῆς αἰσχρότητος γέμοντα ἐνομοθέτησε... Ποίαν οὐχ ὑπερβάλλει ταῦτα ἄνοιαν;... Ἀλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν φιλοσόφων, ὡς ἐδόκει, καὶ ὅπλα ταῖς γυναιξὶ περιτίθησι, καὶ κράνη, καὶ κνημίδας, καὶ κινῶν οὐδὲν διαφέρειν, λέγει, τὸ ἀνθρώπινον γένος... Ἀεὶ γὰρ δι' αὐτῶν ἐσπούδασεν ὁ διάβολος». Στρεφόμενος στὴν ἴδια ὁμιλία πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους λέγει: «Παῖδες γὰρ ὄντως εἰσὶ». Τὸ μῖσος αὐτὸ πρὸς τὸν Πλάτωνα εἶναι γενικὰ διάχυτο στὸ Βυζάντιο. Ὁ Α. Κ. Μπαρτζελιώτης στὸ ἔργο του «Ἡ κριτικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους παρὰ Πλήθωνι» (Ἀθήνα 1980, σελ. 28) μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι: «διὰ πολλοὺς αἰῶνας ὁ Πλάτων κατέστη "ἐλληνικὸς δαίμων" καὶ ἀναθεματισμοὶ προσεφέροντο ἐπὶ τῷ ἁκούσματι τοῦ ὀνόματός του». Ἀκόμη καὶ τὸν 12ο αἰῶνα στὴν «Ἱστορίαν» τοῦ Γεωργίου Κεδρηνοῦ διαβάζουμε: «Ὁ Πυθαγόρας λοιπὸν καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Πλωτῖνος καὶ ἡ σημιμορία αὐτῶν, ἀφοῦ παρεδέχθησαν, ὅτι αἱ ψυχαὶ εἶναι ἀθάνατοι, εἶπον ὅτι αὐταὶ προῦπήρχον τῶν σωμάτων» (σελ. 663). Αὐτὰ γιὰ ὅσους πιστεύουν, ὅτι ὁ Πλάτων ἦτο «Χριστιανὸς πρὸ Χριστοῦ» καὶ ἡ «πύλη τοῦ μεσαίωνα».

Χαρακτηριστικὴ τοῦ ἥθους του εἶναι ἡ στάσις του πρὸς τὸν Λιβάνιο, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε διδάσκαλός του καὶ τοῦ ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴ γραμματεία. Στρέφεται ἐναντίον του λέγοντάς του: «Καὶ γιὰ νὰ μὴν νομίσῃ κανεὶς, ὅτι λέω μεγάλα λόγια, θὰ σὰς παρουσιάσω τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ ὀδύρμου καὶ τῆς θρηνηφδίας ποῦ ἔκανε τότε ὁ σοφιστὴς (σ.σ. ὀνομάζει ἔτσι ὑποτιμητικὰ τὸν Λιβάνιο) τῆς πόλεως στὸν θεὸ αὐτὸ (τὸν Ἀπόλλωνα)... Κι ἀκόμα πές μου ἐσὺ ποῦ κάνεις τὸν σοφὸ, ποιὸς εἶναι ὁ νεκρὸς αὐτός (σ.σ. ἐννοεῖ τὸν ἅγιο Βαβύλα) ποῦ ἐνοχλεῖ τὸν θεόν σου (ἐνν. τὸν Ἀπόλλωνα). Γιατί, ψευτοφιλόσοφε ("ῶ ληρόσοφε"), δὲν λὲς ποιὸς ἦταν ὁ νεκρός;... Ποίαν ἀνάπανσι στέρηθήκαμε, μιὰρὲ (ἐνν. Λιβάνιε);». Σ' ἄλλο σημεῖο τοῦ ἰδίου λόγου τὸν ἀποκαλεῖ «ἄθλιο καὶ ταλαίπωρο» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», παρ. ιη καὶ ιθ). Εἶναι διαδεδομένη ἡ ἄποψις, ὅτι οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐσέβοντο τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα, γι' αὐτὸ κι ἐσπούδασαν Ἑλληνικὰ στὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἀπὸ ἐθνικοὺς διδασκάλους. Ἐδῶ ὅμως βλέπομε, ὅτι ὁ Ι. Χρυσόστομος ὑβρίζει τὸν ἴδιο τὸν δάσκαλό του, ἀποκαλώντάς τον «μιαρὸ καὶ ψευτοφιλόσοφο». Ὁ Χρυσόστομος, ὅπως κι ἄλλοι πατέρες, φαίνεται ἐδῶ ὅτι ἐσπούδασαν τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, γιὰ νὰ τὴν γνωρίσουν καλύτερα καὶ νὰ μπορέσουν ἀποτελεσματικώτερα νὰ τὴν πολεμήσουν.

VI. Η ΕΒΡΑΙΟΦΙΛΙΑ ΤΟΥ Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ὁ Ι. Χρυσόστομος ἐπιθυμεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα. Ἕνας τρό-

πος είναι ή διαπαιδαγώγησι τῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὸ συμβουλεύει τοὺς γονεῖς ὡς ἑξῆς: «' Ἀλλὰ νὰ ἀνατρέφετε τὰ παιδιὰ μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴν νοθεσίᾳ τοῦ Κυρίου... Διότι ἡ ἡλικία αὐτὴ ἔχει πολλὴ ἀνοησία, καὶ στὴν ἀνοησία ἔρχονται νὰ προστεθοῦν καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ λόγια, ὅταν τὰ παιδιὰ μάθουν, ὅτι οἱ ("Ἕλληνες) ἥρωες ποὺ θαυμάζουν, αὐτοὶ εἶναι δούλοι στὰ πάθη καὶ δειλοὶ στὸν θάνατο [sic]. Ὅπως ὁ Ἀχιλλέας ὅταν ἀλλάξῃ γνώμη, ὅταν πεθαίνη γιὰ μία ἐρωμένη, ὅταν ἄλλος μεθ' αὐτοῦ ἄλλα τέτοια πολλά. Χρειάζονται λοιπὸν στὸ παιδί αὐτὰ τὰ φάρμακα» (ἐνθ. ἀνωτ.). Δὲν πρέπει λοιπὸν τὰ παιδιὰ νὰ παιδαγωγοῦνται μὲ τοὺς ἥρωες τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας, διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι πρότυπα καλὰ. Ἀλλὰ τότε πῶς πρέπει νὰ διαπαιδαγωγοῦνται; Μὲ τοὺς «ἥρωες» τῆς ἐβραϊκῆς μυθολογίας. Καὶ αὐτὸ φαίνεται στὴν πραγματεία τοῦ Χρυσόστομου «Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα», τὴν ὁποία ὁ Π. Χρήστου τὴν θεωρεῖ ὡς «σπουδαιωτάτην πραγματείαν», ἐνῷ ὁ Δ. Μπαλάνος προσέχει ὡς ἰδιαιτέρως ἀξιόλογα κεφάλαια, στὰ ὁποῖα «ἀναπτύσσεται πῶς δέον νὰ ἰστορῶνται πρὸς παιδας αἱ βιβλικαὶ διηγήσεις».

Πῶς ὅμως θὰ πετύχη τὰ παιδιὰ νὰ διαπαιδαγωγοῦνται μὲ τὴν ἑλληνικὴ μυθολογία, ἂν οἱ γονεῖς τοὺς εἶναι ἐθνικοί; Ἀπλῶς δὲν θὰ τοὺς ὑπακούουν! «Τὰ παιδιὰ – συμβουλεύει ὁ Χρυσόστομος – νὰ ὑπακούτε στοὺς γονεῖς σας σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου... Ὅμως ὅταν ὁ γονεὺς εἶναι Ἕλλην ἢ αἱρετικὸς, τότε τὸ παιδί δὲν πρέπει νὰ ὑπακούῃ. (στὴν «Ἐπιστολὴ πρὸς Ἑφεσίους», Ὁμιλία 21, παρ. α). Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ γίνη, ἐφευρίσκει ἓνα μεγαλοφυὲς μέτρο: προτείνει, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Λιβάνιος, νὰ κλείνονται ὅλοι οἱ νέοι στὰ μοναστήρια ὡς τὰ 25-30 χρόνια τους! Ἔτσι θὰ ἦσαν γαλουχημένοι μὲ τὸ ἐβραιοχριστιανικὸ πνεῦμα καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐπηρεασθοῦν ἀπ' τὸ Ἑλληνικὸ (ἰδὲ Λ. Ζωγράφου, «Ἀντιγνώση», σελ. 379, ἐκδ. 1994).

Εἶναι σαφές, ὅτι ὁ Χρυσόστομος ἐπιθυμεῖ νὰ χάσῃ ὁ λαὸς τὴν ἐπαφή του μὲ τὸ ἀρχαιο-ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ νὰ δημιουργηθῇ ἓνας νέος τύπος ἀνθρώπου, ὁ «μεσαιωνικός», θὰ λέγαμε καλύτερα σήμερον. Ἔτσι ἐκτὸς ἀπ' τίς συμβουλές ποὺ δίδει πρὸς τοὺς γονεῖς νὰ διαπαιδαγωγοῦν τὰ παιδιὰ τους μὲ τὴν βιβλικὴ μυθολογία, τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴ δίδουν ἑλληνικὰ ὀνόματα στὰ παιδιὰ τους, ἀλλὰ χριστιανικὰ καὶ ἐβραϊκά: «Μηδεὶς τοίνυν εἰς τὰ τῶν προγόνων απενδύτω καλεῖν ὀνόματα τὰ παιδιὰ, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πάππου καὶ τοῦ ἐπιπάπου, ἀλλὰ εἰς τὰ τῶν δικαίων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἀποστόλων... ὁ μὲν Πέτρος καλεῖσθω, ὁ δὲ Ἰωάννης, ὁ δὲ ἕτερον τινὰ προσηγορίαν ἑνὸς τῶν ἁγίων. Καὶ μή μοι τὰ ἔθνη τὰ Ἑλληνικά» (ἰδὲ Κώστα Βίτκου, «Ὀνοματοουργία καὶ ὀνοματοθεσία στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα», περ. «Διυπετές», τ. 20). Ἔτσι ἡ αὐτοκρατορία θὰ γέμιζε μὲ ὀνόματα ὅπως Ἰωάννης, Ζαχαρίας, Ἰωσήφ, Μωυσῆς κ.λπ. – ποὺ ἄλλωστε διατηροῦν οἱ Ἕλληνες ἕως σήμερον.

Μεταξὺ τῶν «ἐθῶν τῶν ἑλληνικῶν» βδελύσσεται βέβαια τοὺς πολιτιστικούς θεσμούς. Τὸ θέατρο τὸ θεωρεῖ δημιούργημα τοῦ Σατανᾶ! [Σ.σ.: Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Χρυσόστομου γιὰ τὸ θέατρο ἔχουν παρατεθῇ στὸ τεῦχος 200-201 τοῦ «Δαυλοῦ», σελ. 12525-26]. Ἀπορρίπτει ἐπίσης τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες, τονίζοντας ὅτι ἐκεῖ «ὁ διάβολος πομπεύει» (Migne, PG 63, 897). Ἡ ἄποψις αὐτὴ ἦταν κοινὸς τόπος τῶν πατέρων καὶ ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Βασίλειος τῆς Σελεύκειας θεωροῦσε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες «θανάτου τερπνὸν δηλητήριον καὶ δαίμονος ἐορτὴν τὸν στανερὸν καθυβρίζουσαν» (Migne PG 85, 309).

VII. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΑΣ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ὁ Ι. Χρυσόστομος ὅμως ὑπῆρξε καὶ καταδαφιστὴς καὶ καταστροφέας τῶν ἑλληνικῶν

καλλιτεχνικῶν ἀριστουργημάτων καὶ μνημείων, ναῶν καὶ ἱερῶν, κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο τὸν ὕμολογεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας Θεοδώρητος. Τὸ 401 ὡς πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέταξε τὴν καταστροφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴν Ἐφεσο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Ξεθεμελίωσε ἐπίσης ὁ,τι ἐλλήνιζε στὴν ἐπαρχία τῆς Συρίας. Ὁπαδοὶ τοῦ 404 στὴν Κωνσταντινούπολη ἔκαψαν τὰ ἀγάλματα τῶν ἐννέα Μουσῶν, τὰ ὁποῖα εἶχε μεταφέρει στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὁ Κωνσταντῖνος (ιδεὲ Κ. Σιμόπουλον, «Ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ἐλληνικῶν ἀρχαιοτήτων», σελ. 215, ἔκδ. 1993). Ἐμάζεψε ἐπίσης πολλοὺς πιστοὺς καὶ «νόμοις αὐτοὺς ὀπλίσας βασιλικοῖς» τοὺς ἔστειλε νὰ καταστρέψουν ἀρχαῖα μνημεῖα. Ὁ Θεοδώρητος ἀναφέρει, ὅτι «τοὺς μὲν οὖν ὑπολειφθέντας τῶν δαιμόνων σηκοὺς (= ναοὺς) τοῦτον τὸν τρόπον ἐκ δάθρων ἀνέσπασεν» («Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία», V 29). Κατέστρεψε δηλαδὴ τοὺς ὑπόλοιπους ναοὺς «τοῦτον τὸν τρόπον». Αὐτὸς ὁ «τρόπος» ἦταν ἡ χορηγία. Ζητοῦσε δηλαδὴ ἀπὸ πλούσιες πιστὲς στὸν Χριστὸ γυναῖκες χρήματα, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ καταστρέφῃ τὰ μνημεῖα τῶν Ἑλλήνων. Σύμφωνα μὲ τὶς βυζαντινὲς πηγὲς ὁ Χρυσόστομος «οὐκ ἐκ τῶν ταμείων βασιλικῶν λαμβάνων ἀνήλυσεν ἀλλὰ τὰς πλούτῳ κομίσας καὶ πίστει λαμπρυνόμενας γυναῖκας φιλοτίμως ταῦτα παρέχειν ἀνέπειθε, τῶν ἐκ τῆς χορηγίας φυομένων εὐλογίαν ἐπιδεικνύς» [δηλ.: δὲν ἐξόδευε χρήματα λαμβάνοντας ἀπ' τὰ βασιλικά ταμεία, ἀλλὰ ἔπειθε νὰ τὰ παρέχουν προθύμως οἱ πλούσιες καὶ προσηλωμένες στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ γυναῖκες, δίνοντας τὴν εὐλογία τῆς σ' αὐτὰ ποὺ προήρχοντο ἀπ' τὴ χορηγία]. Ἀλλὰ πῶς οἱ ἄπλοοι φανατικοὶ χριστιανοὶ νὰ μὴν καταστρέφουν ἀγάλματα καὶ ναοὺς, ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τοὺς προέτρεπαν γι' αὐτό, πανηγυρίζοντας ὡς ἑξῆς: «Τὰ ἀγάλματα γκρεμίσθησαν, οἱ θῶμοι ἔπεσαν, τὰ δαιμόνια τρέπονται εἰς φνιγὴν» (Μ. Βασίλειος).

Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ὁ Χρυσόστομος καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ κατέστρεφαν καὶ ἔκαιγαν ἀγάλματα, ἐνίστε ἀπέδιδαν τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν ἐμπρησμό στὸ... χέρι τοῦ Θεοῦ! Χαρακτηριστικὸ τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα: «Γιατὶ ὁ ἅγιος Βαβύλας παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ ῥίξῃ φωτιά στὸ ναὸ (ἐνν. τοῦ Ἀπολλωνοῦ) στὴν Δάφνη) καὶ ἡ φωτιά αὐτὴ κατάκαψε ὅλην τὴν ὁροφὴν, ἀφάνισε τὸ εἶδωλο μέχρι τὸ τελευταῖο κομμάτι ἔκαμε τὰ πάντα σάχνη καὶ σκόνη» («Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν», λόγος Β', παρ. ιζ). Ἐνῶ στὴν παρ. ιθ τοῦ ἰδίου λόγου λέγει ἀπαντώντας στὸν θρῆνο τοῦ Λιβανίου γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ ναοῦ: «Μέχρι πότε δὲν θὰ καταλαθαίνῃς, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, καὶ θὰ λές, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔκαμε χεῖρ ἀνθρώπου;». Κάτι ἀνάλογο συνέβη καὶ μὲ τὸ περίφημο ἄγαλμα τῆς γυμνῆς Ἀφροδίτης στὴ Γάζα, ὅπως ἀναφέρεται στὸ συναξάρι τοῦ Πορφυρίου. Οἱ Χριστιανοὶ ἐπιτέθηκαν κατὰ τοῦ ἀγάλματος μὲ σταυροὺς λέγοντας πῶς μέσα στὸ ἄγαλμα κατοικεῖ δαίμων. Κατὰ τὸν Χριστιανὸ ὁμῶς χρονογράφου ὁ «δαίμων» βλέποντας τὸν σταυρὸ, ἐκτινάχθηκε πανικόβλητος, μ' ἀποτέλεσμα τὸ ἄγαλμα νὰ σωριασθῇ κατὰ γῆς καὶ νὰ θρυμματισθῇ!

VIII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θὰ ἦταν δυνατὸν ἀσφαλῶς νὰ παρατεθοῦν κι ἄλλα ἀποσπάσματα ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ Ι. Χρυσόστομου. Αὐτὰ ὁμῶς ἀρκοῦν γιὰ νὰ καταδείξουν ὅτι ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξε ἓνας σκληρὸς μισέλληνας, γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκε ἀπ' τὴν βυζαντινὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία «Μέγας». Ἐμεῖς ποὺ εἴμεθα Ἕλληνες, τὸν ἔχουμε προστάτη τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ ἁγίῳ μας καὶ ἐορτάζομε τὴν μνήμη του στίς 27 Ἰανουαρίου κάθε χρόνο.

Μάριος Δημόπουλος - Ἀπολλώνιος

Τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο καὶ οἱ «αὐθεντίες» τοῦ Ρωμαίου

Ὅπως ἀναγράφεται σὲ ἄλλες σελίδες τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ «Δ» στὴ Μῆλο βρέθηκαν ἀγγεῖα τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ. μὲ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Ξ, πὺν ὡς «διπλό» ἐθεωρεῖτο «νεώτερο» τῶν ὑπολοίπων). Τὴν ἀνακοίνωση κάνει ὁ ἀρμοδιώτερος ὄλων, ὁ ἀνασκαφέας προϊστοριολόγος καὶ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Ἀδαμάντιος Σάμψων. Ἡ ἀνακάλυψη αὐτὴ προδήλως συντρίβει καὶ ἀπορρίπτει ὀριστικά στὸν σκουπιδοτενεκὲ τῆς ἐπιστήμης τὴν ἀπάτη τοῦ «Φοινικικοῦ» ἢ «Σημιτικοῦ Ἀλφαβήτου», οἱ δραστές τῆς ὁποίας ἀνῆγαν τὴν ἀνακάλυψή του ἀπὸ τοὺς Σημίτες τὸ πολὺ τὸν 13ο αἰ. π.Χ. (ἀκόμη καὶ ὠρισμένοι μανιακοὶ Γιαχβιστές, πὺν διαβεβαίωναν ὅτι εὐρέτης τοῦ Ἀλφαβήτου ἦταν ὁ... Μωυσῆς, δὲν ξεπερνοῦσαν τὴν χρονολογία τοῦ 1235 π.Χ., ὁπότε κατ' αὐτοὺς ὁ ἡγέτης αὐτὸς τῶν Ἑβραίων τοὺς ὠδήγησε στὴν ἔξοδό τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο).

Ἀλλὰ τὸ σχόλιο αὐτὸ ἔχει ἄλλο σκοπὸ: Νὰ ὑπενθυμίσει ὅτι ἓνας ἄνθρωπος, ὁ κ. Κων. Πλεύρης, κατὰ τὰ τελευταῖα 15 χρόνια περὶπου ἀγωνίσθηκε σκληρὰ νὰ ἀνατρέψει τὴν φοινικικὴ ἀπάτη, ἐπιμένοντας στὴν ἑλληνικότητα τοῦ Ἀλφαβήτου, ἐνῶ ὑβρίζετο καὶ διεσύρετο ἀπὸ τὶς «αὐθεντίες» τῆς ἐπιστήμης, τῆς γλωσσολογίας, τῆς διανοήσεως καὶ τῆς δημοσιογραφίας. Ἡ ὑπενθύμιση δὲ αὐτὴ δὲν γίνεται γιὰ νὰ ἀποδοθῇ ἡ προσήκουσα τιμὴ στὸν ἤδη δικαιωθέντα κ. Κ.Π. – ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει χρεῖαν ἐπαίνων –, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπογραμμισθῇ τὸ θλιβερὸ ἐπιστημονικὸ καὶ ἠθικὸ ἐπίπεδο, στὸ ὁποῖο βρῖσκεται ἡ ἰθὺνουσα πνευματικὴ τάξη τοῦ ἄτυχου αὐτοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάλογο ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ (τῶν Ρωμαίων), πὺν τὴν στηρίζει καὶ τὴν ἀποδέχεται – κι ἂς μὴν τὸ κρύβουμε αὐτό, οὔτε νὰ τὸ ξεχνᾶμε ποτέ...

Ω.

Τὸ θεῖον μέσον

Μπορεῖς παρ' ὅλες τὶς «ἁμαρτίες» σου, ἐὰν κατορθώσεις νὰ συγκινήσεις τὸν ἅγιο μὲ τὰ ἀτελείωτα παρακαλητά, νὰ τὴν «πηδήξης» ἀπὸ τὸ «πῦρ τὸ ἐξώτερον». Ὁ Θεὸς λοιπὸν αὐτὸς πὺν λατρεύουμε ὅχι μόνον δέχεται τὸ «μέσον» (ἐνδιάμεσον), ἀλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ τὸ καλλιιεργεῖ. Ἀκόμα καὶ κοινὸν ἀνθρώπους μπορεῖ νὰ δάλλῃ γιὰ «μέσον» κανεῖς. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἔκφρασι «κάνε μιὰ προσευχή καὶ γιὰ μένα», μάλιστα εἶναι ἰδιαιτέρως οἰκεία στοὺς Ἀμερικανούς. Ὅταν λοιπὸν μορῶς νὰ δάλλῃς μέσον γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς σου, τότε γιὰ νὰ μὴν μορῶς νὰ τὸ κάνῃς καὶ γιὰ τὰ ἐπαγγελματικά σου, τὰ οικονομικά σου, τὰ ἐρωτικά σου, τὶς φιλοδοξίες σου καὶ τὶς κακίες σου; Ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μορῶ νὰ «ψηθῇ» μὲ μπόλικο παρακαλητό, λίγο λαδάκι καὶ κανένα κεράκι («ἄναψε ἓνα κεράκι καὶ γιὰ μένα»), τότε γιὰ νὰ μὴν «ψήσουμε» καὶ τὸν βουλευτὴ, τὸν διευθυντὴ κ.λπ.; Πότε ἡ ὑπόσχεσι τῆς ψήφου, πότε τὸ «φακελλάκι» καὶ ποῦ καὶ ποῦ ἀναλόγως τῆς ἐξυπηρετήσεως ἢ τῆς ἀνά-

γκης και κανένα σοβαρό ποσό...

Σ.Β.

Γραφική (άλλα και κερδοφόρα) μεταφυσική

Παρουσιάζονται μερικοί και δηλώνουν λάτρεις της Ἀρχαιότητας, χωρίς να έχουν εγκαταλείψει την οικονομιστική ή μεσαιωνική τους νοοτροπία με όλα τα συνακόλουθα της ἐμπορευματοποίησης της Ἑλλάδος και της μεταφυσικής φαντασίωσής τους κ.λπ..

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων λένε ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι Ἦ Ἕλληνες... ἦρθαν ἀπὸ τὰ ἄστρα, και μάλιστα τὸ ἐντοπίζουν κι ὅλας... Ἡ κληρονομική ἀνωτέρα ψυχική τοξικότης εἶναι μεσαιωνικὸ γνῶρισμα, ὅχι δημοκρατικὸ φυσικά. Ἐκεῖνο πὸν θὰ χαρακτηρίζε περισσότερο κολακευτικά τοὺς Ἀρχαίους εἶναι τὸ νὰ κατάγονται ἀπὸ τὴ Γῆ και νὰ ἔχουν φθάσει ἐκεῖ πὸν ἔφθασαν. Ἀλλωστε τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀρχαίας Τέχνης εἶναι σαφῶς γήινα, ἀλλὰ και μποροῦν νὰ σταθοῦν στὸ Σύνμπαν σὰν ἀνώτατη ἐκπροσώπηση τοῦ Πλανήτη. Τὸ ἀποτέλεσμα μετράει...

Τὸνλάχιστον οἱ ἀρχαῖοι ἦταν ἀξιοκρατικά «ῥατσιστές», χωρίς ὀλοκληρωτισμό, ἀλλὰ με δημοκρατία. Ὅμως κατόπιν ὁ ἐξουσιασμός ἀνέπτυξε ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ῥατσισμού, πὸν γιὰ δύο χιλιάδες χρόνια, τώρα ταλανίζουν τὴν ἀνθρωπότητα. Αὐτὰ γιὰτὶ ἡ ξένη ὀργανωμένη ἐξαγορὰ συνειδήσεων και ἡ προπαγάνδα μᾶς ἔχουν πάρει φαλάγγι και ξεχάσαμε νὰ ἀμυνώμαστε.

Π.Γ.

Ἡ νέα ιδεολογική δολοφονία τοῦ Διονύσου

Ἀπὸ τὸ δικαστήριο τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος θὰ περῶση τελικά ὁ Μητροπολίτης Ζακύνθου κ. Χρυσόστομος, ἐπειδὴ ἐξέφρασε δημόσια τίς ἀπόψεις του περὶ τῶν προγαμιαίων σχέσεων τῶν νέων, τίς ὁποῖες και ὑπεστήριξε ὑπὸ προϋποθέσεις. Βεβαίως ὁ σκοπὸς τῶν συγκεκριμένων δηλώσεων ἦταν προφανής, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν και τῆς χρονικῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποία αὐτὲς ἔγιναν. Ὡστόσο σὲ κάθε ἰσορροπημένο και ἐλεύθερο ἄνθρωπο θὰ προκαλῆ, ἂν ὅχι ἀγανάκτηση, τὸνλάχιστον ἀρνητικὴ ἐντύπωση, ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο ὀρισμένοι ἀνώτεροι κυρίως κληρικοὶ ἀντιμετωπίζουν ὅ,τι πιὸ τρυφερό και φυσιολογικὸ ὑπάρχει στὶς σχέσεις τῶν δύο φύλων. Οἱ ψευδοθηκολογίες και οἱ ἀναχρονιστικὲς ιδέες δὲν εἶναι και οἱ καλύτερες συμβουλὲς γιὰ τὴν ὀμαλὴ προσωπική και κοινωνική ζωὴ, καθ' ὅσον μάλιστα ἀντιβαίνουν πρὸς τὴν ἴδια τὴν φύση. Ἀναμφισβήτητα ἡ στάση ζωῆς τοῦ καθενὸς ἀποτελεῖ σεβαστὴ ἀτομική του ὑπόθεση, ὁμως ἡ προσπάθεια ἐπιβολῆς με ψυχολογικά μέσα προτύπων ξένων πρὸς τὴν ψυχσωματικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου, πὸν ὀδηγεῖ σὲ ψευδοδιλήμματα και ψευδοενοχές, εἶναι μία τακτική, ἐπιεικῶς ἀπαράδεκτη. Ἡ διαπραχθεῖσα ἀπὸ τοὺς (φανατικούς) χριστιανούς ιδεολογική δολοφονία τοῦ Διονύσου (βλ. ἀφιέρωμα τοῦ τεύχους 200-201 τοῦ «Δ») εὐρίσκει και σήμερα, μετὰ 1600 χρόνια, μιμητὲς τῆς ἴδιας ἀκριβῶς νοοτροπίας...

Μ.Μ.

ΑΝΤΙ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΥ ΤΗΣ ΛΙΛΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Σκληρή μάχη για την ανάκτηση τῆς χαμένης Ἑλληνικῆς αὐτογνωσίας

«*Αν ξαναγινόμουν εἴκοσι χρόνων, θὰ ξεκινούσα ἀπὸ τὶς κορυφές τῶν βουνῶν, ἀντάρτης, ληστής, πειρατής, ν' ἀνοίξω τὰ μάτια ἐκείνων πὸν δέχονται ἀδιαμαρτύρητα τὴν μοῖρά τους, ὅσο κι ἐκείνων πὸν ἐθελotuφλοῦν. Ὁχι, ἡ ἐπανάστασή μου δὲν θὰ στρεφόταν κατὰ τοῦ κατεστημένου καὶ τοῦ συστήματός του, ἀλλὰ ἐναντίον ἐκείνων πὸν τὸ ἀνέχονται. Θὰ σκότωνα, θὰ τσάκιζα τὴν κακομοιριά, τὴν ὑποταγή, τὴν ταπεινοφροσύνη». Τὰ λόγια αὐτὰ ἀνήκουν στὴν γνωστὴ συγγραφέα Λιλὴ Ζωγράφου (ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ «Ἐπάγγελμα Πόρνη», 1978), πὸν ἔφυγε ἀπ' τὴ ζωὴ στὶς ἀρχές τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου. Ἡ νεανικότητα καὶ ἡ ὀρμητικότητα πὸν χαρακτήριζαν τὴν προσωπικότητά της – κατ' ἐξοχὴν στοιχεῖα τῆς ἐλληνικότητας – τὴν ὠδήγησαν ἀπὸ νωρὶς στὸ δρόμο τῆς δυναμικῆς ἀμφισβήτησης τῆς πνευματικῆς κατάστασης – αὐτῆς πὸν καὶ σήμερα ζοῦμε – καθὼς ἐνιωθε νὰ τὴν περιζώνει ἀσφυκτικά.*

Ἐλάχιστες περιπτώσεις Ἑλλήνων ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Πλήθωνος – ἐξαιρέσεις φωτεινῆς τοῦ κανόνα – τόλμησαν νὰ δοῦν τὴν μοῖρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατάματα, νὰ ἀντικρύσουν τὴν ἐλεεινότητα καὶ τὸ ψεῦδος στὰ ὁποῖα ἔχει περιέλθει· νὰ δώσουν μὲ τὴν στάση τους καὶ τὸ ἔργο τους μιὰ ἰσχυρὴ ὠθηση πρὸς τὴν κατάκτηση τῆς ἱστορικῆς αὐτογνωσίας. Ἡ Λιλὴ Ζωγράφου ἦταν μία ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις. Στὸ πολυπληθὲς συγγραφικὸ τῆς ἔργο δύο πονήματα ξεχωρίζουν, ἡ «Ἀντιγνώση» (1974) καὶ ὁ «Καζαντζάκης - ἓνας τραγικός» (1959). Καὶ τὰ δύο ἔχουν ἓναν κοινὸ παρανομαστή: Καταδεικνύουν σὲ δάθος τὴν εἰσβολὴ καὶ ἐπικράτηση τοῦ ἰουδαϊσμοῦ στὴν ἀνθρώπινη νόηση σὲ βάρος τοῦ ἐλληνικοῦ τρόπου σκέπτεσθαι καὶ ζῆν. Τὸ πρότυπο τοῦ φοβισμένου καὶ ὑποταγμένου στὴ μοῖρά του ἀνθρώπου (χριστιανισμός) ὅπως καὶ ἐκεῖνο τοῦ ἡττημένου καὶ ψυχικὰ ἀρρώστου (φροῦδισμός) ἔχουν ἀκρωτηριάσει τὶς ζωογόνες καὶ δημιουργικὲς του δυνάμεις, πὸν εἶναι σύμφυτες μὲ

τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν αὐτογνωσία. Ἡ Λιλὴ Ζωγράφου ἐξοργίζεται ἀπ' τὸν σημερινὸ Ἕλληνα, πὺν ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ αὐτὸν τὸν ἱστορικὸ καὶ ἰδεολογικὸ διασμὸ πὺν ἔχει ὑποστῇ, καθὼς ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν αἰτία τῆς κακοδαιμονίας του.

Στὴν «Ἀντιγνώση» σὲ μία πραγματικὰ ἐπικὴ ἐξόρμησή της πρὸς τὴν πλήρη κατανόηση τῆς Ἱστορίας θὰ καταγράψῃ ἀλήθειες ἄγνωστες, ἀνείπωτες ἕως αὐτὴ τὴ στιγμή: «*Ὁ Χριστιανισμὸς ἔπαιξε τὸ ὅλο τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος, πὺν κοριορτοποιήσε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὸν ἀνθρώπινο στοχασμὸ... Ἐδῶ σταματᾷ ἡ Ἱστορία καὶ ἀρχίζει ὁ ἐκβαρδαρισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Ὀλοταχὼς ὅπισθεν*» (2ῃ ἐκδοσῇ, σελ. 191).

Γιὰ τὴν «Μετὰφραση τῶν Ἑβδομήκοντα»: «*Μπροστὰ στὴν ἀπειλὴ τῆς ἀλλοτρίωσης τοῦ ἰουδαϊσμοῦ ἡ ἡγεσία του βρίσκεται, ὅπως ἤδη εἴπαμε, ἄσπλη. Γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο πὼς ἡ γλῶσσα, γραπτὴ ἢ προφορικὴ, τὸ μοναδικὸ πάντως ὄργανο προπαγάνδας στὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἀνήκει στὸν ἀντίπαλο. Τότε θὰ ληφθῇ μιὰ ἀπόφαση πὺν θὰ σφραγίσῃ ἀνεξίτηλα τὴν ἀνθρωπότητα: Ἀποφασίζεται ἡ μετὰφραση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. [...] Πρόκειται ἀναμφισβήτητα γιὰ τὴν πιὸ δαιμόνια ἀνθρώπινη σύλληψη. Ἐνῶ σὰν πράξη ἀντιφάσκει τελείως μὲ τὸν ἰουδαϊκὸ ἀπομονωτισμὸ, πὺν φτάνει στὸ μισανθρωπισμὸ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φανατικὸ μῖσος τοῦ ἰουδαϊσμοῦ πρὸς κάθε τί ἑλληνικὸ» (σελ. 51). Καὶ παρακάτω: «*Ἡ τεράστια ἐξάπλωση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας θὰ γίνῃ τὸ ὄπλο, πὺν θὰ ἐξοντώσῃ τὸν πολιτισμὸ της*».*

Γιὰ τὸν χριστιανισμὸ καὶ πάλι: «*Μοιραία, θάση καὶ προϋπόθεση τῆς ἐπικράτησης τῆς ἀνεπανάστασης πὺν ἀπὸ ὁῦ καὶ πέρα θ' ἀποκαλοῦμε καὶ μεῖς "χριστιανισμὸ", εἶναι τὸ ξεριζῶμα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ ἀποδιοργάνωσή του καὶ ἡ ἐπιβολὴ καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ σκοταδισμοῦ. Γιὰ πολλοὺς αἰῶνες μετὰ τὸν Παῦλο, τὸν πρῶτο μεγάλο θεωρητικὸ τῆς Ἀντιγνώσης, οἱ πατέρες τοῦ χριστιανισμοῦ θὰ θεωροῦν τὴ μάθηση - γνώση σὰν τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη αἵρεση» (σελ. 250). Ἐπίσης: «*Ἄς τὸ πάρουμε ἀπόφαση. Ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς ἔχει ἓναν προαιώνιο ἐχθρό, πὺν γέννησε ἡ ἐθνικὴ ἐδραϊκὴ συνείδηση 2300 χρόνια πρὶν. Θ' ἀλλάξῃ ἀναρίθμητα προσωπεῖα, γιὰ νὰ σταθεροποιηθῇ ὀριστικὰ στὸ πρόσωπο τοῦ χριστιανισμοῦ. Αὐτὸ οἱ Βυζαντινοὶ τὸ γνώριζαν καὶ τὸ πίστευαν ἀπόλυτα. Καὶ ἦταν φυσικὸ, μιὰ καὶ ἦταν ἄμεσο δίωμά τους*» (σελ. 346).*

Γιὰ τὴν Λιλὴ Ζωγράφου, ὁ ῥατσισμὸς «*εἶναι ἐδραϊκὸ προϊόν. Τόσο ὁ μισελληνισμὸς ὅσο καὶ ὁ ἀντισημιτισμὸς*». Ὡστόσο πρὸς ἀποφυγὴ παρεξηγήσεως ξεκαθαρίζει (χρησιμοποιοῦντας μιὰ φράση τοῦ Θ. Τσελίνσκι): «*Ὅταν ἀντιθέτωμε στὴ θρησκεία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας τὸν ἰουδαϊσμὸ ὡς θρησκεία τοῦ φόβου, αὐτὸ δὲν γίνεται γιὰ νὰ τὸν κατηγορήσωμε. Τέτοιος πὺν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἡ, γιὰ νὰ εἴμαστε ἀκριβέστεροι, τέτοιοι πὺν εἶναι μερικοὶ ἄνθρωποι, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ δὲν παύει νὰ εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὰ σωτήρια παιδαγωγοῦσα δύναμη*» (σελ. 302).

Ἔτσι στάθηκε ἀπέναντι στὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ τῆς ἡ Λιλὴ Ζωγράφου. Ἀμφισβήτησε δυναμικὰ πρότυπα, εἰδῶλα καὶ ἀπόψεις τοῦ κατεστημένου. Καὶ προέβαλε, ὅσο μπορούσε, τὴν πνευματικὴ ποιότητα τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου, τῆς ἐλεύθερης γυναίκας, πὺν ὡς αὐτοτελὴς ἄνθρωπος πατᾶ στὰ δικά της πόδια. Ὅπως καὶ ἡ ἴδια ἄλλωστε ἦταν.

Παν. Α. Κουβαλάκης

Ἡ στάση τοῦ Βυζαντίου ἔναντι τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα μέχρι τὴν Φραγκοκρατία

ΓΕΝΙΚΑ

Ὁ Γιάννης Σκαρίμπας στὸ βιβλίο του «Τὸ '21 καὶ ἡ ἀλήθεια» ἔγραψε ὅτι «ἡ ἱστορία δὲν εἶναι κρεμ-καραμελλέ, γιὰ νὰ τὴν τρῶς στὸ μπαλκόνι μὲ τὸ κονταλάκι». Μιὰ καλοσερβιρισμένη ἱστορική «κρεμ-καραμελλέ» ἐπιχειροῦν νὰ προσφέρουν ὅσοι διατείνονται, ὅτι ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 9ο αἰῶνος ὑπῆρξε ἀναγέννησις τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων στὸ Βυζάντιο, πού διεκόπη μὲ τὴν λατινοκρατία. Τότε ἡ Ἐκκλησία, ἐξελθοῦσα τῶν κλυδωνισμῶν τῆς εἰκονομαχίας, ἐπεδίωξε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ δόγματος καὶ ἐσκήληρνε τὴν στάσιν τῆς ἀπέναντι στὸν ἑλληνισμό· ὄχι θεοβίως πλέον μὲ θανατώσεις (χωρὶς νὰ λείψουν ἐντελῶς τέτοιες περιπτώσεις), ἀλλὰ κυνηγώντας τὶς τελευταῖες σκιές τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ αὐτὸ συνέβη. Μάλιστα, ἂν θελήσουμε νὰ ἀποδώσουμε τὴν πραγματικὴ διάστασιν τῶν γεγονότων, ἡ λατινοκρατία μᾶλλον διέκοψε τὸν ἐπιθανάτιο ῥόγχο τοῦ ἑλληνισμοῦ παρὰ τὴν ἀναγέννησίν του. Δὲν εἶναι ἄμοιρο αὐτοῦ, ὅτι στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο μόνον σὲ περιοχὲς λατινοκρατούμενες ὑπῆρξε οὐσιαστικὴ ἀναγέννησις τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων (π.χ. στὴν ἐνετοκρατούμενη Κρήτη ἀνεγεννήθη τὸ ἐλληνικὸ θέατρο). Καὶ ὅμως στὸ Βυζάντιο ἦταν εὐκόλο νὰ ἀναγεννηθῇ ὁ ἑλληνισμός, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε πολιτικὴ βούλησις γι' αὐτό.

ΕΠΙΒΙΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΖΟΝΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ 11ον αἰ.

Ὅπως γίνεται φανερὸ ἀπὸ τοὺς διάφορους κανόνες τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἀπὸ τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ «Συνοδικοῦ», παρὰ τοὺς ἀπηνεῖς καὶ ποικιλότροπους διωγμοὺς ὁ ἑλληνισμὸς διετηρεῖτο ζωντανὸς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ὁχι ἀσφαλῶς σὲ πανεθνικὴ δάσιν, ἀλλὰ ὑπῆρχαν ὁμάδες καὶ άτομα, πού ἐπεκαλοῦντο τὸν Διόνυσον κατὰ τὸν τρύγο ἢ ὠρίζοντο στὸν Δία καὶ προεκάλεσαν γιὰ τοῦτο εἰδικoὺς κανόνες στὴν ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτην Σύνοδον τὸ 691. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ὑπῆρχαν ἄτομα, πού δὲν ἐμελέτων μόνον γιὰ τὴν γλῶσσα τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ἀλλὰ διέδιδαν καὶ τὶς ιδέες τῶν συγγραφέων· ὑπῆρχαν ἄτομα πού ἔψαλλον χορικά ἀρχαίων τραγῳδιῶν ἢ ἄτομα πού ἐσύχναζαν στίς *κυλίστρες* (σκάμματα ἀμμόδης, ὅπου ἐτελοῦντο παλαιστικοὶ ἀγῶνες). Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα ὑπῆρχαν ἄτομα πού δὲν εἶχαν ἀπαρνηθῇ τὴν ἐλληνικὴ θρησκεία. Στὸ βιβλίο του «Περὶ Θεμάτων» ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει, ὅτι: «Οἱ τοῦ κάστρου Μαΐνης οὐκ εἰσὶ ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῶν Σλάβων, ἀλλ' ἐκ τῶν παλαιότερων Ρωμαίων, οἱ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν ἐντοπίων Ἕλληνας προσαγορεύονται διὰ τὸ ἐν τοῖς προπαλαιοῖς χρόνοις εἰδωλολάτραις εἶναι καὶ προσκνητάς τῶν εἰδώλων κατὰ τοὺς παλαιούς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείου τοῦ αἰοδύμου Βασιλείου Χριστιανοὶ γεγόνασι». Ὁ Βασίλειος, στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Πορφυρογέννητος, εἶναι ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών (Ἀρμένιος ἐγκατασταθεὶς στὴν Μακεδονία), πού ἐδασίλευσε ἀπὸ τὸ 867 ἕως τὸ 886. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ «μέχρι τοῦ νῦν» τοῦ Πορφυρογέννητου σημαίνει, ὅτι ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (ἐδασίλευσε ἀπὸ τὸ 913-919 καὶ ἀπὸ τὸ 944-959) ἔθυαν οἱ κάτοικοι τῆς Μάνης στὸ δωδεκάθεο. Γνωρίζουμε δὲ ὅτι ἡ φυσιολογία τῆς ἑλλαδικῆς ἐπικράτειας εὐνοεῖ τὴν ἀπομόνωσιν περιοχῶν (περισσότερο ἀπὸ τὴ Μάνη), ὅπου ἡ δύνατο νὰ θάλλῃ ἡ ἀρχαία θρησκεία. Τὴν ἀποψιν αὐτὴ ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονὸς τῆς μετα-

τροπής της Πάτμου σὲ κέντρο μοναχισμού. Τὸ 1088 ὁ Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνὸς ἔδωσε σχετική ἐξουσιοδότησι στὸν μοναχὸ Χριστόδουλο. Ἐφωδιασμένος λοιπὸν ὁ Χριστόδουλος μὲ τὸ αὐτοκρατορικό χρυσόδουλλο ἔφθασε στὸ νησί, ἐγκρέμισε τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ποὺ ἀκόμα διεσφύζετο καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀνήγειρε τὴν μονὴ τοῦ Ἰωάννου Θεολόγου.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔλαβε τὴν σημερινή του μορφή σὰν κέντρο μοναχισμού. Τὴν ἴδια ἐποχὴ κάνει ἐντύπωσιν σὲ πολλοὺς ἐρευνητὲς ἢ φανατικὴ προσπάθεια τοῦ Ἀλέξιου Α΄ Κομνηνοῦ (1081-1118) νὰ καθαρῶσι καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ δόγμα. Μὲ ἀρκετὴ ὁμότητα ἢ κόρη του Ἄννα περιγράφει στὸ διβλίον τῆς «Ἀλεξιάς» τὰ μαρτύρια τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βογομίλων Βασιλείου καὶ τὴν δημόσια ἐκτέλεσίν του στὴν πυρά. Μὲ τὸν ἴδιο φανατισμὸ ἐπεδίωξε ὁ Ἀλέξιος τὴν καταδίκη τοῦ Ἰωάννου Ἰταλοῦ ἢ Ὑπάτου, διότι ἠθέλησε νὰ διαχωρίσῃ τὴν φιλοσοφία ἀπὸ τὴν θεολογία· ὑπῆρξε δὲ μελετητὴς τοῦ πλατωνισμού (κυρίως τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων). Ἐμεθόδευσε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ νὰ τιμωρηθῇ ὁ Ἰωάννης Ἰταλὸς ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας στίς 13 Μαρτίου 1082· δηλαδή ἓνα χρόνο περίπου μετὰ τὴν στέψιν του. Ὁ Ἰταλὸς ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν συνοδικῶν ἠναγκάσθη ν' ἀποκηρύξῃ τὶς ἰδέες του καὶ ἐτιμωρήθη μὲ ἐγκλεισμὸ σὲ μοναστήρι. Συμπεριελήφθη δὲ ἰδιαίτερος ἀναθεματισμὸς κατὰ τοῦ Ἰωάννου Ἰταλοῦ στὸ «Συνοδικόν». Ὁ μαθητὴς του Εὐστράτιος, μητροπολίτης Νικαίας, καθηρέθη, διότι ὑπεστήριξε ὅτι ὁ Χριστὸς ἐσκέπτετο μὲ τὸν τρόπο τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἦταν δὲ τόσος ὁ φανατισμὸς τοῦ Ἀλεξίου στίς διώξεις ἐναντίον τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰταλοῦ, ὥστε προεκάλεσε μέχρι καὶ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὶς ὑπερβολές του. Ὁ ἴδιος ἐπῆρετο, ὅτι ἐξεκαθάρισε τὴν αὐτοκρατορία ἀπὸ τὰ μιάσματα τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς ἀθείας καὶ ἀνέθεσε στὸν Εὐθύμιο Ζιγαδηνὸ νὰ γράψῃ ἔργο («Πανοπλία δογματική») κατὰ τῆς ἐλληνικῆς πολυθείας καὶ εἰδωλολατρίας. Γιὰ τὴν ὑποστήριξίν του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ κόρη του Ἄννα τὸν προσονομάζει ΙΓ' ἀπόστολο.

Ὁ Ἰταλὸς δὲν ἦταν ὁ μόνος λόγιος, ποὺ ἐδιώχθη γιὰ τὴν ἐνασχόλησίν του μὲ τὰ ἀρχαῖα κείμενα. 300 χρόνια ἐνωρίτερα, στίς ἀρχές τοῦ Θ' αἰῶνος, ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ἀπὸ τὴν Ἄνδρο κατηγορήθη γιὰ αἵρετικὸς, ἐπειδὴ ἐμελέτα τὸν Πλάτωνα, καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα του δὲν ἐσώθη κανένα. Αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ἦταν μαθητὴς τοῦ πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸν ἐξηνάγκασαν καὶ αὐτὸν νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν πίστιν του σὲ αὐτή. Ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἀρέθας ὀνομάζει τοὺς τραγουδοποιοὺς τῆς ἐποχῆς του *ἀγύρτας Παφλαγόνες*. Ἐνῶ δύο αἰῶνες ἀργότερα ὁ Νικήτας Σηθηάτος ἔγραφε: «οἱ τιθούμενοι ἐπὶ κοκκίνῳ σοφίας Ἑλλήνων κοπρίαν ἀγνωσίας περιεβάλλοντο». Δηλαδή ὅσοι ἐφόρουν τὸν κόκκινον μανδύα τῶν φιλοσόφων περιεβάλλοντο ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς ἀγνωσίας τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ σοφία τῶν Ἑλλήνων ἦταν κοπρία, ἔπρεπε νὰ καθαρῶσθαι ὁ τόπος. Ἔτσι στὸ τέλος τοῦ Ι' αἰῶνος ἐστάλη στὴν Λακωνικὴ ὁ περιδότης Νίκων ὁ «Μετανοεῖτε», γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Κατ' ἀρχὰς ἐστάλη στὴν Κρήτη, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνακατάληψίν της ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκά (960 μ.Χ.), γιὰ νὰ ἐπαναφέρῃ στὸν χριστιανισμὸ τοὺς ἐξιλαμισθέντες κατοίκους της. Κατόπιν περιῆλθε τὸ Ἑλλαδικὸ Θέμα, γιὰ νὰ τονώσῃ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα, καὶ κατέληξε στὴν Λακωνικὴ. Ὑπῆρξε βίαιος καὶ μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια ἔπνιξε τὸν Ἀντίοχο, ἔφορο τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, διότι ἐστάθη ἀνεκτικὸς πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Καὶ ἀφοῦ ἐξήλειψε καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη, ἔκτισε ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος

Χριστού.

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

Τὸν Ι αἰῶνα ἔκανε τὴν ἐμφάνισίν της ἡ φανατικώτερη πλευρὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ μυστικισμός, με τὸν Συμεὼν τὸν νέο Θεολόγο (949-1022). Παράλληλα, ὅπως γράφει ὁ Βλάσης Ρασσιάς, τὴν ἴδια ἐποχὴ ἔχουμε ἑξαρσιν τῶν τελετῶν μαγείας, στίς ὁποῖες συμμετεῖχαν ἀκόμη καὶ αὐτοκράτορες: Ἀλέξανδρος (912-913), Μανουήλ Α' (1143-1180). "Ὅλα αὐτὰ βεβαίως δὲν βεβαιώνουν ἀναγέννησιν τὸ ἀντίθετο μάλιστα. Καὶ ὅμως ὑπῆρξε κάποια ἀκτίδα ἀναγεννήσεως ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τὸ θρησκευτικὸ δρᾶμα. Ἡ σχέσις Ἐκκλησίας καὶ θεατρικῆς ἐκφράσεως ἦταν παλαιά. Τὸ τυπικὸ τῆς λειτουργίας καὶ ὁ ναὸς φέρουν ἔντονες τίς ἐπιρροὲς τῆς τραγωδίας. Τὸ τέμπλο παραπέμπει στὸ σκηνικὸ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Ἡ «ὠραία πύλη» τὴν εἴσοδο τῶν πρωταγωνιστῶν ἡ δεξιὰ καὶ ἡ ἀριστερὰ θύρα τίς εἰσόδους ἀπὸ τὴν πόλιν ἢ τοὺς ἀγρούς· τὸ πλατύσκαλο, ὅπου στέκονται οἱ ἱερεῖς καὶ ψάλλουν· ὁ σολέας τὴν ὁρχήστρα καὶ οἱ δεξιοὶ καὶ ἀριστεροὶ ψάλτες τὰ δύο ἡμιχόρια· οἱ θεατῆς (ἐκκλησιαζόμενοι) στέκονται ἡμικυκλικῶς γύρω ἀπὸ τὴν ὁρχήστρα καὶ τέλος χορικά καὶ στάσιμα ἐναλλάσσονται με χρονικὸ ῥυθμό. Μόνο μία διαφορὰ ὑπάρχει· στὸ ἀρχαῖο θέατρο ὁ ὄμιλος τοῦ Διονύσου εὐρίσκεται στὸ κέντρο τῆς ὁρχήστρας, στὸ φῶς, ἐνῶ στὴν ἐκκλησίᾳ τὸ θυσιαστήριον εὐρίσκεται ἀθέατο ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ. "Ὅσο δὲ τὰ θεατρικὰ δρώμενα παρέμεναν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἦταν ἀποδεκτά. Στὸ τόλμημα νὰ μεταφερθοῦν ἐκτὸς ἐκκλησίας ἴσχυσε ὁ γενικὸς ἀφορισμός, ὅπου δὲν γίνεται καμμία διάκρισις μεταξὺ θρησκευτικοῦ καὶ κοσμικοῦ θεάτρου. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ παραστάσεις θρησκευτικοῦ δράματος δὲν πρέπει νὰ ἐγίναν (δὲν ὑπάρχει πληροφορία) οὔτε ἐγλύτωσαν τὴν καταστροφὴν τὰ πλεῖστα τῶν ἐννέα δραμάτων, ποὺ ἀναφέρονται σὲ κώδικα τοῦ Βατικανοῦ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. "Ὅσο γιὰ τὰ διάφορα δρώμενα ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας (ἡ ἀναπαράστασις ἀπὸ μιμᾶδα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ) ἢ στὸ παλάτι (τὰ διάφορα μιμικὰ παιχνίδια τοῦ Μιχαήλ Γ' τοῦ Μέθυσου), αὐτὰ δεικνύουν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθῇ θεατρικὰ ὁ βυζαντινὸς ἄνθρωπος καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ συναισθηματά του, ἀλλὰ δὲν εἶναι θέατρο. Οὐδέποτε δὲ ἔλαβαν μορφή δημοσίου θεάματος, ὅπως στὴν Δύσιν.

Κύριο ἐπιχείρημα τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἑλληνοχριστιανισμοῦ παραμένει ἡ ἐκατέρωθεν ἐκτόξευσις κατηγοριῶν «ἐπὶ ἑλληνισμῶ». Αὐτὸ ἀποδεικνύει μᾶλλον, ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη ἦταν ἡ βαρύτερη καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ κόρον γιὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐξόντωσιν τοῦ ἀντιπάλου. Μετὰ τὴν κατηγορίαν, ὅτι συμμετεῖχε σὲ νέα ἐλευσίνια μυστήρια ὁ Μιχαήλ Ψελλὸς «ἔβγαλε ἀπὸ τὴν μέση» τὸν πατριάρχη Μ. Κηρουλάριον (ἀπέθανε ἀπὸ τὴν στεναχώριαν τοῦ ὀλίγης ἡμέρας πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπολογίαν του στὴν Σύνοδο). Ὁ ἴδιος ὁ Ψελλὸς κατηγορήθη γιὰ ἑλληνισμό καὶ ἠθωώθη, ἀφοῦ ἀπηρνήθη τὴν ἀρχαία σοφία. Ἐγραφε δὲ στὸν συσπουδαστὴν του καὶ πατριάρχη Ἰωάννη Ξιφιλίνο, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἦταν δικὸς του καὶ προετίμησε τὸν χριστιανισμό, ἀφοῦ εἶχε γίνει μοναχός. Ἐπίστευε δὲ, ὅτι οἱ δαίμονες ἦταν ἀόρατα ὄντα, ποὺ ἀπομακρύνονται με εἰδικούς ἐξορκισμούς. "Ὅλος δὲ ὁ ἑλληνισμός τοῦ Ψελλοῦ περιωρίσθη στὸ νὰ καταδείξῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ ἦταν οἱ «προφῆτες» τοῦ χριστιανισμοῦ. Αὕτη ἡ τάσις, νὰ θεωροῦνται οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι προ-ἄγγελοι τοῦ χριστιανισμοῦ, ἦταν παλαιά, ποὺ μέσα στίς ἀπάνθρωπες διώξεις εἶχε ἐγκαταλειφθῇ. Ἐπανερχεται δὲ, ὅταν ἡ ῥωμαιοχριστιανικὴ ἐξουσία στερεοῦται. Εἶναι τὰ χρόνια ποὺ τὸ δόγμα λαμβάνει τὴν ὀριστικὴν μορφήν του μετὰ τὰ γεγονότα τῆς εἰκονομαχίας καὶ τίς τελευταῖες διώξεις τῶν αἰρετικῶν. Ἐκτοτε ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν

ἀντιμετώπισε δογματικούς κλυδωνισμούς μέχρι τὸν 19ον αἰώνα, ἂν δεχθοῦμε ὡς αἴρεσιν τὴν «Θεοσέδειαν» τοῦ Θεοφίλου Καΐρη.

Ἡ στερέωσις τοῦ δόγματος ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν στὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἀπορρίψῃ τὸ θρησκευτικὸ τῆς προσώπειο καὶ νὰ ἐμφανίσῃ τὸ ἐξουσιαστικὸ τῆς πρόσωπο. Σὲ αὐτὴν τὴν περίοδο οἱ ἀρχιερεῖς λαμβάνουν (ἂν δὲν τοὺς καθοδηγοῦν) μέρος στὶς αὐλικὰς συνουσίαις ἀπροκάλυπτα. Τώρα τὰ διάφορα ἔθιμα, ποὺ κρατοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, δὲν τὴν ἐνοχλοῦν. Ὅ,τι κάποτε ἐπέσυρε τὴν θανατικὴν καταδίκην, τώρα εἶναι ἐπιτρεπτό. Ὁ Στίλπων Κυριακίδης στὸν πρυτανικὸν τοῦ λόγου τὸ 1934, μὲ θέμα τίς ἱστορικὰς ἀρχὲς τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως, εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Ἀλλὰ καὶ ἔτι θραδύτερον, κατὰ τὸν IB' αἰώνα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν τοῦ Βαλσάμωνος καὶ τοῦ Ζωναρᾶ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικὸν κανόνας, δὲν ἦσαν ἄγνωστοι αἱ ἐπὶ σκηνῆς μιμικαὶ ὁρχήσεις. Ἄξιον ὅμως παρατηρήσεως εἶναι ὅτι, ἐνῶ οἱ ὁρχησάμενοι καταδικάζονται, ἡ μουσικὴ καὶ τὰ ἄσματά των, τὰ ὁποῖα τόσον σφοδρῶς ἐπετίμα καὶ ἀπέκρουεν ἄλλοτε ὁ Χρυσόστομος, ἀναγνωρίζονται πλέον ὡς στοιχεῖον τοῦ γάμου ἀπαραίτητον, οἱ δὲ μετὰ μουσικῶν ὁργάνων ἔδοντες αὐτὰ θυμελικοὶ ἀπαλλάσσονται τῆς ἀτιμίας, ἥτις περιέβαλλεν ὅλους τοὺς ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς ἀποζῶντας καὶ ἀποκαθίστανται εἰς ἐντίμους». Αὕτῃ ἡ ἐπιλεκτικὴ ἀποδοχὴ ἀρχαίων συνηθειῶν, ὅπως τὰ τραγούδια τοῦ γάμου, δὲν σηματοδοτεῖ καμμία ἐπιρροὴ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ στὸν βυζαντινὸν βίον. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπιλογὴ σημαίνει ὅτι ἐπελέγησαν ἐκεῖνες οἱ συνήθειαι, ποὺ δὲν ἔθεταν σὲ κίνδυνον τὸ δόγμα.

Ἀποτελεῖ δὲ ἀπόδειξιν, ὅτι οἱ θυμελικοὶ δὲν ἔπαψαν νὰ θεωροῦνται αἰσχρὰ πρόσωπα καὶ νὰ περιβάλλονται μὲ ἀτιμία. Ἄλλωστε τὸ πνεῦμα ποὺ διεπέραν τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα εἶχε ξεθωριᾶσει ἀρκετά. Καὶ αὕτῃ ἦταν ἡ πιὸ ὑπουλὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ διέκοπτε καὶ τὸν πλέον χαλαρὸν δεσμὸν μὲ τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν ἐστράφη ἡ ἀπόδοσις ἰδιοτήτων τῶν ἀρχαίων θεῶν σὲ χριστιανοὺς ἁγίους.

Η ΝΟΘΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

Ἀλλὰ δὲν ἔφθαναν αὐτά. Οἱ σπουδὲς τῶν πλατωνικῶν κειμένων (κυρίως ὅμως τῶν νεοπλατωνικῶν) ἐσκόπουν στὸ νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος. Βεβαίως αὐτὸ ἦταν ἀδύνατον. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ προέβησαν σὲ νοθεύσεις τῶν ἔργων. Δὲν ὑπάρχει οὔτε σελίδα στερεοτύπης ἐκδόσεως, ποὺ νὰ μὴν ἀναφέρεται στὴν χρῆσιν διαφόρων λέξεων στὰ σωζόμενα χειρόγραφα, ποὺ κάθε μία τοὺς δίδει διαφορετικὸ νόημα στὸ κείμενον. Ὅμως οὔτε τὰ σύγχρονα ἔργα εἶχαν γλυτώσει ἀπὸ τὴν νοθείαν. Ὁ ἴδιος ὁ Ψελλὸς ὁμολογεῖ, ὅτι ἐκυκλοφόρουν ἀντίγραφα τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ νοθευμένου. Ἡ Ἄννα Δημητρίου, ποὺ καὶ αὕτῃ ἰσχυρίζεται ὅτι ὑπῆρξε κάποιος ἐξελληνισμὸς τοῦ Βυζαντίου, γράφει: «*Επὶ Κομνηνῶν ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε πλέον ἐπίσημα τὴν ἐποπτεία τῆς χρονογραφίας, συνέτασσε δηλαδὴ ἡ ἴδια μὲ διαφόρους “ὑπομνηματογράφους” τὰ διάφορα γεγονότα καὶ τὰ παρέδιδε σὲ λογίους ἐπὶ μισθῷ, γιὰ νὰ τὰ ἀναπτύξουν. Εἶχε δηλαδὴ στὴ διάθεσίν της πληρωμένους συγγραφεῖς, ποὺ ἀποτελοῦσαν τοὺς ἐπίσημους ἱστοριογράφους. Τέτοιους συγγραφεῖς ἦταν καὶ ὁ Νικήτας Χωνιάτης. Βέβαια πολλοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἀρνοῦνταν νὰ γράψουν κατὰ παραγγελίαν, ἄλλοι φηγάδεναν τὰ χειρόγραφα τοὺς στὴ Δύση. Δὲν δίστασε ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία νὰ ὀρίξῃ στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον ὅ,τι γραφόταν ἐναντίον της, ἰδιαίτερα ὅ,τι ἦταν “ἑλληνικόν”, γεγονός ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ὁλοκληρωτικὴν της νοστοροπία καὶ τακτικὴν». («Ὁ ἑλληνισμὸς ὑπὸ ξένη κυριαρχία», σελ. 109-110).*

Ὡς φαίνεται, ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ Βυζαντίου ἐπετεύχθη μὲ τὴν νόθευσιν τῶν κειμέ-

νων, τὴ διαστροφή τῶν γεγονότων ἀπὸ πληρωμένους κονδυλοφόρους καὶ καταστροφή ὅποιου ἦταν ἑλληνικό. Ἔτσι εὐρίσκονται χιλιάδες παλίμψηστα, ὅπου τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ἐξύστησαν, γιὰ νὰ γραφοῦν ἐπ' αὐτῶν εὐχολόγια. Τέτοιο εἶναι καὶ τὸ πρόσφατα ἐκπλειστηριασθὲν χειρόγραφο τοῦ Ἀρχιμήδους, ποὺ ἡ καταστροφή του τοποθετεῖται τὸν Γ αἰῶνα.

Αὐτὸ ὅμως ἔρχεται σὲ ἀντίθεσι μὲ τὸν προβαλλόμενον ἰσχυρισμό, ὅτι στὸ Βυζάντιο ἐσώθησαν τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα. Βεβαίως τὸ πῶς καὶ σὲ ποιά κατάστασιν ἐσώθησαν τὸ εἶδαμε. Κανεὶς ὅμως ἀπὸ τοὺς ἰσχυριζόμενους αὐτὸ δὲν μᾶς ἔχει ἐξηγήσει ἀπὸ ποιὸν ἐκινδύνευαν τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ διέσωσαν οἱ Βυζαντινοί· μὲ δεδομένο ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία δὲν ἐγνώρισε ξένη κατάκτησιν, ὥστε ν' ἀνατραπῇ ἡ ἐσωτερικὴ τάξις. Πάντως δὲν ἐκινδύνευαν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐμελέτων μὲ εὐλάβεια οὔτε ἀπὸ τοὺς Πέρσες, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζαν τοὺς διωκόμενους ἑλληνιστὰς ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς. Πολὺς δὲ λόγος γίνεται γιὰ τὸν πατριάρχη Φώτιο, ὅτι χάρι στὸ ἔργο του «*Μυριόδιδλος*» ἢ «*Βιβλιοθήκη*» διεσώθησαν σὲ περιλήψεις ἔστω χαμένα σήμερα ἀρχαῖα κείμενα. Ἀλλά, γιὰ νὰ γράψῃ τίς περιλήψεις τοὺς ὁ Φώτιος, σημαίνει ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ διεσώζοντο στὴν ἐποχὴ του. Ἄρα καὶ τὰ πλήρη χειρόγραφα, ποὺ διεσώζοντο μέχρι τὸν Θ' αἰῶνα, ἢ βυζαντινὴ «ἀναγέννησις» τὰ ἐξηφάνισε. Ὁλος δὲ ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ Φωτίου ἐξηντλήθη ὅχι στὴν οὐσιαστικὴ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων κειμένων, ἀλλὰ κατὰ τίς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιταγὰς στὴν σπουδὴ τοῦ γλωσσικοῦ ὕφους. Ὁ ἴδιος τὸ διαβεβαιώνει στὸν μητροπολίτη Κυζίκου Ἀμφιλόχιο μὲ γράμμα του, ὅπου παρατηρεῖ ὅτι ἀκόμη καὶ στὸ ὕφος τὰ ἀρχαῖα κείμενα ὑπολείπονται τοῦ ὕφους τοῦ Παύλου, «*κομμωτικοὺς φαρμάκοις καὶ ἄνθεσι τὸ ἔμφυτον κάλλος τοῦ λόγου νοθεύουσιν* (τὴν γλῶσσα)». Ἔτσι εἶναι τὰ ἀρχαῖα κείμενα: νοθεύουν τὴν γλῶσσα μὲ «φτιασίδια καὶ φιοριτοῦρες» (τὰ καλολογικὰ στοιχεῖα), ἐνῶ κατὰ τὸν Φώτιο ἀνόθευτὴ τὴν διετήρησαν τὰ ἔλκοντα τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσα ποιήματα, ὅπως:

*«Εὗρηκε τὴν δαμαλίδαν ἀπαλὴν καὶ τρυφερὰν
καὶ ὥς τὸ καινὸν ἀλέκτοριν ταύτην ἐπεπῆδηκεν
καὶ ἐποίησεν παιδίαν ὥς τὰ ξυλοκούκουδα,
καὶ οὐδεὶς τολμᾷ λαλῆσαι, ἄλλ' ὅλους ἐφίμωσεν.
Ἄγιε μου, ἄγιε, φοβερὸ καὶ δυνατέ,
δὸς αὐτῷ κατὰ κρανίου ἵνα μὴ ὑπεραίρηται
καὶ γὰρ σοὶ τὸν δοῦν τὸν μέγα προσαγάγω εἰς εὐχὴν».*

(Ὁποῖος θέλει νὰ δῇ τὴν ποιότητα τῶν βυζαντινῶν ἑλληνικῶν, ἃς διαβάσῃ τὰ ποιήματα τοῦ Πτωχοπρόδρομου ἢ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα). Τέλος ὅλη αὕτὴ ἡ ἑλληνικὴ ἀναγέννησις ἐξεφράσθη ἰδανικὰ ἀπὸ τὸν πατριάρχη Ἰωάννη Καματερό, ὅταν, μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους τὸ 1204 τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέστρεφε τὸ σφζόμενο μέχρι τότε ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ἐπὶ κεφαλῇς φανατισμένου πλήθους κραυγάζοντας: «*Αὐτὴ ἡ σκύλλα μᾶς ἔφαγε*».

Ἀθανάσιος Κουκοβίστας

Ἐξηγήστε στὸν σκεπτόμενο γνωστό σας, τί εἶδους περιοδικὸ εἶναι ὁ «Δαυλός». Ὑπάρχουν στὸ περιβάλλον σας (λίγοι) ἄνθρωποι ποὺ **μποροῦν** νὰ διαβάζουν ἓνα ἔντυπο σὰν τὸν «Δαυλό».

Τὸ βλέμμα τῆς ἀγελάδας

Πρέπει κανείς νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ νέο ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα τοῦ κ. Ἀρσένῃ εἶναι ὄντως ἐκπληκτικὸ ὅσο καὶ πρωτότυπο. Καὶ νὰ μοῦ τὸ θυμηθῆτε, ὅτι θὰ θγάλη πραγματικὰ μεγάλους ἐπιστήμονες. Καὶ πῶς ἄλλιῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ, ὅταν μεσοῦντος τοῦ ἔτους ὑπάρχουν σχολεῖα πὺν οἱ μαθητές τους δὲν ἔχουν διδαχθῇ οὔτε μιὰ ὥρα ἱστορίας, ἐνῶ ὅσοι ἔχουν ἐπιλέξει τὸ μάθημα τῆς πληροφορικῆς εἴτε κυττάζουν ἐμβριθῶς τὸ ταβάνι εἴτε ῥίχνουν κανένα ὑπνάκο, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστές.

Ὅσοποσὸ ἐκεῖ πὺν γονεῖς καὶ μαθηταὶ πηδᾶνε ἀπὸ τὴν χαρὰ τους, εἶναι στὸ μάθημα τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν. Ἀντιλαμβάνεσθε ὅλοι, ὅτι τὰ παιδιὰ μὲ τὴν μεγάλη ὑπόδομή πὺν ἔχουν ἀπὸ τὸ δημοτικὸ καὶ τὸ γυμνάσιο, τὰ θεωροῦν πιά παιχνίδι. Καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον, γιὰτι μερικοὶ γονεῖς ζητοῦν φροντιστές καὶ παράλληλα τραβοῦν τὰ μαλλιά τους. Ὁρισμένοι μάλιστα ἀνέσυραν ἀπὸ τὴν λήθη τῆς νεότητός των τὴν γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικὸν τοῦ Ἀχιλλέως Τζαρτζάνου, μήπως καὶ μπορέσουν νὰ ἐξηγήσουν τίποτε στὰ «βλαστάκια» τους.

Ἀλλὰ καὶ κεῖνα μὲ τὸ σπινθηροδόλο βλέμμα τῆς ἀγελάδας στὰ μάτια τους παρακολουθοῦν τὸ σχολικὸν ὥρολόγιό πρόγραμμα, πὺν εἶναι τίγκα στὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Ἀφοῦ τὸ μάθημα θεωρεῖται ἐξαιρετικῆς βαρύτητος, καθὼς δι' αὐτοῦ προσεγγίζουν οἱ αὐριανοὶ πολῖτες τὴν ἀρχαία τους πνευματικὴ κληρονομιά. Ἔτσι τοῦ παρεχωρήθησαν δυὸ ὁλόκληρες ὥρες. Ὅσο δηλαδὴ στὰ θρησκευτικὰ, τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ τὴν γυμναστική. Μετὰ λοιπὸν ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι δυνατὸν τὰ παιδιὰ τῶν Λυκείων νὰ μὴ μάθουν ἀρχαῖα; Ξέρετε, τί προσέγγιση τῶν κειμένων μπορεῖ νὰ γίνῃ μέσα σ' αὐτὸ τὸ δίωρο τῆς διδασκαλίας ἐβδομαδιαίως. Ξεπετᾶς πάνω στὸν χρόνον ὅλους τοὺς ἀπτικοὺς καὶ ὄχι συγγραφεῖς, χώρια πὺν γίνεσαι σαῖνι, μέχρι καὶ νὰ διδάξῃς μπορεῖς, στὴν γραμματικὴ, στὸ συντακτικὸ καὶ στὴν αἰσθητικὴ τῶν κειμένων.

Πρὸς Θεοῦ! Μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ προηγούμενα δὲν ἐννοοῦμε ὅτι γίνεται συστηματικὴ ὑποδάθμισις τοῦ ἐν λόγῳ μαθήματος καὶ ὅτι κάποιοι ἔχουν κάθε λόγο νὰ τὸ καταργήσουν. Ἀλίμονο τώρα! Ἦσα-ἴσα πὺν ἐπικεντρώνουν σ' αὐτὸ ὅλο τους τὸ ἐνδιαφέρον, ὥστε τὰ Ἑλληνόπουλα νὰ ἀποκτήσουν μιὰ σφαιρικὰ συγκεχυμένη ἀντίληψη τοῦ γνωστικοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. Εἶναι δὲ τέτοια ἡ λατρεία τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ ἀρχαῖα, πὺν τοὺς ἐμφυτοῦν οἱ διδάσκοντες, πὺν ὅταν ρώτησα τέκνο φίλης οἰκογενείας πῶς τὰ πάει μ' αὐτά, ἔλαβα τὴν ἄκρως ἐνθαρρυντικὴ ἀπάντησι: «Καλύτερα νὰ μᾶς μάθαιναν κινέζικα».

Θαυμάστε λοιπὸν ὅλοι τὴν φροντίδα τοῦ κράτους μας γιὰ τὴν κλασσικὴ παιδεία τῶν Ἑλληνοπαίδων, τὴν ὁποία εἰσηγεῖται, ὑλοποιεῖ καὶ ὑπερασπίζεται ὁ κύριος Γεράσιμος Ἀρσένῃς. Εὐτυχῶς ὅμως πὺν ἔτσι βελτιώθηκε τὸ ἐπίπεδο τῶν σπουδῶν καὶ πατάχθηκε ἡ παραπαιδεία. Διαφορετικὰ τὴν εἶχαμε δάψει.

Γιῶργος Πετρόπουλος

Ἀπὸ πανάροχαιες Δωρικές λέξεις προήλθαν ὅλες οἱ ῥίζες τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας

Δεκάδες μελετητὲς στὴν Ἑλλάδα καὶ περισσότεροι ἴσως στὸ ἔξωτερικὸ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἐλληνικότητος τῆς ἐτυμολογίας τῶν λέξεων τῶν βασικῶν Δυτικοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ὡς καὶ τῆς Λατινικῆς.

Στὶς ἐργασίες αὐτὲς εὑρίσκα τὴν εὐχαρίστηση νὰ παρακολουθῶ τὸν συλλογισμὸ τοῦ συγγραφέα μέχρι τὴν εὕρεση τῆς ἀρχῆς μιᾶς λέξεως. Μερικὲς ἦσαν ἀποσπασματικές, ἄλλες πὺρ συστηματικές (λεξικά), καὶ μέσῳ αὐτῶν μὲ τὸν χρόνον δελτιωνόταν ἡ ἰδέα τῆς ἐλληνικότητος τῶν γλωσσῶν.

Ἡ ἀμφιβολία: Πίσῳ ὅμως ἀπὸ τὴν προφανῇ εὐφορία ἔμεναν ἐρωτηματικά. Μήπως εἶναι μόνο οἱ προφανεῖς λέξεις (*history* < *ἱστορία*); Μήπως εἰδικευμένες (ὀρολογία, π.χ. ἱατρική) ἢ ἐπιλεγμένες λόγῳ τῆς εὐκολίας τους; Τί γίνεται μὲ τὶς «δύσκολες» λέξεις; ὅπως *tabula* = τράπεζα < Δωρ. *ταλία* < *τηλία* = σανίς.

Ἔτσι σκέφθηκα, ὅτι μία ἀνεπηρέαστη συλλογὴ λέξεων καὶ ἡ ἐτυμολογισὴ τους θὰ ἦταν μία ἱκανοποιητικὴ ἀπόδειξη. Ἐπέλεξα μὲ αὐστηρὰ κριτήρια τὶς λέξεις 1.000 ἐννοιῶν στὰ Λατινικά, ὥστε ὁποιοσδήποτε στὸ χῶρο-χρόνον νὰ μπορῇ νὰ ἐκφράσῃ τὶς βασικὲς τοῦ ἐπικοινωνιακῆς ἀνάγκες. Τοποθέτησα σὲ στήλες τὶς ἀντίστοιχες λέξεις τῶν πέντε βασικῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τὶς ἐτυμολόγησα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνική. Τὸ ἐγγεῖρημα ἐστέφθη ἀπὸ ἐπιτυχία, ἀφοῦ σὲ 30 λατινικὲς λέξεις δὲν εὑρέθησαν ἀντίστοιχα ἐλληνικὲς ῥίζες (3%). (Ἡ ἐργασία εἶναι ἀδημοσίευτη).

Τί μιλάνε; Ἀγγλικά ἢ Ἑλληνικά;

Ἀφορμὴ γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ παρόντος ἔδωσε μία σύντομη εἰδηση στὸ μελδουρνιώτικο «Νέο Κόσμο» στίς 24.8.98 (σ. 8), ὅπου ἀναφέρεται ὅτι κάποιος ἐργάτης στὴν περιοχὴ τῆς Λάρισας καλλιεργεῖ στὸ κτῆμα του μία κολοκύθα-γίγαντα, πὺρ ζυγίζει πάνω ἀπὸ 300 κιλά. Ἡ εἰδηση συνοδεύεται καὶ μὲ φωτογραφία, καὶ ἡ κολοκύθα παρουσιάστηκε στὴν ἐκθεση *Agrotica* (προσέξτε το αὐτὸ) τῆς Θεσσαλονίκης (δηλ. ὄχι Ἀγροτικὴ ἐκθεση).

Ἀμέσῳς μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ ἓνας μῦθος πὺρ εἶχα ἀκούσει, πὺρ κάποιος Ἑλληνας γεωργὸς χάρισε μερικὰ σπόρια κολοκύθας σὲ κάποιον ὑπερπόντιο φίλο του. Τὸ ἐπόμενο καλοκαίρι ὁ φίλος αὐτὸς τοῦ ἔγραψε πὺρ οἱ κολοκύθες του ἔγιναν διπλάσιες καὶ τριπλάσιες σὲ μέγεθος, χρησιμοποιῶντας τὸ σπόρο του. Ὁ Ἑλληνας γεωργὸς δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πιστέψῃ καὶ ἔστειλε τὸν γνιὸ του στὴν ξενιτεῖα νὰ δῇ μὲ τὰ μάτια του τὸ μέγεθος τοῦ σπόρου του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πατέρας, πὺρ θρῖσκόταν σὲ προχωρημένη ἡλικία, μέχρι νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ γνιὸς του, πέθανε καὶ δὲν ἄκουσε ὅτι πράγματι ὁ σπόρος του

Ἐντυπωσιάσθηκα ὁμως ἀπὸ τὸ μεγάλο ποσοστὸ (70%) τῶν γερμανικῶν λέξεων, πὺν δὲν προέρχονταν ἀπὸ τὴν Λατινική, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἐτυμολόγησή τους νὰ φαίνεται σχεδὸν ἀδύνατη. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν Ἀγγλική, τὰ ποσοστὰ ἦσαν 78% λατινικῆς προελεύσεως, 17% γερμανικῆς καὶ 5% κελτικῆς. Ἐτοὶ ἡ ἀποδεικτικότητα τῆς μεθόδου τῶν 1.000 λέξεων ἔχασε ἰσχὺν γιὰ τὶς δύο παραπάνω γλῶσσες.

Γιὰ νὰ μὴ πελαγοδρομῶ μὲ πολὺγλῶσσες ἐτυμολογίες, ἀποφάσισα νὰ ἀσχοληθῶ μὲ μία μόνο γλῶσσα, ἀλλὰ ἐπισταμένως.

Γιατί ἡ Ἀγγλική; Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ Γερμανική θὰ ἦταν ἡ γλῶσσα ἐκλογῆς, ὡς διαθέτουσα μεγάλο ποσοστὸ μὴ λατινογενῶν λέξεων. Ὅμως ἔχει ἓνα βασικὸ μειονέκτημα· εἶναι γλῶσσα σύνθετη, μὲ μεγάλο ποσοστὸ λέξεων νὰ παράγονται ἀπὸ 2-3 λέξεις ἢ μὲ προθέματα-ἐπιθέματα. Ἀντίθετα ἡ Ἀγγλική χωρὶς τὸ παραπάνω μειονέκτημα εἶναι συγχρόνως καὶ πολυπολιτισμική γλῶσσα. Τέσσερις πολιτισμοὶ - γλῶσσες τὴν ἐμπλούτισαν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μεγάλῃ ποικιλιότητά της (τῶν γηγενῶν Βρεταννῶν, τῶν Ρωμαίων, τῶν Ἀγγλοσαξόνων καὶ τῶν Γάλλων). Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ προσόντα της ἔλκει τὴν προσοχή λόγῳ τῆς παγκοσμιότητάς της ὡς γλώσσας τοῦ νῦν (τεχνολογικοῦ) imperium.

Πῶς ἔγινε ὁμως ἡ μεῖξι τῶσων πολιτισμῶν στὴν Ἀγγλική γλῶσσα;

Καὶ ὀλίγη ἱστορία: Περί τὸ 2500 π.Χ. (βλ. Colin Renfrew) κελτικὰ φύλα περνοῦν τὴ Μάγχη καὶ ἐγκαθίστανται στὰ βρεταννικὰ νησιὰ [Brito(nes)<βριτὸς/βριθὺς = στιβαρὸς]. Τὸν 1ο π.Χ. αἰῶνα κατακτῶνται ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους τὸν 5ο αἰῶνα μ.Χ. οἱ Σκῶτοι ἐπιτίθενται στοὺς Βρεταννοὺς, ἀναγκάζοντάς τους νὰ ζητήσουν

αὐγάτισε καὶ οἱ κολοκύθες σὲ ξένο ἔδαφος εἶχαν τρεῖς φορὲς καὶ παραπάνω τὸ μέγεθος πὺν εἶχαν στὴν Ἑλλάδα.

Μοῦ ἤρθε αὐτὸς ὁ μῦθος στὸ νοῦ, γιατί στὴν Ἑλλάδα ἀμφισβητεῖται ἡ ἐπίδραση πὺν ἔχει ἀσκήσει ἡ Ἑλληνική γλῶσσα στὸ εὐρωπαϊκὸ λεξιλόγιο καὶ ἰδιαιτέρως στὴν Ἀγγλική, καὶ ἐμεῖς πὺν ζοῦμε σήμερα σ' ἓνα ἄκρως ἀγγλόφωνο περιβάλλον, εἴμαστε σὰν τὸ γνιὸ τοῦ παραπάνω γεωργοῦ, καὶ ἐμεῖς μὲ τὰ μάτια μας βλέπουμε τὸ μέγεθος τοῦ ἐλληνικοῦ γλωσσικοῦ σπόρου στὴν Ἀγγλική. Φυσικὰ ἐὰν γνωρίζεις ὅτι ὁ σπόρος αὐτὸς ἦταν τοῦ πατέρα σου, τότε τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι μεγαλύτερο καὶ ψάχνεις νὰ βρῇς καὶ τοὺς ἄλλους κήπους πὺν γέμισαν οἱ κολοκυθιές σου καὶ δὲν πιστεύεις τοὺς συντοπίτες σου, ὅτι τὸ σπόρο μας ἐμεῖς τὸν πήραμε ἀπὸ τοὺς τούρκους, φράγκους ἢ ἑδραίους. Οἱ ἐπανωτὲς σκλαδιές μας μᾶς ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὶς παραδόσεις μας. Ἀπομένει σὲ μᾶς νὰ γυρίσουμε στὴν πατρίδα νὰ ποῦμε τὰ νέα γιὰ τὸ μέγεθος τῆς κολοκύθας.

Εἶναι γεγονὸς πὺς μέχρι σήμερα δὲν ἔχουμε μία συστηματικὰ καταγραμμένη καὶ ἔγκυρα τεκμηριωμένη μελέτη γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς Ἑλληνικῆς

βοήθεια από τευτονικά φύλα (Ἀγγλο-Σάξονες). Αὐτοὶ καταλαμβάνουν τὴν χώρα ἐκδιώκοντας τοὺς κατοίκους πρὸς Οὐαλλία, Ἰρλανδία καὶ γαλλικὴ Βρετάννη. Τὸν 11ο αἰῶνα Νορμανδοὶ ἐγκαθίστανται στὴν περιοχὴ. Ἀπὸ τὸν 14ο αἰ. οἱ σχέσεις ἔχθρας - φιλίας μὲ τὴν Γαλλία ἐπηρεάζουν τὴν γλῶσσα (κυρίως στὴν Αὐλὴ).

Πῶς ὅμως ἡ πολύμορφη αὐτὴ γλῶσσα θὰ ἀποδειχθῇ κόρη τῆς Ἑλληνικῆς;

Ἡ «τελική» λύσις: Ἡ τύχη βοηθαί τοὺς ἐρευνητές! Στὰ διδλοπωλεῖα ἐμφανίσθηκε τὸ «*English Etymology*», ἔκδ. Oxford 1996 (Λεξικό). Ἡ ἐγκυρότερη καὶ πλέον σύγχρονη ἐτυμολόγηση τῆς Ἀγγλικῆς ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῆς Ὁξφόρδης. Μετὰ ἀπὸ μελέτη παρατήρησα τὰ ἑξῆς:

1. Σὲ κάθε λῆμμα πὺν δὲν προέρχεται ἀπὸ λατινικὴ, ἑλληνικὴ, γαλλικὴ ῥίζα, παραθέτει βορειο-κεντρικὲς γλῶσσες, χωρὶς νὰ προτείνῃ κάποιαν ἰδιαιτέρως. Βέβαια σχεδὸν πάντοτε καταλήγει στὴ «*Gmc*» (Germanic), μία ὑποθετικὴ, ἀμαρτύρητη γλῶσσα (ὅπως τὸ ἴδιο τὸ λεξικὸ παραδέχεται θέτοντας ἀστερίσκο *: π.χ. *bury*<*Gmc***burzjan*).

2. Ἑλληνικὲς ῥίζες ἀποδέχεται μόνον τὶς αὐτονόητες, γράφοντάς τες μάλιστα μὲ λατινικὰ γράμματα (*haimorrhagia*, *khártēs* = χάρτης).

3. Λέξεις πὺν προέρχονται ἀπὸ λατινικὲς (π.χ. *canine* < *canis* = *dog*) δὲν τὶς θεωρεῖ ἑλληνικὲς (δηλ. ... ≤ **cu(r)on*-<κύων).

4. Μὲ μεγάλη (εὐχαρίστηση) ἐκπληξη διεπίστωσα, ὅτι σὲ ἐλάχιστες λέξεις ἀναγκάζεται νὰ προτείνῃ ῥίζα Ἰνδοευρωπαϊκὴ («*I.E.*»), προσθέτοντας βεβαίως καὶ τὸν ὡς ἄνω ἀστερίσκο (*). Εἶναι δὲ τόσο ὅμοια μὲ τὴν Ἑλληνικὴν, ὥστε μὲ βοήθησαν νὰ βρῶ τὸ ἀντίστοιχο ἔτυμο (π.χ.

γλῶσσας στὴν Ἀγγλική. Ἡ μόνη ἐργασία πὺν γνωρίζω ὅτι ταιριάζει στὸ πεδίο τοῦτο εἶναι αὐτὴ τοῦ Ἀριστείδη Ε. Κωνσταντινίδη «Οἱ ἑλληνικὲς λέξεις στὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα», ἔκδοση τοῦ συγγραφέα, Θεσσαλονίκη 1991. Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἐμβαθύνει στὸ θέμα του στὶς νέες του ἐκδόσεις τοῦ 1997 ἀποδεικνύοντας μὲ χειροπιαστὰ παραδείγματα καὶ ἀριθμοὺς ὅτι **ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι οὐρανοκατέβато δημιουργημα. Ὁ κῆπος τῶν Ἑλλήνων τρέφει τὶς ῥίζες τῆς πλουσιοπάροχα.**

Μὲ δάση τὴν ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Α.Ε. Κωνσταντινίδη θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω μερικὲς καταπληκτικὲς πληροφορίες, πὺν ἀποδεικνύουν πανηγυρικὰ τὴν ἔκταση τῆς ἐπίδρασης τῆς Ἑλληνικῆς στὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα. Τὸ «*Webster*», τὸ πληρέστερο ἀμερικανικὸ λεξικό, ἔχει σύνολο λέξεων 166.724. Ἀπὸ αὐτὲς οἱ ἀμιγεῖς ἑλληνικὲς λέξεις εἶναι 41.614 ἥτοι ποσοστὸ 25%. Ἄρα ἡ μία στὶς τέσσερες λέξεις εἶναι καθαρὰ ἑλληνικὴ. Στὴν ἱατρικὴ ὀρολογία μὲ δάση τὸ λεξικὸ «*Dorland*» σὲ σύνολο 46.251 οἱ ἑλληνικὲς λέξεις εἶναι 24.762 ἥτοι ποσοστὸ 54%. Στὴν ὀνοματολογία τῶν ζώων ὅλων τῶν κλάδων ὅλα τὰ γένη μέχρι τὸ 1975 ἦταν 298.000. Ἡ ἑλληνικὴ συμμετοχὴ εἶναι 181.102

breath<IE*bhretos = καίω $\leq$ φρυκτός < φρύττω).

Προσπαθώντας να συμπληρώσω το λεξικό με ελληνικές ρίζες, σκέφθηκα ότι, αν βρω σε **όλα** ανεξαίρετως τα λήμματα (*entry*) ελληνικό έτυμο, τότε αναμφισβήτητα αποδεικνύεται ή ελληνική προέλευση της 'Αγγλικής γλώσσας. 'Η εργασία όμως απέδειχθη κολοσσιαία, αφού από τα 20.000 λήμματα (552 σελ.) έτελείωσα μόνο τα A, B και F $\approx$ 3.000 λήμματα σε 4 μήνες ήτοι το 15% (για την ολοκλήρωση του έργου θα απαιτούντο ακόμα 30 μήνες!). 'Αποτέλεσμα;

'Αφαιρουμένων των λέξεων που προέρχονται από κύρια ονόματα και από μη ευρωπαϊκές γλώσσες (π.χ. 'Αραβική), απέμειναν ανευτυμολόγητες μόνο 5 (λατινογενείς) από το A, 11 από το B και 5 από το F ήτοι 0,5%.

Στατιστικά λοιπόν αποδεικνύεται ή καταγωγή της 'Αγγλικής γλώσσας από την πρώιμη αρχαία 'Ελληνική, καθ' όσον διεπίστωσα, Δωρική μορφή των λέξεων (παλαιότερη της 'Ιωνικής) ως και ρίζες από την Γραμμική Γραφή B (π.χ. fan = flannel $\leq$ Δωρ. *πάνος* = 'Ιων. *πήνος* ή *farm* < Δωρ. *πάγμα* = 'Ιων. *πήγμα*).

Είμαι σίγουρος, ότι το ελάχιστο ποσοστό 0,5% αποτυχίας θα εύρεθῇ για όλο το λεξικό και δεν θα απαιτηθῇ ή τεράστια πνευματική προσπάθεια της ετυμολόγησης.

Διά του λόγου το αληθές παραθέτω στην επόμενη σελίδα ένα τυχαίο ήμισέλιδο του «English Etymology» ως δείγμα του τρόπου εργασίας. (Σημ.: 'Οποιαδήποτε λέξη ή ήμισέλιδο των A, B και F είναι στη διάθεση κάθε ενδιαφερομένου).

ήτοι ποσοστό 61% με άκρως άμιγείς ελληνικές λέξεις. 'Εάν προσθέσουμε και αυτές που κατά το ήμισυ είναι ελληνικές, τότε το ποσοστό γίνεται 75% ήτοι οι 3 στις 4 λέξεις είναι ελληνικές. Προσέξτε και τοῦτο: Τα ίδια λεξικά λένε, πώς στην 'Αγγλική υπάρχουν 57 τούρκικες λέξεις και 34 σλαβικές! Εύγε μας!

'Εδώ όμως έρχεται στο νοῦ και το άλλο εύλογο ερώτημα: ἐνῶ έχουμε πανελλαδικές ή παγκόσμιες εκθέσεις για να εκθέτουμε το μέγεθος των κολοκυθιών μας – έστω και με το όνομα **Agrotica** και αυτό ελληνικό είναι –, πουθενά δεν έχει πραγματοποιηθῇ μία παγκόσμια έκθεση – έστω και με το όνομα *Glossica* –, για να αποδειχθῇ περίτρανα ότι ο κόσμος σήμερα με τα αγγλικά όμιλει πράγματι ελληνικά. 'Ετσι μόνο το γόητρο της 'Ελληνικής θα άνεβῇ πρώτα σε μᾶς για να την σεβαστούμε, και στο αγγλόφωνο κοινό για να την εκτιμήση, γιατί ή έκταση της επίδρασής της, ἐνῶ είναι τεράστια, είναι όμως άγνωστη σε όλους.

Θωμᾶς 'Ηλιόπουλος

Φιλολόγος, διευθυντής Κολλεγίου «Παιδεία» Μελοδούρης

- **burst**: = OE **berstan** < OS-OHG **brestan** ON. **bresta** < Gmc.* **brestan** IE **bhrest-** OIr **brissim** Gael. **bris** = break.
- **burthen**: var. of BURDEN.
- **burton** (naut) = tackle block used to tighten rigging. **Brytton takles** < **Breton** - **brittany**.
- **bury**: OE **byrgan** < Gmc.* **burjan** (cf. BURIAL) < **burz** < OE **beorgan** = protect..
- **bus**: short of OMNIBUS.
- **busby**: †large bushy wig. - (unkn orig). (cf. **buzz** = hairy objects).
- **bush**¹ = shrub < **boisshe** < OE. **bysc** < ON **buski...** **bossche** < OF. **bosc** = var. of **bois** = wood.
- **bush**² = metal lining of a hole. MDu **busse** = bush of a wheel (see Box).
- **bushel** = dry measure of capacity < OF. **boissel** (perh. of Gaul. orig.).
- **business** = †solicitude. OE †industry, occupation < OE. **bisignis** (BUSY +- NESS).
- **buskin** = half-boot... < OF. **bouzequin** corr. to Cat. Sp. **borcegui** ...It. **borzacchino** (of unkn.orig).
- **buss** (arch) = kiss (uncert.orig). cf. earlier †**bass**.
- **bust**¹ = sculpture of head... and breast. female bosom < F.buste<It. **busto** (unkn.).
- **bust**² = vulgar pronunc. of BURST.
- **bustard** = bird of genus Otis perh < AN. * **bustarde** of **bistarde** + **oustarde** < avis tarda? = slow bird (??) [may be a perversion of a foreign word].
- **bustle**¹: bestir busily, perh < †buskle < **busk** = hurry < ON. **bruask** - le.
- **bustle**²: pad thrusting out a skirt behind (of unkn.orig).
- **busy** = constantly occupied < OE. **bisig** - MLG. **besich** (of unkn orig).
- **but** = †outside - unless < OE **beutan** < OHG **biuzan** = Bit***utana** = without.
- **butcher** < ME. **bocher** < OF **bochier** < OF. Pr. **boc** = he-goat < O.Celt ***bukkos**.

- **burst**: = ἔκ-ρηξις → (ἀρχική ἔννοια) = σπάζω = ρηγνύω: <bristan ≤ Φρήξιν = ρήξις (ρηγνύω).
- **burthen** = φορτία < burden ≤ φόρτον-ς.
- **burton** = στο παλάγκο (=νεκρός) → παλάγκο < Britton takles = δρεταννικά παλάγκα ≤ L. Britto < (Κελτ.) Brittos ≤ **Βριτός** = στιδαρός.
- **bury** = θάβω/κρύβω → προστατεύω: < burgjan ≤ **πυργόω** = †προστατεύω.
- **bus** < omnibus = omnis = **ὅμοιος** = κοινός:
- **bushy**¹ = δασεῖα περούκα < bus.bix; ≤ buska.bix ≤ **δασυ.θριξ**.
- **bush**² = θάμνος πυκνή βλάστησις: < buski ≤ **δασικός** = **δάσος** < **δασῦς** ἢ **πυκνός**.
- **bush** = ἐνίσχυσις ἄξονος: < bucse ≤ **πυξός** = σκληρό ξύλο.
- **bushel** = κάλαθος μετρήσεως σιτηρῶν: < boisse ≤ φορμός; = κόφινος μ. σιτηρῶν.
- **business** = ζωηρότης < busy-ness (assis) ≤ βιούς (βιόω) +-οτης ≤ βιωσικός = ζωηρός.
- **buskin** = δερμάτινο μποτάκι: < borsa- (chiino) ≤ **δύρσινον** = δερμάτινον (πέδιλον).
- **buss** = φίλημα: < kiss < kussas ≤ κύσσα = (ἀόρ.) κυνέω = φιλῶ.
- **bust**¹ = μπουστο/κόρφος = **δύστρα** < **δύω** = ἐγκλείω.
- **bust**² < burst ≤ Φρήξις
- **bustard** = γάλλος (πητνόν) ≤ ὠτιδὶς < ὠτίς.
- **bustle**¹ = φασαρία = **δρυάσ jw** = **δρύω** = ξεχειλίζω (ἀπὸ ἐνέργεια)/ταραχή.
- **bustle**² = μαξιλαράκι πού φουσκώνει τὴ φούστα < **δρυάσ jw** = **δρύω** = φουσκώνω.
- **busy** = ἀπασχολημένος → δραστήριος: < busig ≤ **βιωσικός** < **βιούς** **βιόω** = ζωηρός.
- **but** = ἀλλά → ἐκτός < by+utana < bi-uter ≤ **αμ(φι)-ῦστερον** = χωρίς.
- **butcher** = χασάπης → κόβω (λαιμό) < bok(kos) ≤ L. pecua ≤ πόκος/πέκω = κόβω.

Τὸ πῶς καὶ πότε οἱ γηγενεῖς πληθυσμοὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀπεδέχθησαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἢ τὸ ἂν οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ ἦσαν ΠρωτοἝλληνες, εἶναι πρὸς ἔρευνα, κάποτε δὲ τὸ πρόβλημα θὰ ἐπιλυθῇ τεκμηριωμένο.

Κων. Καρμιράντζος

**Ὁ σταυρὸς ἦταν πανάρχαιο σύμβολο
στὸν προχριστιανικὸ Ἑλληνικὸ κόσμο**

Σταυρόσχημο εἰδώλιο τῆς προϊστορικῆς περιόδου (Μέση Χαλκοκρατία) με ἀνάγλυφα χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, μακρὸν λαιμὸ καὶ περιδέραιο με σταυρόσχημο ἐπίσης ἀνάρτημα ἀνθρώπινου εἰδωλίου. Ὑψος: 15,3 ἐκ. Κυπριακὸ Μουσεῖο, Λευκωσία.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἦχει ἐπικρατήσῃ καὶ καθιερωθῇ ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ σταυρὸς ἀποτελεῖ σύμβολο ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ θρησκεία, σὲ τέτοιο βαθμὸ μάλιστα ὥστε αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ σύμβολο τοῦ σταυροῦ νὰ ταυτίζεται σχεδὸν ἀπόλυτα μὲ τὸν Χριστιανισμό. Ἀγνοεῖται ἔτσι ἡ προγενέστερη παρουσία καὶ χρῆσις τοῦ συμβόλου αὐτοῦ χιλιετίες ὁλόκληρες πρὶν τὴν ἐμφάνισιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ μάλιστα πάλι μὲ ἱερὸ χαρακτήρα, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια. Ὁ σταυρὸς εἶναι ἓνα σύμβολο ποὺ ἡ ἐμφάνισίς του χάνεται στὰ δάθη τῆς προϊστορίας, στίς ἀπαρχὰς τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους· καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ταυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο ὡς ὄνότητά, τονίζοντας τὴν συνεχῆ δημιουργικὴ του παρουσία πάνω στὴ γῆ. Στὰ σχετικὰ ἐπεξηγηματικὰ ὅμως στοιχεῖα καὶ τὸν ἀποσυμβολισμό τοῦ σταυροῦ θὰ περάσουμε ἀργότερα.

II. ΠΡΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΜΕ ΣΤΑΥΡΟΥΣ

Ἄς δοῦμε τώρα τὰ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν στὴν ὑπαρξὴ τοῦ σταυροῦ ἀπὸ τὰ παλαιολιθικὰ ἀκόμη χρόνια, ὅποτε καὶ ἀνιχνεύουμε τὴν πρώτη ἐμφάνισιν, ἕως σήμερα, τοῦ συμβόλου αὐτοῦ.

Αὐτὸ συμβαίνει ὅχι μόνον μὲ τὰ σταυρόσχημα ἀνθρώπινα εἰδῶλια, ποὺ ὀνομάζονται ἔτσι λόγῳ τοῦ σχήματός τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ζωγραφισμένους παλαιολιθικοὺς σταυροὺς πάνω σὲ χαλίκια τῆς Μαγδαληναίας ἐποχῆς (17000-9000 π.Χ.) ἀπὸ τὸ Mas d' Azil. Τὸ ἐρωτήμα ποὺ ἐδῶ δημιουργεῖται εἶναι: πῶς πρωτοαπεικόνισε ὁ ἄνθρωπος τὸν σταυρὸ ὡς σύμβολο πάνω σὲ διάφορα ὑλικά, χαράζοντάς τον ἢ ζωγραφίζοντάς τον ἢ κατασκευάζοντάς τον σὰν ἀνθρωπόμορφο σταυρόσχημο εἰδῶλιο; Ἐπειδὴ εἶναι πολὺ νωρὶς ἀκόμη γιὰ νὰ ἀπαντήσουμε ἐδῶ ἐλλείπει περισσοτέρων στοιχείων, θὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ στὴ συνέχεια τοῦ ἀρθροῦ, ἀφοῦ θὰ ἔχουμε καταδείξει συνολικὰ τὴν διαχρονικὴ παρουσίαν τοῦ συμβόλου.

Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ (7000-2800 π.Χ.) ἔχει καὶ αὐτὴ νὰ ἐπιδείξῃ πολλὰς περιπτώσεις ἐμφανίσεως τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου. Ἐνδεικτικὰ μόνον μπορούμε νὰ ἀναφέρουμε τὴν σφραγίδα-σταυρὸ ἀπὸ τὴν Τζάνη Μαγούλα στὴν Θεσσαλία, καθὼς καὶ τὸ σταυρόσχημο μαρμάρινο εἰδῶλιο ἀπὸ τὴν Θεσσαλία καὶ πάλι. Καὶ τὰ δύο βρίσκονται σήμερα στὸ Μουσεῖο Βόλου. Στὴν Κυκλαδικὴ ἐποχὴ (2800-1600 π.Χ.) ἔχουμε σωρεῖα Κυκλαδικῶν σταυρόσχημων εἰδωλίων. Ἐνδεικτικὰ καὶ πάλι θὰ ἀναφέρουμε ἐκεῖνα τοῦ Γερόκαμπου Λεβῆνος στὴν Κρή-

τη καθώς και τις απεικονίσεις σχήματος σταυροῦ κυρίως πάνω σὲ ἀγγεῖα. Μία σειρὰ ὅμως σταυρόσχημων εἰδωλίων ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια περίπου χρονικὴ περίοδο (3000 π.Χ.) εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὴ, καθὼς σὲ αὐτὴν ἀνήκει τὸ ἀποκαλυπτικώτατο γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ συμβόλου εἰδῶλιο, ποὺ παριστάνει ἀνδρική μορφή σὲ σταυρικὴ στάση νὰ φορᾷ στὸν λαιμὸ ἓνα ἄλλο σταυρόσχημο εἰδῶλιο. Ἰδιαιτέρως ἀποκαλυπτικὸ εἶναι καὶ τὸ περιδέριο ἀπὸ δεντάλλια καὶ ἀναρτήματα ἀπὸ γκριζοπράσινο στεατίτη, ἑπτὰ σὲ σχῆμα σταυρόσχημων ἀνθρωπίνων εἰδωλίων καὶ ἓνα ζωόμορφο, ποὺ βρέθηκε στὴν Σουσκιού, στὴν ἐπαρχία Πάφου. Θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ μείνουμε καὶ στὸ ὕψους 7,5 ἑκατοστῶν διπλὸ σταυρόσχημο εἰδῶλιο ἀπὸ γκριζοπράσινο στεατίτη καὶ πάλι, ποὺ ἀπεικονίζει δύο σταυρόσχημες μορφές, τὴν μία μὲ τὰ πόδια στὸ κεφάλι τῆς ἄλλης.

Φτάνοντας τώρα στὴν Μινωικὴ ἐποχὴ (2800-1450 π.Χ.) ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ σταυρὸς ἀποτελεῖ καὶ ἐδῶ ἀναπόσπαστο σύμβολο ἀπὸ τὸν Μινωικὸ πολιτισμὸ καθ' ὅλη τὴν ἱστορικὴ του πορεία καὶ σὲ ὅλες τὶς φάσεις του. Μποροῦμε νὰ σταθοῦμε στὰ διακοσμημένα μὲ σταυροὺς Καμαραϊκὰ ἀγγεῖα ἀπὸ τὴν Φαιστό ἀλλὰ καὶ στοὺς μεγαλοπρεπεῖς μαρμαρίνους ἰσοσκελεῖς σταυροὺς τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς, ποὺ ὑποδέχονται μέχρι σήμερα τοὺς ἐπισκέπτες τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Καὶ ἂν θέλουμε νὰ προχωρήσουμε ἀκόμη περισσότερο, θὰ βροῦμε ἐμφανῆ στὶς τοιχογραφίες τῆς Μινωϊκῆς Θήρας τὰ σύμβολα τοῦ σταυροῦ τόσο στὰ ῥοῦχα τῆς ἀπεικονιζόμενης ἱερείας ὅσο καὶ στὰ σκουλαρίκια ποὺ φορᾷ.

Ἀλλὰ καὶ στὴν Μυκηναϊκὴ ἐποχὴ (1580-1100 π.Χ.) ἐμφανῆ εἶναι τὰ ἴχνη τοῦ σταυροῦ. Μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ τὴν πλειάδα τῶν ἀγγείων ποὺ κοσμοῦνται ἀπὸ τὸ σταυρικὸ σύμβολο, ἀλλὰ καὶ τὸν χρυσὸ σταυρὸ ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές τῶν Μυκηνῶν ποὺ βρίσκεται σήμερα στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν.

Περνώντας στὴν Γεωμετρικὴ ἐποχὴ (1100-725 π.Χ.) θὰ ἦταν παράλειψις νὰ μὴν ἀναφέρουμε τὸ ἐκπληκτικὸ κόσμημα τοῦ σταυροῦ μέσα σὲ ἡμισέληνο, ποὺ ἀπολήγει σὲ ἀνθρώπινα κεφάλια. Τὸ εὔρημα αὐτὸ ἀπόκειται σήμερα στὸ Μουσεῖο Ἡρακλείου.

Παράλειψις θὰ ἦτο ἀκόμη νὰ μὴν ἀναφέρουμε τοὺς ἑκατοντάδες χιλιάδων σταυροὺς ποὺ κοσμοῦν τὰ γνωστὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ἑλληνικοῦ γεωμετρικοῦ κόσμου τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὴν ἀρχαίικη περίοδο (725-510 π.Χ.) χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ πῆλινο κεφάλι ἀπὸ τὴν Αἰανὴ Κοζάνης μὲ τὰ σταυρικὰ σύμβολα στὸν

Δύο σταυρόσχημα ειδώλια του 3000 π.Χ. από άνοιχτοπράσινο στεατίτη, που βρέθηκαν στην Σουσειοῦ τῆς Πάφου (Συλλογή Χατζηπροδρόμου, Ἀμμόχωστος).

λαιμό του, καθώς και πάλι βέβαια ἡ σωρεία τῶν σταυρῶν πάνω σὰ ἀγγεῖα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ τὴν κλασσικὴ περίοδο, ἀλλὰ ἐδῶ τὸ νέο στοιχεῖο εἶναι ὅτι ὁ σταυρὸς τώρα ἀπεικονίζεται πάνω σὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ νομίσματα τῶν πόλεων, στὴ θέση πολλὰς φορὲς ποὺ κατελάμβανε ἡ κεφαλὴ τῆς θεότητος. Θὰ ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ μόνο ἀπὸ τὴν πληθώρα αὐτῶν τῶν νομισμάτων μερικὰ μόνο, ποὺ ἐμφανίζεται πάνω τους τὸ σύμβολο τοῦ σταυροῦ ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἕως καὶ τὴν ρωμαϊκὴ ἐποχὴ.

1. Ἀσημένιο τετράδραχμο τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' (Μακεδονία, 495 - 452 π.Χ.).
2. Ἀσημένιο τῶν Συρακουσῶν (500 π.Χ.) μὲ κεφαλὴ θεᾶς στὸ κέντρο τοῦ σταυροῦ.
3. Ἀσημένιο τῶν Ὀρρεσκίων (Μακεδονία, 480 π.Χ.).
4. Ἀσημένιο Αἰγῶν (Μακεδονία, 480 π.Χ.).
5. Ἀσημένιο Ἀκάνθου (Μακεδονία, 480 π.Χ.).

Ίερεία με σταυρούς στην ιερατική στολή και στά σκουλαρήκια από τη Θήρα. Η τοιχογραφία ανήκει στο 1650 π.Χ. (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών).

*Νεολιθική σφραγίδα από την
Τζάνη Μαγούλα Θεσσαλίας.
(Μουσείο Βόλου).*

*Πήλινο ειδώλιο γυναικείας
μορφής με τρία σύμβολα σταυ-
ροῦ περιφερειακά στὸν λαιμὸ
ἀπὸ τὴν Αἰανὴ τῆς Δυτ. Μακε-
δονίας. Ἀνήκει στὰ μέσα τοῦ
6ου αἰῶνος π.Χ..*

6. Ἀσημένιο Ἀδδήρων (Θράκη, 500-450 π.Χ.).
7. Ἀσημένιο Θηβῶν μὲ σταυρὸ μέσα σὲ κύκλο καὶ μὲ τὴν σημασία τοῦ ⊕, ἀρχικοῦ τῆς λέξης Θ-ἥβαι. Γύρω ἀπὸ τὸν σταυρὸ ὡς προέκτασιν του σχηματίζεται τὸ ἐξάκτινο ἀστέρι (Βοιωτία, 500-480 π.Χ.).
8. Ἀσημένιο Δελφῶν μὲ σταυρὸ στὴν μία πλευρὰ κάθετο καὶ σταυρὸ χιαστὶ στὴν ἄλλη (Φωκίς, 421 π.Χ.).
9. Ἀσημένιο Κνωσσοῦ μὲ σταυρὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κορυφὴ τοῦ ἀπεικονιζόμενου λαδυρίνθου (Κρήτη, 116-67 π.Χ.).
10. Ἀναφέρουμε τέλος, τοὺς 360 σταυροὺς τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου, οἱ ὅποιοι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὶς 360° μοῖρες τῆς οὐράνιας καὶ τῆς γήινης σφαίρας (βλ. «Δ», τ. 199).

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω μποροῦμε νὰ καταλήξουμε σὲ πρώτη φάση σὲ μερικὰ συμπεράσματα:

1. Ὁ σταυρὸς εἶναι πανάρχαιο σύμβολο συνδεόμενο μὲ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. (Ὡς χριστιανικὸ σύμβολο κάνει τὴν πρώτη του ἐμφάνιση στὴν Ἀνατολὴ ὄχι ἐνωρίτερα ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 2ου αἰῶνος μ.Χ. καὶ στὴν Δύση τὸ δεύτερο ἡμῖς τοῦ 4ου αἰῶνος μ.Χ.: Ἱερώνυμου Ι. Κοτσῶνη, «Τὰ χρονολογικὰ ζητήματα τοῦ σταυροῦ», Ἀθήναι 1939).
2. Ὁ προχριστιανικὸς σταυρὸς ἐπὶ χιλιετίες λειτουργοῦσε ὡς περὶ ἀπτον, δηλαδὴ φυλαχτό, μὲ σκοπὸ νὰ προστατέψῃ αὐτὸν ποὺ τὸν φοροῦσε (περίπτωσις εἰδωλίου Κύπρου τοῦ 3000 π.Χ., πού φορεῖ σταυρὸ στὸν λαιμό· καὶ πάλι ἀπὸ τὴν Κύπρο περιδέραιο μὲ σταυροῦς).
3. Ἡ διαχρονικὴ παρουσία τοῦ συμβόλου σὲ ὅλες τὶς μορφές τέχνης καὶ τὴν καθημερινὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἕως καὶ τὰ Ρωμαϊκὰ χρόνια δηλώνει τὴν πολιτισμικὴ καὶ ἐθνολογικὴ συνέχεια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ πολιτισμοῦ, λαοῦ ποὺ ἐξακολουθοῦσε χωρὶς διακοπὴ νὰ εἶναι ὁ χρήστης τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου.
4. Τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐνέταξε ὡς ἓνα ἐκ τῶν 24 (27 ἀρχικῶς) συμβόλων του τὸν σταυρὸ μὲ τὴν μορφή τοῦ γράμματος ⊕, ἐνάτου γράμματος κατὰ σειρὰν στὸ ἀλφάβητο.

III. Η ΙΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΩΣ ΠΡΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρῶτα συμπεράσματα μποροῦμε νὰ προχωρήσουμε ἀκόμη περισσότερο καὶ νὰ ἀνιχνεύσουμε τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἱε-

ρότητας, πού φαίνεται νά συνδέεται μέ τò σύμβολο τοῦ σταυροῦ. Καί ἐδῶ οἱ ἀποδείξεις εἶναι συντριπτικές ὡς πρὸς τὴν προχριστιανική ἱερὰ σημασία τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ὕπαρξις ἰσοσκελῶν σταυρῶν σὲ χώρους πού θεωροῦνται ἀρχαιολογικά μινωικά ἱερὰ ἢ ἱερὲς θέσεις, θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ καταδείξῃ τὴν ἱερὰ σημασία τοῦ συμβόλου κατὰ τὴν Μινωική ἐποχή. Ἔχουμε ἀκόμη καὶ τὴν παράσταση τῆς Μινωίτισας ἰέρειας, πού ἔχει ἀνάψει θυμίαμα, ἔχει χρωματιστῇ μέ λευκὸ χρώμα, ἐνδεικτικὸ τῆς ἱερατικῆς τῆς ιδιότητος, καί, ὅπως εἴπαμε καὶ προηγουμένως, φέρει σταυροὺς στὰ ροῦχα πού φοράει καὶ στὰ σκουλαρίκια τῆς. Τὸ παράδειγμα τῶν νομισμάτων, μέ χαρακτηριστικώτερο ἐκεῖνο ὅπου φαίνεται ἡ κεφαλὴ τῆς θεότητος ὡς κέντρο τοῦ σταυροῦ, θὰ μπορούσε νὰ ξεκαθαρίσῃ τὰ πρᾶγματα καὶ γιὰ τὴν κλασσική ἐποχή. Τὰ νεολιθικά φυλαχτά, πού ἀναφέραμε καὶ πάλι πρὶν, πού φοριοῦνται ὅπως καὶ ὁ σύγχρονος σταυρὸς στὸν λαιμό, θὰ μπορούσαν ἐπίσης νὰ μᾶς δώσουν μιὰ πιὸ καθαρὴ ἐνδειξὴ γιὰ τὴν ἱερότητα τοῦ συμβόλου στὴν νεολιθικὴ ἐποχή.

Ὅμως ἐὰν δὲν ἐπιστρέψουμε στὴν πρωταρχικὴ ἐμφάνιση τῶν σταυροσχημῶν εἰδωλίων τῆς παλαιολιθικῆς καὶ νεολιθικῆς ἐποχῆς καὶ δὲν ἐξηγήσουμε τὴν σημασία τους, οἱ ἀμφιβολίες θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν. Εἶναι γεγονὸς λοιπὸν ἀναμφισβήτητο ὅτι αὐτὸ πού ὀνομάζουμε θρησκεία στὰ πρῶτα ἐκεῖνα χρόνια εἶχε ἐντελῶς διαφορετικὴ σημασία ἀπὸ τὴν σημερινή. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν φύση ἀποτελοῦσε τὸ οὐσιαστικώτερο γνῶρισμά τῆς. Ὁ ἄνθρωπος λειτουργοῦσε σὲ ἀρμονία μέ αὐτήν, ὡς τμῆμά τῆς. Τὰ ζώωδη ἔνστικτα ἦταν ἐκεῖνα ὅμως πού λογικά σὲ πρώτη φάση ἐπικρατοῦσαν. Ἔως καὶ οἱ πρῶτες ἀπεικονίσεις στὶς σπηλιὰς ἦταν ζωόμορφες ἢ, ἐὰν ἐμφανίζοντο ἄνθρωποι, πολὺ κακότεχνες. Ἡ εἰδωλοπλαστικὴ γνῶριζε τὸν τύπο τῆς ἐγκυμονούσης γυναικὸς κυρίως ἢ τοῦ μονοκόμματος ἀνδρικοῦ κορμοῦ. Ἡ στιγμὴ ἐκείνη, ὅποτε στὰ ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα εἰδώλια ἔχουμε τὸ ἀνοιγμα τῶν χειρῶν, σηματοδοτεῖ καὶ τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ ἐντικτῶδες καὶ τὴν πορεία του πρὸς τὴν λογικὴ δημιουργία, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν ἀρμονία του μέ τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Ἡ γένεση συνεπῶς τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου συνδέεται ἀπόλυτα μέ τὴν συνειδητοποίηση τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων. Καὶ μόνο μέ δάση αὐτὸ τὸ γεγονὸς μπορούμε πλέον νὰ ὁμιλοῦμε γιὰ ἱερὸ σύμβολο.

Ἡ αἴσθησις ὅτι οἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνεξάντλητες καὶ οἱ γενιὲς τῶν ἀνθρώπων πού ἔχουν συνειδητοποιήσει τὸ γεγονὸς καὶ

Μαομάρινα σταυρόσχημα άγγελία από τους τάφους του Γεροσκήπου (Μουσείο Ήρακλείου.)

τὸ ἐφαρμόζουν πιστὰ ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, βελτιώνοντας τὶς πολιτισμικὲς συνθηκὲς, δημιουργοῦν αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε προγονολατρία στὴν ἡρωικὴ τῆς μορφῇ. Σύμβολό τῆς εἶναι ὁ ἐλεύθερος, ὁ σταυρόσχημος ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει πλέον ξεδιπλωθῇ ἀπὸ τὴ συστολὴ τῶν παλαιότερων χρόνων. Συνεπῶς, γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε στὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα, ἐὰν προηγῇται τὸ γραμμικὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου εἰδωλίου, εἶναι σαφὲς ὅτι προηγεῖται τὸ ἀνθρωπόμορφο εἰδῶλιο, ποὺ ἐν συνεχείᾳ γίνεται γραμμικὸ σύμβολο. Καὶ πηγαινόντας ἀκόμη πιὸ μακρυνὰ

θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸ τὸ νέο γεγονὸς τῆς ἀνθρώπινης ἀπελευθέρωσης καὶ τοῦ ἔντονου ἀνθρωπομορφισμοῦ σηματοδοτεῖ ταυτόχρονα καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, μὲ κυρίαρχο σχέδιό του τὸν σταυρό. Δὲν εἶναι τυχαῖο ἄλλωστε οὔτε τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ γράμμα Θ εἶναι καὶ τὸ ἀρκτικὸ τῆς λέξεως θεῖον, ὅπως ἤδη ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη γνωρίζουμε. Οὔτε ὅτι τὸ ῥῆμα Θ-έω (=τρέχω) δὲν εἶναι ἄσχετο μὲ τὸν τροχό, ποὺ πάλι ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ καὶ σημαίνει κίνηση, ἐξέλιξη καὶ στίς δύο τῶν περιπτώσεων.

Ἡ υἱοθέτηση τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου ὡς χριστιανικοῦ συμβόλου δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν προγενέστερη παράδοση, ποὺ ἤθελε τὸν ἀνθρωπο-θεὸ σὲ στάση σταυρική εύρισκόμενο. Ἀλλωστε καὶ ὁ Ἰησοῦς ὡς Θεάνθρωπος δὲν ἐσταυρώθη;

Τελικὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ εἶναι βαθύτατα ἑλληνικὴ καὶ ἀνθρώπινη, ἀναδεικνύοντας ἔτσι τὸν ἀνθρωπο δημιουργὸ τῶν θεῶν του, τῆς κοινωνίας του, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν πρώτη ἀνθρωπομορφικὴ θρησκεία στὸν κόσμον, τὴν ἑλληνικὴ καὶ ὄχι ἐξαρτώμενο ἀπὸ τὶς δουλήσεις τοῦ ὅποιου ἐξωανθρωπίνου κέντρου. Καὶ τὸ σύμβολο τοῦ σταυροποιημένου ἀνθρώπου δὲν θὰ ἦταν παρὰ ἡ καλύτερη ἀπεικόνιση αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας.

Εὐάγγελος Μπεξῆς

Ἡ γενιά τῶν σαραντάρηδων

Ἐκεῖνοι πὺν ἐξεγέρθηκαν τὸ '73 στὸ Πολυτεχνεῖο λένε ὅτι εἶχαν τὸν εὐσεβῆ πόθο νὰ ἀνακόψουν τὴν καταστροφικὴ πορεία τῆς χῶρας. Διέθεταν ἰδέες καὶ ὁράματα, ἐνῶ τὸ σθένος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τους τοὺς ἐνεψύχωναν νὰ συνελθίσουν ν' ἀγωνίζονται γιὰ τὸν καλύτερο κόσμον πὺν – τόσο αὐτοὶ ὅσο καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρὶν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτοὺς – εὐαγγελίζονταν.

Αὐτὴ τὴ συζήτηση εἶχαμε ξεκινήσει μὲ τὸν φίλον μου τὸν Κρίς ἐκεῖνο τὸ πρωινὸ τῆς ἐπετείου, πίνοντας καφὲ σὲ κεντρικὸ ζαχαροπλαστεῖο τῆς Ἀθήνας. Ὅπως μοῦ εἶχε προαναγγεῖλει τηλεφωνικῶς, ὅταν κανονίζαμε τὰ τῆς συναντήσεώς μας, μοῦ ἐπεφύλασσε μίαν ἐκπληξὴ γιὰ ἀργότερα. Ὁ Κρίς, ἓνας ἄνδρας γεροδεμένος, δεκαπέντε περίπου χρόνια μεγαλύτερός μου, ὁδηγὸς ταξὶ στὸ ἐπάγγελμα σήμερα, σπούδαζε τότε στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν. Μοῦ ἄρρεσε νὰ συναναστρέφωμαι μαζί του, καθὼς οἱ ἐν πολλοῖς ἰδιόρρυθμες ἀπόψεις του γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα μοῦ προξενοῦσαν ἐνδιαφέρον.

– Τελικά, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πολιτικὲς προτιμήσεις καὶ φρονήματα, ἐσεῖς οἱ σαραντάρηδες καὶ κάτι ὑπῆρξατε ἰδιαίτερα μαχητικὴ γενιά, τοῦ εἶπα.

– Ἀκριδῶς, ὅπως τὸ εἶπες. «Υπῆρξαμε», εἶπε κυττάζοντας μὲ ἀπλανὲς βλέμμα στὸ δρόμο.

– Τώρα δὲν αἰσθάνεσαι ὑπαρκτός; τὸν ρώτησα.

– Ἀντὶ νὰ σοῦ ἀπαντήσω ἐγώ, ἔλα νὰ πεταχτοῦμε μέχρι τὸ Πολυτεχνεῖο νὰ λάβῃς τὴν ἀπάντησιν πὺν θέλεις, εἶπε καὶ χαμογέλασε.

Κατηφορήσαμε περπατώντας μέχρι τὸ Ἰδρυμα, πὺν εἶχε τὴν τιμητικὴ του. Τὸ σκηνικὸ γύρω μας ἴδιο ὅπως κάθε χρόνο. Κόσμος συγκεντρωμένος μὲ κόκκινα γαρύφαλλα στὰ πέτα, σκόρπια φυλλάδια, ἀναρτημένα ἀεροπανῶ στίς κολῶνες, καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ Μίκη συνοδευόμενη ἀπ' τὶς φωνὲς τοῦ Μπιθικώτση καὶ τῆς Φαραντούρη νὰ καλύπτουν βελούδινα τὴν ὁχλαγωγία. Ἡ τεράστια γλυπτὴ κεφάλαι (τοῦ Σβορώνου, πὺν ποτὲ δὲν κατάλαβα γιὰτὶ εἶχε τοποθετηθῇ ἐκεῖ) ἦταν «πνιγμένη» στὰ γαρύφαλλα καὶ τὰ στεφάνια φοιτητῶν, μαθητῶν, ἀντιστασιακῶν καὶ λοιπῶν παρενρικομένων. Γιὰ μίαν στιγμὴ θυμῆθηκα τὰ δικά μου μαθητικὰ χρόνια, ὅταν ξημέρωνε ἡ 17η Νοεμβρίου καὶ λόγῳ ἀργίας περιμέναμε νὰ ξεσκάσουμε λίγο, ἐρχόταν ὁ «σπασίκλας» τῆς τάξης μὲ τὸ ἀπουσιολόγιο στὸ χέρι καὶ τὸν ὑπεύθυνον καθηγητὴ, δίκην ταγματасφалиτῇ ἀπὸ πάνω του, νὰ «πάρῃ» παρουσίες. Οὐαὶ τοῖς ἀπουσιάσας!

Καθὼς ἤμουν ἀφηρημένος γιὰ λίγο, ὁ Κρίς μὲ τράδηξε ἀπὸ τὸ μανίκι.

– Δῶσε προσοχὴ τώρα, μοῦ εἶπε.

Ἀπὸ τὰ μεγάφωνα ἀκουγόταν τὸ «προσκλητήριον νεκρῶν». Μοῦ φάνηκε περίεργο, ἀλλὰ εἶχα τὴν ἐντύπωση ὅτι τὰ ὀνόματα καὶ ὁ ἀριθμὸς τους στὸν κατάλογο τῶν πεσόντων δὲν ἦταν τὰ ἴδια μ' αὐτὰ πὺν εἶχαν ἀκουσθῇ ἄλλες φορὲς. Τέλος πάντων, ἴσως νὰ ἔκανα καὶ λάθος. Σίγουρα ὁμως δὲν ἔσφαλα,

ὅταν ἡ διαυγέστατη φωνὴ ἀπὸ τὸ ἡγεῖο πὺν ἦταν πλησίον μας ἀκούστηκε νὰ λέῃ τὸ ὄνομα πὺν δὲν περίμενα ποτὲ ν' ἀκούσω.

– Χρῆστος (τάδε).

– Μά... αὐτὸς εἶναι... ἐσύ! εἶπα γυρίζοντας ἐμβρόντητος πρὸς τὸν Κρίς.

– Ὁλόκληρος, εἶπε καὶ μὲ χτύπησε φιλικὰ στὸν ὄμο. Ὑελα ἄς πηγαίνουμε σιγά-σιγά. Ἡ ἐκπληξὴ πὺν σοῦ ἔλεγα συντελέστηκε.

Βαδίζοντας πρὸς τὴν ἀφετηρία τοῦ λεωφορείου του, τοῦ ζητοῦσα ἐξηγήσεις γι' αὐτὸ τὸ περίεργο περιστατικό.

– Τὰ πράγματα εἶναι ἀπλᾶ, εἶπε. Ὑεκεῖνο τὸ βράδυ, πὺν κατεστάλη ἡ ἐξέγερση, ἔφυγα κνηνημένος καὶ ζήτησα καταφύγιο σ' ἓνα φιλικὸ μας σπῖτι στὴν ἐπαρχία. ὙΟταν μετὰ ἀπὸ καιρὸ ἐπέστρεψα καὶ τὰ πράγματα εἶχαν ἡρεμῆσει, ξανάβαλα τὴ ζωὴ μου σ' ἓνα δρόμο. Κάποια μέρα ἐντελῶς συμπτωματικὰ ἔμαθα ὅτι ἡμουν στὴ λίστα μὲ τοὺς νεκροὺς, γιὰ τοὺς ὁποίους ἐπικρατεῖ ἀκόμη μεγάλη σύγχυση καὶ διχογνωμία γιὰ τὸ ποιοὶ καὶ πόσοι ἦταν. ὙΕκτοτε, χωρὶς νὰ ἐνοχλῶ κανέναν, διασκεδάζω μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ πέθαναν καὶ μὲ ἔκαναν ἥρωα χωρὶς ἐγὼ νὰ ἔχω τὴν παραμικρὴ πρόθεση νὰ δρέψω δάφνες.

– Μακάβρια ἡ διασκέδασή σου, εἶπα ἐγώ. Αὐτὸ ἐννοοῦσες, ὅταν σὲ ρώτησα τὸ πρῶνι ἐὰν αἰσθάνεσαι «ἀνύπαρκτος»;

– ὙΟχι φίλε, εἶπε παίρνοντας τὸ σοβαρὸ ὕφος του, ἀπλᾶ κουράστηκα μὲ ὅλη αὐτὴ τὴ φιλολογία τῶν τελευταίων χρόνων γιὰ τὴν περιδότη γενιὰ τῶν σαραντάρηδων. ὙΑν θὲς νὰ ξέρης, αὐτὴ τὴ γενιὰ τὴν σκότωσαν ἡ ἰδιοτέλεια, τὸ δόλεμα καὶ ὁ ὠχαδερφισμός. ὙΗ πορεία της ξεκίνησε μὲ τὶς καλύτερες προοπτικὲς καὶ κατέληξε σὲ χοντροκομμένο φιάσκο. ὙΕλάχιστοι καὶ ἀξιέπαινοι εἶναι αὐτοὶ πὺν ἔχουν ἀκόμη ιδέες καὶ ὕγιεις πεποιθήσεις. Οἱ περισσότεροι συμβιδάστηκαν, ὑποτάχθηκαν κι ἔγιναν φερέφωνα αὐτῶν πὺν ὑποτίθεται ὅτι ἀντιστρατεύονταν. ὙΑνάμεσα σ' αὐτοὺς πὺν εἶδες ἐκεῖ κάτω ἀνεγνώρισα πολλοὺς πρῶνι συναγωνιστές μου, πὺν κάποτε φώναζαν «Ψωμί, Παιδεία, ὙΕλευθερία» καὶ «Ἀμερικάνοι, φονιᾶδες τῶν λαῶν», ἐνῶ τώρα μὲ τὸ κινητὸ τηλέφωνο στὸ ἓνα χέρι καὶ τὴ χρυσοῦ ἀλυσιδίτσα στὸ ἄλλο δίνουν ραντεβοῦ στὸ μπάρ, γιὰ νὰ πιοῦν τεκίλα κι ἀπὸ 'κεῖ στά «φάστ φούντ», γιὰ νὰ περιοδρομιάσουν χάμπουργκερς. ὙΑσ' τα νὰ πᾶνε, σοῦ λέω. Παλιοκατάσταση...

Στὸ μεταξὺ τὸ λεωφορεῖο τοῦ Κρίς ἀναχωροῦσε. Μὲ χαιρέτισε διαστικὰ καὶ χάθηκε μέσα στὸ ἐπιβιβαζόμενο πλήθος. Συνέχισα νὰ περπατῶ μόνος καὶ νὰ συλλογίζομαι, πόσο τραγικὸ εἶναι νὰ ζῇ κανεὶς μέσ' στὴν ἀπάτη. Νὰ πατάη πάνω στὰ συντριμμια τῶν ὄνείρων του θεωρῶντας τὸν ἑαυτὸ του ἐπιτυχημένο. Νὰ θεωρῇ κατόρθωμα καὶ κατάκτηση τὴν κόλαση πὺν ἔπλασε μὲ τὴν ἀνοχή καὶ τὶς ἐπιλογές του, νὰ κοιμᾶται τὸν βαροῦχειον ἔχοντας τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἔπραξε τὸ χρέος του. Πράγματι... παλιοκατάσταση...

Μάριος Μαρμανέας

Ἡ ἄγνωστη τέχνη τῆς ζωῆς κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόρα ΤΟ «ΖΩΟΓΟΝΙΚΟ ΤΡΙΓΩΝΟ» ΚΑΙ Η ΜΟΙΡΑ

I. Πρόλογος

Στὰ ἄρθρα τοῦ «Δαυλοῦ», τεύχη 196 καὶ 199, μὲ τίτλους «Ὁ Μέγας Ἐνιαυτός τῶν 25796 ἐτῶν» καὶ «Ἐκπληκτικαὶ ἀστρονομικαὶ γνώσεις εἰς ἀρχαῖον μωσαϊκὸν τοῦ Διονύσου» δὲν προχώρησα στὴν ἐρμηνεία τοῦ Πυθαγορείου Θεωρήματος ἢ «Ζωογονικοῦ Τριγώνου», ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐδράζεται ὅλη ἡ φιλοσοφία τῆς ἐννοίας τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ. Γιὰ νὰ γίνῃ κατανοητὸς ὁ «Νυμφαῖος Ἀριθμὸς» τοῦ Πλάτωνος («Πολιτεία» Η, 546-547, σχόλια Α. Παπαθεοδώρου - Φ. Παππᾶ, «Πάπυρος»), πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ εἰσχωρήσει στὴν ἐσωτερικὴ διάστασι καὶ κυρίως ἐφαρμογὴ τοῦ «Ζωογονικοῦ Τριγώνου». Εἶναι συνεπῶς ἀναγκαῖο, ἐφ' ὅσον ἔγινε ἀναφορὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίχθησαν τὰ προηγούμενα ἄρθρα, νὰ δοθῇ στὸ παρὸν μία κατὰ τὸ δυνατόν πληρέστερη ἐρμηνεία τοῦ Ζωογονικοῦ Τριγώνου, γιὰ νὰ συνδεθῇ καὶ πάλι τὸ ὅλο θέμα μὲ τὸν «Μέγαν Ἐνιαυτὸν» τοῦ ἱεροῦ μνημείου τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου.

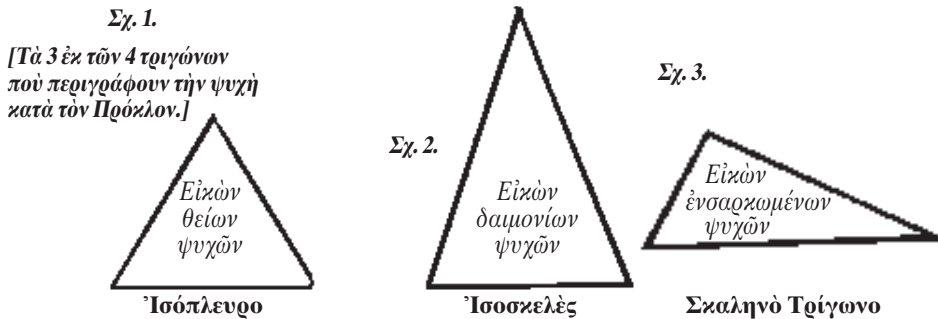
Στὸ παρὸν ἄρθρο ὅμως θὰ προσεγγισθῇ μόνον τὸ Ζωογονικὸν Τρίγωνον μὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες, γιὰ νὰ ἐδραιωθῇ ἐν συνεχείᾳ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἡ περαιτέρω πορεία τῆς ψυχῆς, ὅπως τὴν παραλαμβάνει ὁ θεὸς Ἀσκληπιός, ὁ «ἡγὴρ πάντων, δεσπότης Παιάν» (Ὀρφικὸς Ὕμνος Ἀσκληπιοῦ), ὁ ἱατρὸς ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ θεραπευμένη στὸν πατέρα του Ἀπόλλωνα, ἀποκαθαρμένη καὶ ἀπαστράπτουσα, ἔτοιμη νὰ δεχθῇ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐντολὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν ἐντολὴ «Γνῶθι σαυτὸν» τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν.

II. Συνομιλία με τὰ πυθαγορεία «συμβολα»

«Ἐλεγόν τε καὶ οἱ ἄλλοι Πυθαγόρειοι μὴ εἶναι πρὸς πάντας πάντα ρητά».

[Καὶ οἱ ἄλλοι Πυθαγόρειοι ἔλεγον ὅτι δὲν προορίζονταν γιὰ ὅλους ὅλες οἱ διδασκαλίαι]: (Διογένης Λαέρτιος, «Βίοι Φιλοσόφων. – Πυθαγόρας», 16).

Μεγάλον μέρος τῆς Πυθαγόρειας διδασκαλίας ἦτο ἀφιερωμένο στὰ «σύμβολα», τὰ ὁποῖα οἱ μαθητὲς δεσμευόμενοι ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τῆς «ἐχεμυθίας» δὲν ἀπεκάλυπταν στοὺς ἀμύητους, ἀλλὰ ἔκαναν χρῆσιν τῶν μόνον μεταξύ των καλύπτοντας τὶς μεταξύ των διαλέξεις καὶ συγγραφὰς μὲ αὐτὸν τὸν μυστικὸν τρόπο. Γράφει ὁ Ἰάμβλιχος στὸν «Πυθαγορικὸν Βίον» (105): «Καὶ ἂν κανεῖς δὲν θὰ τὰ ἐξηγοῦσε (κατανοοῦσε) μὲ σοβαρότητα, θὰ φαίνονταν στοὺς συνομιλητὰς του γεμᾶτα φλυαρία καὶ ἀπάτη. Ὅταν ὅμως ἐρμηνευτοῦν κατὰ τὸν τρόπο τῶν συμβόλων, θὰ γίνονιν γιὰ τοὺς πολλοὺς φανερὰ ἀντὶ γιὰ σκοτεινά. Εἶναι δὲ ὅμοια μὲ προφη-

τεῖες καὶ μερικὸν χρησιμοῦς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος καὶ φανερόνουν θαυμασὴ διάνοια· καὶ δαιμόνια ἔμπνευση προκαλοῦν στοὺς νοήμονες ἀπὸ τοὺς λάτρεις τῆς φιλοσοφικῆς συζήτησης.

Ἡ φιλοσοφικὴ ἐρμηνεὺς τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων μαζὺ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἐρμηνεὺς τῶν ἀντιστοιχιῶν τῶν ἀριθμῶν ἦταν μέρος τῆς διδασκαλίας τῶν «συμβόλων». Ἡ θεματολογία τοῦ παρόντος ἀρθροῦ εἶναι ἡ ἐρμηνεὺς τοῦ Πυθαγορείου Θεωρήματος τοῦ ἀποκαλουμένου «Ζωογονικοῦ Τριγώνου». Τὸ τρίγωνο εἶναι ἡ νοητικὴ παράστασις τοῦ ἀριθμοῦ τρία, διότι ὑπάρχει «κάτι στὴ φύσι τῶν πραγμάτων πὺν ἔχει ἀρχή, μέση καὶ τέλος». Ἡ δὲ φύσις τῶν πραγμάτων περικλείεται καὶ ὁριοθετεῖται ἀπὸ τὸ γεωμετρικὸ σχῆμα τοῦ τριγώνου.

Ὁ Πρόκλος (Πολ. II 48,2,4) δίδει μία παραστατικὴ ἀπεικόνισις τῆς φύσεως τῶν τριγώνων, τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὴν ζωογόνο πηγὴ τῆς ψυχῆς, λέγων συνοπτικῶς: «Καὶ διὰ τοῦτο τὸ τρίγωνον ἀρμόζει πρὸς τὴν ζωογόνο πηγὴν, αἰτίαν πάσης ζωῆς, ὅπως καὶ ὁ κύκλος, ὡς λέγουσιν, ἀρμόζει πρὸς τὸν ἀγκυλομήτην θεὸν (Κρόνον)». (πρβ. Πρόκλ. ἐν Τιμ. I 96, 14). «Ἐπειδὴ τώρα τὰ τρίγωνα εἶναι τριῶν εἰδῶν, τὸ μὲν ἰσοπλευρον, ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Ξενοκράτης, εἶναι ἀφιερωμένον (“ἀνεῖται”) εἰς ὅλας τὰς θείας ψυχάς, δεδομένου ὅτι αὗται ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὴν Μονάδα (“ὡς τῷ ἐνὶ κεκρατημέναις”): διότι ἰσότης εἶναι ἐνότης· διὰ τοῦτο καὶ καλοῦνται “θεῖαι”· διότι τὸ ἐν εἶναι ἴδιον τῆς θεότητος... (σ.σ. βλ. Σχῆμα 1). Τὸ δὲ ἰσοσκελές εἶναι ἀφιερωμένον μετὰ τὰς θείας ψυχάς, εἰς τὰς δαιμονίας. Εἰς τὰς ἐν λόγῳ ψυχάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι μέσαι, ὑφίσταται ἰσότης καὶ ἀνισότης, ἐνότης καὶ ποικιλία δυνάμεων, διότι αἱ δάσεις εἶναι ἀνόμοιοι πρὸς τὰς ἐκ τῆς κορυφῆς ἀγομένας πλευράς» (βλ. Σχ. 2). [Κατὰ τὸν Ἡσίοδο («Ἔργα καὶ Ἡμέραι» 123) «οἱ δαίμονες εἶναι τὸ γένος πὺν ἀπὸ καιρὸ τὸ σκέπασε πὰ ἡ γῆ, τοῦτοι εἶναι μὲ τὴ θέλησιν τοῦ μεγάλου Διὸς τὰ καλὰ πνεύματα πὺν γυρίζουσιν στὸν κόσμον καὶ εἶναι φύλακες τῶν ἀνθρώπων».]

«Τὸ δὲ τρίτον, τὸ σκαληνόν, πὺν ἔχει καὶ τὰς τρεῖς πλευράς ἀνομοίους, εἶναι ἡ εἰκὼν τῶν ψυχῶν πὺν ἀνέρχονται καὶ κατέρχονται. Πράγματι κατὰ τὰς κινήσεις τῶν ἄπτονται πότε ὀλίγον, πότε πολὺ τῶν ἀνωτέρων ὄντων (βλ. Σχ. 3). Παρὰ ταῦτα τὸ σκαληνὸν δὲν εἶναι ἡ εἰκὼν τῶν τοιούτων ψυχῶν, παρὰ μόνον κατὰ γενικὸν κανόνα. Ἐκεῖναι πὺν κατέρχονται εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἔρχονται ἀπὸ τῆς γε-

ένδεια ή ύπερβολή (Σχ. 5).

IV. οι αριθμοί 3, 4 και 5 στο πυθαγορειο θεωρημα

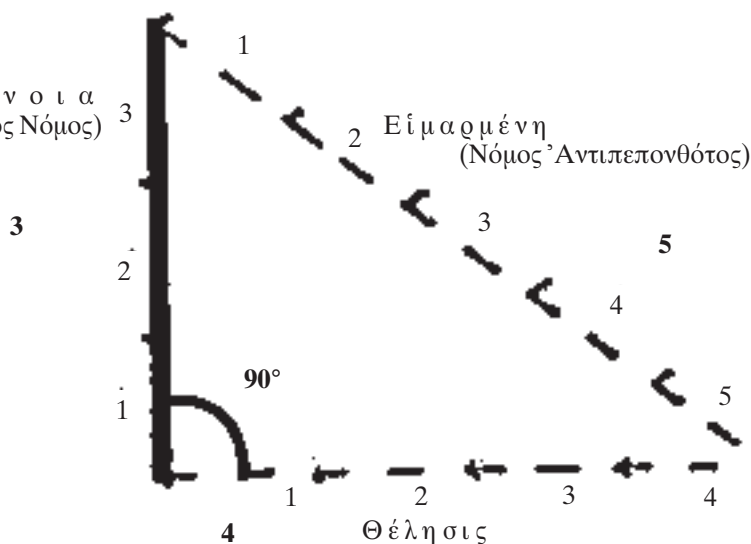
Ἡ Πυθαγόρεια ἀριθμοσοφία παρέχει τὴν δυνατότητα στοὺς ἀριθμοὺς 3, 4 καὶ 5 τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου νὰ δώσουν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς των ποιότητος τὴν ἀντίστοιχη θεωρητικὴ ἐρμηνεία σὲ κάθε μία πλευρὰ τοῦ τριγώνου.

Ἡ κάθετος πλευρὰ ποὺ ἔχει μῆκος 3 εἶναι ἡ πλευρὰ τῆς *προνοίας*, τοῦ συνολικοῦ Φυσικοῦ Νόμου. Τὸ μῆκός της συνεπῶς εἶναι σταθερό, δὲν αὐξομειώνεται. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν ὀρθή γωνία, τὴν ὁποία σχηματίζει μὲ τὴν ὀριζόντια. Ἡ γωνία τῆς κορυφῆς τοῦ τριγώνου μπορεῖ νὰ αὐξομειώνεται χωρὶς ἐπιπτώσεις στὶς ἐπόμενες ἐκδηλούμενες ἔννοιες (Σχ. 6). Ἡ ὀριζόντιος πλευρὰ μὲ μῆκος 4 ἐκπροσωπεύει τὴν θέλησι τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, διότι ὁ ἀριθμὸς 4 ἀναφέρεται στὴν γήινη ἔνσαρκη κατάστασι. Ἡ ἀνθρώπινη θέλησις μπορεῖ νὰ ἐνδυναμώνεται ἢ νὰ ἐξασθενῇ σύμφωνα μὲ τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μῆκος συνεπῶς τῆς πλευρᾶς 4 μπορεῖ νὰ μειώνεται ἢ νὰ αὐξάνεται. Ἡ γωνία τῆς καθέτου πλευρᾶς ὁμως, ποὺ ἄπτεται τῆς πλευρᾶς τῆς «προνοίας», παραμένει σταθερή (Σχ. 6).

Ἡ ὑποτείνουσα μὲ μῆκος 5 ἀναφέρεται στὸν «Νόμο τῆς Εἰμαρμένης» ἢ τοῦ «Ἀντιπεπονθότος» (μτχ. παρακ. τοῦ ῥήματος *πάσχω*). Μῆκος καὶ γωνίες τῆς ὑποτείνουσας αὐξομειώνονται ἀνάλογα μὲ τὶς πράξεις τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ὁ ἀριθμὸς πέντε εἶναι ἡ «πεμπτονσία» τῶν ἀριθμῶν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς δικαιοσύνης κατὰ τοὺς Πυθαγορείους, ἡ δὲ ὑποτείνουσα τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου εἶναι ἐκείνη, ποὺ θὰ ἀποδώσῃ στὸν ἀνθρώπο τὸ μερίδιο ποὺ τοῦ ἀναλογεῖ σύμφωνα μὲ τὰ πεπραγμένα του. «*Εἰμαρμένη*»-*Μοῖρα*» (εἶναι ἡ μτχ. παρακειμένου τοῦ ῥήματος *μείρομαι* = μοιράζω). Συνεπῶς ἡ πλευρὰ 5 πρέπει νὰ ἔχῃ κάθε δυνατότη-

Σχ. 6.

Π ρ ό ν ο ι α
(Φυσικός Νόμος)

τα αὐξομειώσεις τόσο ὥς πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅσο καὶ ὥς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν μοιρῶν τῶν γωνιῶν τῆς (Σχ. 6).

V. Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ ΣΤΗΝ «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» ΤΟΥ ΠΛΑΤ·ΝΟΣ (ΒΙΒΛ. Ι, 617)

Γράφει δὲ ὁ Πορφύριος στὸν «Βίον τοῦ Πυθαγόρου»: «Καὶ κάποτε θυσίασε, ὅπως διηγοῦνται οἱ ἱστορικοί, βόδι ἀπὸ ζύμη, ὅταν ἀνεκάλυψε ὅτι ἡ ὑποτείνουσα τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμι μὲ τὶς πλευρὲς πὺν τὸ περὶέχουν. Αὐτὰ θέδαια συζητοῦσε μὲ ὅσους προσέρχονταν σ' αὐτὸν καὶ τὰ παρέδιδε μὲ λεπτομέρεια ἢ συμβολικῶς, ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας του ἦταν δύο εἰδῶν» (36).

Ἡ διατύπωσις τοῦ Πυθαγορείου Θεωρήματος, ἡ ὁποία ἐγίνε ἀπὸ τὸν Θαλῆ («Εἰς πᾶν ὀρθογώνιον τρίγωνον, τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτείνουσας ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων, τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν») εἶναι ἡ πορεία τῆς ψυχῆς, ὅπως τὴν ἀποδίδει ἀλληγορικῶς ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» (617C): Τὸ «Ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης» εἶναι ὁ συνολικὸς χρόνος. Ὁρίζεται ἀπὸ τὸν Μέγα Νόμο τῆς Ἀνάγκης, μητέρας τῶν τριῶν μοιρῶν, οἱ ὁποῖες ἐκπροσωποῦν τὸν χρόνο, καθὼς ὑφαίνουν τὸ ὕφασμα τῆς ζωῆς ἢ τὸ «Ζωογονικὸν Τρίγωνον». Ἡ Λάχεσις ἐκπροσωπεῖ τὸ παρελθόν, ἡ Ἀτροπος τὸ μέλλον καὶ ἡ Κλωθὴ τὸ παρόν. Ἡ τριπλῆ αὐτὴ ἀλληγορία συσχετίζεται μὲ τὸ Ζωογονικὸν Τρίγωνον ὥς πρὸς τὶς 3 πλευρὲς, ἐὰν σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς πλευρὲς τοποθετηθοῦν οἱ ἐννοιες πρόνοια, θέλησις καὶ εἵμαρμένη, σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴ διάταξι τῶν ἰδίων τῶν ἀριθμῶν, πὺν ἐκπροσωποῦνται διὰ τῶν 3, 4 καὶ 5, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐὰν ὑψωθοῦν εἰς τὸ τετράγωνον, δηλαδὴ $3^2 + 4^2 = 5^2$. Ἡ ἀριθμοσοφικὴ διάστασις τῶν συμφωνεῖ ἐρμηνευτικῶς.

Ἡ διάταξις εἶναι:

Ἡ **πλευρὰ 3** πὺν ἀνήκει στὴν πρόνοια, λόγῳ τῆς θειότητος τοῦ ἀριθμοῦ τρία ἐκπροσωπεῖ τὸ σύνολον τοῦ Φυσικοῦ Νόμου τοῦ ἐκδηλωμένου σύμπαντος ($3^2 = 9$) καὶ ἀφορᾷ στὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ὥς *ἄτροπον*. Δὲν ἀλλάζει τὴν ὕψή του καὶ εἶναι τὸ ἴδιο γιὰ ὅλα τὰ ὄντα τῆς δημιουργημένης φύσεως. Πρόνοια, Ἀτροπος, Μέλλον εἶναι ἡ αἰὲς ὑπάρχουσα κατάστασις τῆς ἐν συνόλῳ φύσεως στὸ μορφοποιημένο σύμπαν.

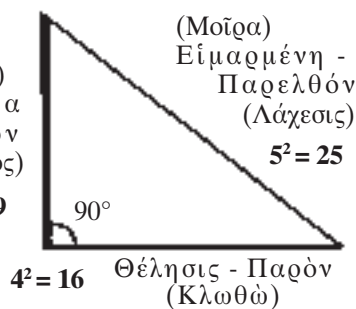
Εἶναι ὁ Νόμος, ὁ ὁποῖος *προνοεῖ* (προβλέπει τὸ μέλλον) καὶ εἶναι σταθερός, δίκαιος καὶ αἰδίδος. Ἡ *Μοῖρα* Ἀτροπος στέκει κάθετη ἀδέκαστη ἐπὶ τῆς ὀριζοντίας, δὲν κλίνει πρὸς καμμίαν κατεύθυνσι (Σχ. 7).

Ὁ **ἀριθμὸς 4** ἀνήκει στὰ τέσσερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, πὺν ἐκπροσωποῦν τὸ ἀνθρώπινο ὄν. Εἶναι τὰ 4 «ῥιζώματα» τοῦ ὅρκου τῶν Πυθαγορείων, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ *πυρός*, τοῦ *ἀέ-*

Σχ. 7.

(Νόμος)
Πρόνοια
- Μέλλον
(Ἀτροπος)

$$3^2 = 9$$

ρος, τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς συγκροτοῦν τὸ ψυχονοητικὸ καὶ τὸ σωματικὸ μέρος τοῦ ὄντος. Μετουσιούμενα στήν ἀντιστοιχία τῆς ἐσωτερικῆς τους δομῆς τὰ 4 στοιχεῖα ἀναλύονται σὲ ἐνθουσιασμό (πῦρ), νοητικὴ κατάσταση τῶν ἰδεῶν καὶ λογικῶν σκέψεων (ἀήρ), συναισθηματικὸ ὑπόβαθρο (ὔδωρ) καὶ σωματικὲς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις καθημερινότητος (γῆ). Ἀνυψούμενο τὸ 4 στὸ τετράγωνο $4^2 = 16$ ἰσχυροποιεῖ στὸ μέγιστο τὰ 4 στοιχεῖα ἀποδίδοντάς τους τὴν δυνατότητα δράσεως διὰ τῆς θελήσεως στὸ φυσικὸ πεδίο, ποὺ εἶναι ἡ ἔνσαρκη κατάσταση στὸν χωροχρόνο (4 τοῦ σταυροῦ τῆς ὕλης). Τὸ παρὸν «κλῶθεται» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, ἐφ' ὅσον ἀντιληφθῇ τὴν δυνατότητα αὐτή. *Θέλεις, Κλωθὼ καὶ Παρὸν* ἀποτελοῦν τὴν βάση τοῦ τριγώνου (Σχ. 7).

Ὁ ἀριθμὸς 5 τοῦ 5ου στοιχείου τοῦ αἰθέρος συμπεριλαμβάνει καὶ συναρμολογεῖ ὅλα τὰ πεπραγμένα τοῦ παρελθόντος τοῦ ἀνθρώπου, τὴν εἰμαρμένη (μείρομαι σημαίνει καὶ λαμβάνω διὰ κλήρου, διαιρῶ, ἐκτὸς τοῦ μοιράζω). Ἡ *Λάχεσις* μοιράζει τοὺς κλήρους γιὰ τὴν σειρά προτεραιότητος καὶ ὁ ἄνθρωπος διαλέγει τρόπο ζωῆς ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσει, σύμφωνα μὲ τὸν μῦθο τοῦ Ἡρόδου τῆς «Πολιτείας». Τὸ παρελθὸν εἶναι τὸ σύνολο τῶν πράξεων του ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ. Αὐτὲς ἐπραγματοποιήθηκαν μὲ τὴν ἀντιληπτικότητα τῶν 5 αἰσθήσεων του. Ὁ ἀριθμὸς 5 ἀνυψούμενος στὸ τετράγωνο ($5^2=25$) μετατρέπει στὸν φλοιὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὶς αἰσθήσεις σὲ αἰσθήματα καὶ διὰ τῶν εἰδικῶν συνάψεων σὲ συναισθήματα, σκέψεις, ιδέες. Ἡ εἰμαρμένη –Λάχεσις– παρελθὸν θὰ τὸν ἀκολουθῇ πάντοτε, διότι μόνος του διάλεξε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τὴν ὁποία θὰ ζήσει (Σχ. 7).

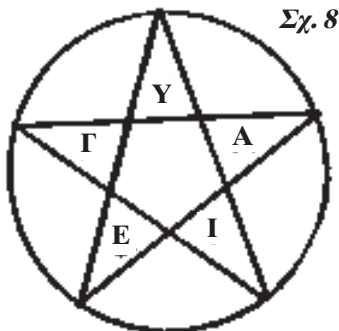
Ὁ Πλάτων («Πολιτεία», 618C) λέγει: «...γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς, ἀφήνοντας κάθε ἄλλο μάθημα, νὰ φροντίσῃ νὰ μάθῃ σὰν καλὸς μαθητὴς καὶ ἐρευνητὴς ἐκεῖνο μονάχα τὸ μάθημα, ποὺ θὰ τὸν κάνῃ ἱκανὸ νὰ μάθῃ ἀπὸ ὁπουδήποτε, ποιὸς θὰ τὸν κάνῃ δυνατό καὶ θὰ τοῦ δώσῃ τὶς ἀπαιτούμενες γνώσεις, νὰ ξεχωρίσῃ τὸν καλὸ ἀπὸ τὸν κακὸ τρόπο ζωῆς, καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους νὰ διαλέγῃ πάντοτε τὸν καλῦτερο, ἀφοῦ θᾶχῃ ὑπ' ὅψι του πῶς συντελοῦν στὸν ἐνάρετο βίον ὅλα ὅσα μέχρι τώρα εἴπαμε, εἴτε ὅλα μαζὶ εἴτε καὶ χωριστὰ τὸ καθένα».

Εἶναι σαφές, ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων μιλά γιὰ μετεμψύχωσι, ἐφ' ὅσον οἱ ψυχὲς στήν τρέχουσα ζωὴ ἔχουν ἤδη ἐπιλέξει διὰ κλήρου τὸν τρόπο ζωῆς καὶ προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ποιοτικὴ ἀνύψωσι τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ κάνουν μία καλὴ ἐκλογὴ στήν ἐπομένη τους ζωὴ, πρέπει νὰ συμβουλευθοῦν κάποιον φιλόσοφο, ὁ ὁποῖος νὰ τὶς ἐκπαιδεύσῃ. Μόνον αὐτὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ τοὺς δώσῃ ὁδηγίες γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ τους ζωὴ καὶ γιὰ τὴν δημόσια.

Ὁ ἀριθμὸς 5, ἡ ὑποτείνουσα τοῦ τριγώνου, ἡ εἰμαρμένη εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀριθμὸς ποὺ ἐκπροσωπεῖ συμβολικῶς τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴν Πυθαγόρεια διδασκαλία, διότι ὁ πεντάκτινος ἀστέρας ἢ τὸ πεντάγραμμον τοποθετεῖ τὴν κεφαλὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸ ἄνω τρίγωνο καὶ τὰ 4 μέλη του στὰ 4 σχηματιζόμενα ἄλλα τρίγωνα, δίδοντας στὸν πεντάκτινο ἢ πεντάλφα τὰ γράμματα τῆς Ὑγιείας, χαρακτηριστικὸ σύμβολο ἀναγνωρίσεως τῶν Πυθαγορείων μεταξὺ των. Τὸ ἔθεταν στίς ἐπιστολὰς τους ἀλλὰ καὶ τὸ ἔφεραν στὰ ἐνδύματά τους (Σχ. 8. Βλέπε

καὶ ἄρθρο τοῦ κ. Λαζ. Ε. Βλαδίμηρου μὲ τίτλο «*Ἡ πεντάλφα καὶ τὸ ἄστρο τοῦ Δαβὶδ πανάρχαια σύμβολα τοῦ Ἑλληνισμοῦ*», «*Δαυλός*, τ.192). Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν 5 αἰσθήσεών του, πὺν μεταφέρουν τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα στὸν ἐγκέφαλό του, εἶναι ἐκεῖνος πὺν ἐρμηνεύοντας τὰ ἐρεθίσματα αὐτὰ θὰ τὰ μετατρέψῃ σὲ πράξεις διαμορφώνοντας κατὰ τὴν πορεία του στὸν χρόνο τὸ παρελθόν του.

Τίθενται ὅμως τὰ εὐλογα ἐρωτήματα: Ποῦ ὑπαισέρεχεται ἡ ἐλευθέρια βούλησις τοῦ ἀνθρώπου; καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ μὲ ποιόν τρόπο θὰ μπορέσῃ νὰ τὴν ἀσκήσῃ; ποιά εἶναι ἡ διάστασις τῆς ἐλευθέριας βουλήσεως καὶ πῶς μπορεῖ νὰ κἀνῃ χρῆσιν αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος σήμερα; ποιά εἶναι ἡ χρησιμότης τοῦ Πυθαγορείου φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο τοῦ 21ου αἰῶνος σὲ σχέσι μὲ τὸ Ζωογονικὸν Τρίγωνον;

Σχ. 8

VI. Ζ'ΟΓΟΝΙΚΟΝ ΤΡΙΓ'ΟΝΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΒΟΥΛΗΣΙΣ

Ὁ ἄνθρωπος ἐπιλέγει τὴν ὁδὸ πὺν θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ. Ἡ θέλησις εἶναι ἡ δάσις τοῦ «Ζωογονικοῦ Τριγώνου». Ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται, ὅτι διὰ τῆς ἐνδυναμώσεως τῆς θελήσεως του ἀποκτᾷ τὴν ἐλευθερίαν του. Ἡ θέλησις τῆς δάσεως τοῦ Τριγώνου μπορεῖ συνεπῶς νὰ ἐπιμηκυνθῇ ἢ νὰ μειωθῇ, διότι μόνον

Σχ. 9.
Πρόνοια
(μῆκος
σταθερό)

Θέλησις (ἀπομακρύνεται ἀπὸ πρόνοια)

μέσῳ αὐτῆς ὑφίσταται δυνατότης ἀλλαγῆς τῆς πορείας του. Τώρα συνειδητοποιεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Ἐάν, ἐνδυναμώνοντας τὴν θέλησίν του, ἐπιθυμῇ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐγωιστικῶν του τάσεων, δηλαδὴ τὴν ἀπόκτησιν ὑπέρομετρων ἀγαθῶν, τὴν

φιλοδοξίαν, τὸ πάθος τῶν ἡδονῶν κ.λπ., ἡ δάσις τοῦ τριγώνου ἐπιμηκύνεται. Ἡ πλευρὰ τῆς εἰμαρμένης ἀκολουθεῖ (Σχ. 9).

Ἡ κάθετος πλευρὰ τῆς προνοίας, πὺν ἐκπροσωπεῖ τὴν συνολικὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων, ἔχει πάντοτε τὸ ἴδιον μῆκος, διότι δὲν εἶναι δυνατόν τὸ κάθε ἔλλογο ὄν νὰ μπορῇ νὰ μεταβάλλῃ κατὰ τὴν θέλησίν του τὴν συνολικὴν πορεία τῆς φύσεως. Ὑπάρχουν συνεπῶς δύο λύσεις:

α. Ἰκανοποιώντας τὶς φιλοδοξίες, τὶς ἐγωιστικὰς τάσεις καὶ τὶς προσωπικὰς του ἀπαιτήσεις νὰ ἐπιμηκύνῃ τὴν πλευρὰ τῆς θελήσεως ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς προνοίας.

β. Μελετώντας καὶ κατανοώντας τὶς ἐπιταγὰς τοῦ νόμου τῆς προνοίας νὰ πα-

Σχ. 10.

Πρόνοια,
"Ατροπος,
μέλλον

Θέλησις, Κλωθώ,
παρόν

ραιοτηθῇ ἐνσυνειδήτως ἀπὸ κάθε προσωπική ὠφέλεια εἰς δάρος ἄλλων ὄντων, νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἁρμονικὴ φορὰ τῶν θείων ἐπιταγῶν μειώνοντας τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς τῆς θελήσεώς του καὶ νὰ πλησιάσῃ τὴν πλευρὰ τῆς προνοίας.

Στὴν **περίπτωσι α** τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς τῆς εἵμαρμένης, ποὺ εἶναι τὸ σύνολο τῶν πράξεων τοῦ

παρελθόντος, ἐπειδὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἴδιες τοῦ τὶς πράξεις, ἐπιμηκύνεται ὅλο καὶ περισσότερο μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀτέρμονα ἐπανάληψη τῶν ἐνσαρκώσεων, διότι συσσωρευόμενες οἱ κακὲς ἐπιλογὲς τῶν πράξεων τοῦ παρελθόντος τοῦ κρατοῦν ἐγκλωβισμένη τὴν ψυχὴ στὸν ἐπαναγεννητικὸ κύκλο τῶν ἐνσαρκώσεων. Ἡ ἐπιμήκυνσις τῆς πλευρᾶς τῆς εἵμαρμένης εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων τῆς ἐλευθέρας τοῦ βουλήσεως (Σχ. 9). Ἀντὶ $3^2+4^2=5^2$ ἢ $9+16=25$ μετατρέπεται σὲ π.χ. $3^2+20^2=20,22^2$ ἢ $9+400=409$.

Ἡ συνεχὴς πλευρὰ ἔχει μῆκος σταθερό. Οἱ διακεκομμένες πλευρὲς ἔχουν δυνατότητα ἀυξομειώσεως. Τὸ παρόν (πλευρὰ 4) συνδιαλέγεται μὲ τὸ παρελθόν (πλευρὰ 5) καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ μέλλον (πλευρὰ 3), ἀπομακρυνόμενο ἀπ' αὐτό, ἀπορροφημένο ἀπὸ τὴν ἀτέρμονη βιοεπανάληψι τῶν ἀπατηλῶν καὶ ὀδυνηρῶν ἐπαναγεννήσεων.

Τὸ σῶμα γίνεται τὸ σῆμα (τάφος) τῆς ψυχῆς, λέγει ὁ Σωκράτης («Κρατύλος», 400C): «Τὸ ὄνομα αὐτό (τὸ "σῶμα") μοῦ φαίνεται περίπλοκο, καὶ περισσότερο ἂν λιγάκι τὸ παραλλάξῃ κανεῖς. Γιατί μερικοὶ λένε πὼς αὐτὸ εἶναι ὁ τάφος ("σῆμα") τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία θρῖσκεται θαμμένη στὴν παροῦσα ζωὴ. Ἐξ' ἄλλου πάλι ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ μὲ αὐτὸ ἐκφράζει ("σημαίνει") τὶς ἐκδηλώσεις της, καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμη σωστὰ ὀνομάζεται "σῆμα". Ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι οἱ Ὀρφικοὶ κυρίως ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ὄνομα, μὲ τὴν ἰδέα τάχα ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξαγνίζει τὰ σφάλματα γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι τιμωρημένη καὶ ὅτι ἔχει αὐτὸ τὸ σῶμα γιὰ περίδλημα, γιὰ νὰ σφύζεται, σὰν εἶδος φυλακῆς. Λοιπὸν γιὰ τὴν ψυχὴ, ὥσπου πληρώσῃ τὴν ποιότητά της, αὐτὸ εἶναι ὅ,τι ὀνομάζομε ἀκριθῶς, δηλαδὴ τὸ "σῶμα"· καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τροποποιήσωμε οὔτε ἓνα γράμμα του».

Στὴν **περίπτωσι β** ἡ ἐνσυνειδήτη ἄσκησις τῆς ἐλευθέρας βουλήσεώς του, γιὰ νὰ ἐναρμονισθῇ μὲ τὸν Φυσικὸ Νόμο τῆς προνοίας, συνεχῶς μειώνει τὴν πλευρὰ τῆς εἵμαρμένης καὶ τῆς θελήσεώς του, ἡ ὁποία πλησιάζει ὅλο καὶ περισσότερο πρὸς τὴν πρόνοια. Οἱ πράξεις τοῦ παρελθόντος τοῦ (εἵμαρμένης - μοιραίου) ἀφομοιούμενες μὲ ἐκείνες τοῦ παρόντος θὰ τοῦ διαγράψουν τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖο κά-

ποια στιγμή θα συμπέση με εκείνο της σταθερᾶς καὶ ἀμεταβλήτου προνοίας (Σχ. 10) καὶ θα τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν νόμο τῶν ἐπανενσαρκώσεων ἢ τῆς εἰμαρμένης-μοίρας, ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας του τῆς θελήσεως.

Ὁ Πυθαγόρας δέχεται δύο αἷτια στὶς ἀνθρώπινες πράξεις: τὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐνδυνάμωσι τῆς θελήσεως καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς εἰμαρμένης. Καὶ οἱ δύο βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς προνοίας. Τὸ πρῶτο αἷτιο ἐξαρθᾶται ἀπὸ τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δεύτερο εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ πρῶτου, μὲ συνέπεια ὁ ἄνθρωπος νὰ κινῆται μεταξὺ δύο δυνάμεων καθοριζομένων ὑπὸ τοῦ Νόμου τῆς Ἐναντιότητος καὶ ὅχι τῆς Συγκλίσεως:

Ἐξωτερικῶς ἐπιθυμεῖ τὴν ἱκανοποίησι τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς σήμερα. Ἐπιμηκύνονται συνεπῶς ἡ θέλησις καὶ ἡ εἰμαρμένη καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν πρόνοια (Σχ. 9).

Ἐσωτερικῶς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη πνευματικοῦ προορισμοῦ, ποὺ διανοίγει τοὺς μελλοντικούς του ὁραματισμούς ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ τότε πλησιάζει τὴν πρόνοια (Σχ. 10).

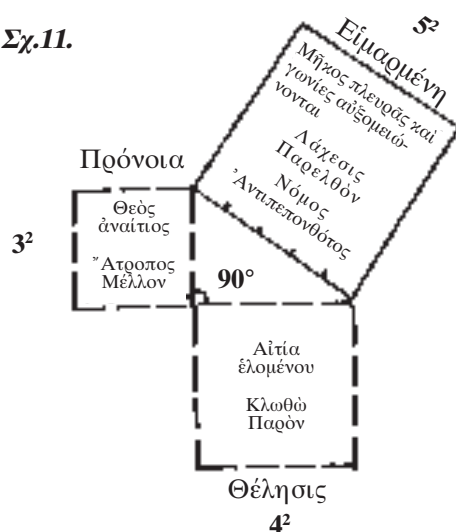
Στὸν μῦθο τοῦ Ἡρῶς («Πολ.» 617E) ὁ Πλάτων λέγει: «*Ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἦν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. Αἰτία ἐλομένου θεὸς ἀναίτιος*». Τὸ ἰσοζύγισμα τῶν 2 αἰτιῶν, τῆς ἐνδυναμώσεως τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς εἰμαρμένης, ἐξαρθᾶται ἀπὸ τὴν χρῆσι ποὺ θὰ κἀνῃ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, ἐὰν αὐτὸ θὰ ἀποδῇ πρὸς ὄφελος ἢ καταστροφή, διότι «*αἰτία ἐλομένου, θεὸς ἀναίτιος*» (Σχ. 11).

Ἡ ψυχὴ, ἡ κάθε ἔλλογη ψυχὴ (γωνία 90°), ἐρχόμενη πρὸς ἐνσάρκωσι ἔχει θεωρητικῶς τὴν εἰκόνα τοῦ «*Ζωογονικοῦ Τριγώνου*» $3^2+4^2=5^2$ ἢ $9+16=25$.

Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως ἀφορᾷ στὶς πράξεις ποὺ πραγματοποιοῦνται στὸ παρόν· ἡ εἰμαρμένη ἢ ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ πεπρωμένου ἢ ὁ «*Νόμος τοῦ Ἀντιπεπονθόντος*» ἀφορᾷ στὰ πεπραγμένα τοῦ παρελθόντος· ἡ πρώτη τροφοδοτεῖ συνεχῶς τὴν δεύτερη μὲ τὰ ὕλικά ποὺ ἀνταλλάσσουν μεταξὺ τῶν. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν θεωρία ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως, ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὴν ἐνδυνάμωσι τῆς θελήσεως, ἀσκειται στὸ παρόν, ἡ εἰμαρμένη στὸ παρελθὸν καὶ ἡ πρόνοια στὸ μέλλον.

Ἡ ἐπιμήκυνσις τῆς ὀριζοντίου σημαίνει ψυχικὴ ταλαιπωρία, ἐνῶ ἡ ταύτισις τῆς μὲ τὴν κάθετη ψυχικὴ εὐδαιμονία, διότι ἡ ὀριζόντια στὸν συμβολισμό σημαίνει θάνατο (δη-

Σχ.11.

λαδὴ ἐπαναφορὰ τῆς ψυχῆς στὸ σῶμα = σῆμα = τάφο), ἐνῶ ἡ κάθετη τὴν ἀθανασία (ἔξοδο ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ἐπανεναρρώσεων). Καθὼς διώνει στὸν χρόνον τὴν πορεία πού ὁ ἴδιος διὰ τῶν πράξεων του χαράσσει, δρέπει τοὺς καρποὺς τῶν ἐμπειριῶν του. Αὐτὲς θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀφετηρία τῆς μελλοντικῆς του πορείας – καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος τῆς δικαιοσύνης, πού ὀρίζει τὴν ποιότητα τῆς μελλοντικῆς του ἐναρρώσεως. Ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς κάθε ἐναρρώσεως ἐκφράζει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἠθικῆς τάξεως.

Ἡ Πυθαγόρεια διδασκαλία ἀργὰ καὶ σταδιακῶς διαπαιδαγωγεῖ τὸν ἀφυπνιζόμενο μαθητὴ, γιὰ νὰ κατανοήσῃ τὸν Νόμο τῆς Φύσεως καὶ τὸν καταστήσῃ ἱκανὸ νὰ διακρίνῃ ὅτι ἡ σύμπλευσις μὲ τὴν πρόνοια εἶναι ἡ μοναδικὴ ὁδὸς πού ἄγει στὴν ἀθανασία. Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως εἶναι τὸ δῶρο τῆς προνοίας στὸν ἄνθρωπο, προκειμένου νὰ ἐπιλέξῃ ἐλεύθερα τὴν πορεία του στὴ ζωὴ. Τὰ ὄντα πού συνειδητοποιοῦν τὸν προορισμό τους διὰ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, ὡς ἐπρότεινε ὁ Πυθαγόρας: [«*Πῇ παρέθην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτέλεσθῃ*» («Χρυσᾶ Ἑπη» 42) = Τί σφάλμα ἔκαμα σήμερα; τί καλὸ ἔπραξα; τί ἔπρεπε νὰ πράξω καὶ δὲν τὸ ἔπραξα;] πορεύονται πρὸς τὴν πρόνοια ($3^2=9$) μὲ ὅ,τι συνεπάγεται αὐτή.

Ἡ ἐνσυνειδητὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Πυθαγορείου θεωρήματος διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἠθικὸ δίδαγμα πού ἐκληροδότησε ὁ Πυθαγόρας στὶς ἐπερχόμενες γενεές. Καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ ταλαίπωρο ἐπιδότη τοῦ πλανήτη Γῆ ἀπροσδιόριστου ἀριθμοῦ διαδρομῶν ἀτοικο τοῦ Σὺμπαντος, πού κατακτᾷ ἐπαξίως τὸ ἐπαθλὸν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἔχοντας ξεκινήσει κάποτε μὲ ἀρχὴ τὸ Ζωογονικὸν Τρίγωνον καὶ κατὰ τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ Κύκλου τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ ὡς Νυμφαίου Ἀριθμοῦ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν 26 κίωνων τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδάουρου (βλ. «Δαυλόν», τ. 172, 185, 187, 191, 194, 199).

Βιβλιογραφία

- Δ. Δημητράκος, «*Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*».
 Henry G. Liddel - R. Scott, «*Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*».
 Ι. Σταματάκος, «*Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*».
 Πλάτων, «*Πολιτεία*», ἐκδ. Πάπυρος.
 Πλάτων, «*Τίμαιος*», ἐκδ. Πάπυρος.
 Πλάτων, «*Κρατύλος*», ἐκδ. Πάπυρος.
 Διογένης Λαέρτιος, «*Βίοι Φιλοσόφων. Πυθαγόρας*», ἐκδ. Βιβλιοθ. τῶν Ἑλλήνων.
 Πορφύριος, «*Ἡ ζωὴ τοῦ Πυθαγόρα*», Ἀθήνα 1978.
 Ἰάμβλιχος, «*Πυθαγόρειος Βίος*», Ἀθήνα 1993.
 Ἰάμβλιχος, «*Τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς*», ἐκδόσεις Σφίγγος.
 Ἱεροκλῆς, «*Σχόλια εἰς τὰ χρυσᾶ ἑπη τῶν Πυθαγορείων*», ἐκδ. Σφίγγος, Ἀθήνα 1969.
 Ἡρόν ὁ Ἀλεξανδρεὺς, «*Περὶ Γεωμετρικῶν*», ἐκδ. Heiberg.
 Γράβιγγερ Π., «*Ὁ Πυθαγόρας καὶ ἡ μυστικὴ διδασκαλία τοῦ Πυθαγορισμοῦ*», ἐκδ. «Ἰδεοθέατρον», Διμελῆ.
 Σακελλαρίου Γ., «*Πυθαγόρας ὁ διδάσκαλος τῶν αἰώνων*», Ἀθήνα 1963.
 Ἑγκυκλ. Λεξ. «Ἡλίου», «*Τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν πνεῦμα – Πυθαγόρας*».
 J. Mallinger, «*Μυστικὰ τῶν Πυθαγορείων*», ἐκδ. Βιβλιοθήκης Σφίγγος.
 Dr. R. Haase, «*Ἡ Πυθαγόρειος ἀρμονικὴ συμβολικὴ*», ἐκδ. Βιβλιοθήκης Σφίγγος, Ἀθήνα 1966)
 R. Allenby, «*Le symbolisme des Nombres*», 1948.

«Τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Δρᾶμα ἀνήκει στὴν ἀνθρωπότητα»

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ

ΤΡΑΓΩΔΟΥ

ΑΣΠΑΣΙΑΣ

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

«Μετὰ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς δημοκρατίας ἡ Ἑλληνικὴ Τραγωδία εἶναι σήμερα τελειωμένη. Στὴν Ἰταλία λειτουργεῖ Ἰνστιτοῦτο Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Δράματος, στὴν Ἑλλάδα τὸ κράτος εἶναι ἀδιάφορο. Τὰ ἔργα τῶν Τραγικῶν ἔχουν μεταφρασθῇ σ' ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου. Ὑπερχρονικὴ ἢ προσέγγιση τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Δρᾶμα. Οἱ σημερινὲς παραστάσεις τοῦ τὸ κατεβάζουν στὸ ἐπίπεδο τοῦ κοινοῦ θεάτρου. Ἕνας ἀπέραντος θησαυρός, πού, ὅταν τὸν γνωρίζεις, γνωρίζεις ταυτόχρονα τὸν ἑαυτὸ σου».

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΣ

ΣΥΝΤ.: Ὑπηρετήσατε τὸ Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Δρᾶμα σ' ὅλη σας σχεδὸν τὴ ζωὴ, εἴστε στενὰ δεμένη μαζί του. Μπορεῖτε νὰ μᾶς δώσετε μία γενικὴ ἀποτίμηση τῆς ἀξίας του;

ΑΣΠΑΣΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ: Ἀκούστε, τὸ Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Δρᾶμα εἶναι μία ἀπ' τὶς βασικώτερες κληρονομίαι καὶ δὲν ἀνήκει μόνο σ' ἐμᾶς, ἐπειδὴ ζοῦμε στὸν τόπο αὐτὸ πού ἐξῆσαν οἱ δημιουργοί του, ἀλλὰ σ' ὅλον τὸν κόσμο. Εἶναι ἓνα δημιούργημα τῆς χρυσοῦς ἐποχῆς τοῦ 5ου αἰῶνα, γεννήθηκε καὶ πέθανε τότε. Δὲν ἐπαναλήφθηκε, δὲν μπόρεσε νὰ λειτουργήσῃ ἔτσι σὲ ἄλλη ἐποχὴ, διότι ἦταν ἓνας θεσμὸς κοινωνικός, δὲν ἦταν ἓνας θίασος πού ἔκανε παραστάσεις.

ΣΥΝΤ.: Καὶ τί ὑπηρετοῦσε τότε;

Α.Π.: Ἦταν μία ἐτήσια γιορτὴ, πού γινόταν τὴν ἀνοιξή· ἦταν μέσα στὴν λειτουργία τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ στάθμη τοῦ ἀθηναίου πολίτη. Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ ποιητὲς συλλάβανε καὶ τὴν ἐποχὴ τους καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ Ἀρχαῖο

Ἑλληνικό Δράμα εἶναι ἓνα ὥριμο πνευματικό προϊόν ἐνὸς ὥριμου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκανε καὶ αὐτὸ τὸν κύκλο του καὶ τελείωσε μὲ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς πόλης-κράτους καὶ τῆς δημοκρατίας. Ὅταν οἱ Εὐρωπαῖοι στὰ νεώτερα χρόνια ἀνακάλυψαν αὐτὰ τὰ κείμενα, ἄρχισε ἡ παράσταση τῶν ἔργων ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ ἐξαπλώθηκε παντοῦ. Τὸ Ἀρχαῖο Ἑλληνικό Δράμα ἄρχισε τότε νὰ ὑπάρχη μέσα στοῦ ρεπερτόριου, ἃς ποῦμε, τοῦ σύγχρονου θεάτρου.

ΣΥΝΤ.: *Τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν γνώση, ποὺ ἀποκτήσατε μὲ τὴν πολὺχρονη τριθὴ σας πάνω στοῦ Ἀρχαῖο Δράμα, ἐπιχειρήσατε νὰ τὴν δώσετε στὶς νέες γενιές;*

Α.Π.: Γιὰ ἓνα εἶδος θεάτρου τόσο πολὺπλοκου, τόσο συνθετικοῦ, χρειάζοταν νὰ ὑπάρχη ἓνας φορέας, ἓνα Ἴνστιτούτο Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Δράματος, ποὺ νὰ μελετήσῃ καὶ θεωρητικὰ προβλήματα καὶ πρακτικά, σκηνικῆς παρουσίας. Νὰ συγκεντρώῃ ὑλικὸ ὄχι μόνο γιὰ τὸ τί γίνεται στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Στὴν Ἰταλία, στὶς Συρακοῦσες, λειτουργεῖ τὸ Διεθνὲς Ἴνστιτούτο Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Δράματος ἀπὸ τὸ 1994. Ἐδῶ χρόνια τώρα κανένας δὲν ἐνδιαφέρθηκε νὰ λειτουργήσῃ ἓνα τέτοιο κέντρο, κανεὶς δὲν συγκινεῖται. Τέτοιες ἀπόπειρες εἶχε κάνει στοῦ παρελθόν ὁ δάσκαλός μου ὁ Ροντήρης· κανεὶς δὲν τὸν βοήθησε.

ΣΥΝΤ.: *Τὸ κράτος σκοπῶς ἀδιαφορεῖ;*

Α.Π.: Τίποτα δὲν γίνεται τυχαῖα, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι δικό τους θέμα, ὄχι δικό μου. Πηγαίναμε σὲ διεθνή συνέδρια καὶ μᾶς ρωτοῦσαν: «Ἐχετε κάποιον φορέα γι' αὐτά;», καὶ ντρεπόμασταν ποὺ ἀπαντοῦσαμε «ὄχι». Καὶ ἔτσι πήραμε τὴν πρωτοβουλία ὁ Γεωργουσόπουλος καὶ ἐγὼ καὶ φτιάξαμε τὸ 1991 τὸ Κέντρο Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Δράματος.

ΣΥΝΤ.: *Τὸ Κέντρο αὐτὸ τί ἐπιδιώκει;*

Α.Π.: Ἐπιδιώκει τὴν ἔρευνα ὅλων τῶν θεμάτων ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ θέατρο καὶ νὰ μετεκπαιδεύσῃ ἡθοποιοὺς πάνω στοῦ Ἀρχαῖο Δράμα. Καὶ δὲν εἶναι εὐκόλα πράγματα ὅλα αὐτά. Φέρνει τὴν ἱστορία στοῦ παρόν, τὶς κοινωνικὲς ἀνακατατάξεις, τὶς ἀνησυχίες θρησκευτικοῦ, πολιτικοῦ περιεχομένου, ποὺ εἶναι πάντοτε ἐπίκαιρες· καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὸ Ἀρχαῖο Δράμα εἶναι μία ἐμπειρία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς.

ΣΥΝΤ.: *Πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια διωργανώσατε καὶ μία διεθνή συνάντηση ἐδῶ στὴν Ἀθήνα.*

Α.Π.: Ναί, ἦρθαν ἄνθρωποι ἀπὸ 35 χώρες, ἀπὸ τὴν Ἀλάσκα μέχρι τὴν Κίνα καὶ ὁργανώσαμε τὴν μετάφραση τοῦ Ἀρχαίου Δράματος σ' ὅλες τὶς γλώσσες τοῦ κόσμου.

ΣΥΝΤ.: *Αὐτὸ ἐπιτεύχθη σήμερα;*

Α.Π.: Ναί ἔχει μεταφρασθῇ σχεδὸν σ' ὅλες τὶς γλώσσες τοῦ κόσμου.

ΣΥΝΤ.: *Μπορεῖ δηλαδὴ πλέον ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, σ' ὅλες τὶς φυλετικὲς ἢ θρησκευτικὲς ἐκδοχές του νὰ κοινωνήσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καὶ δι' αὐτοῦ τῆς ἐλληνικότητος;*

Α.Π.: Δὲν ξέρω τί ἀκριβῶς δίνει σὲ κάθε ἄνθρωπο ξεχωριστά. Κρίνοντας ἀπ' τὸν ἑαυτό μου βλέπω, ὅτι ἐκεῖ εἶναι τὸ καταφύγιό μου, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γοητεία τῆς ποίησης εἶναι καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς αὐτογνωσίας. Ὑποδυόμενη ἓνα πρόσωπο τῆς τραγωδίας, ἀποκαλύπτω μέσα του τὸ πρόσωπό μου, ἀνακλύπουν τὰ προβλήματα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, τῶν ἀναπόφευκτων συγκρούσεων.

ΣΥΝΤ.: *Ὁ κόσμος, τὸ κοινὸ ποὺ παρακολουθεῖ μία παράσταση, κατανοεῖ τὰ νοήματα τῆς τραγωδίας;*

Α.Π.: Κυττάξτε, μετὰ τὴν μεταπολίτευση ἔκανα ἓναν θίασο πολυτεχνικὸ καὶ περιώδευ-

σα σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀνεβάσαμε παραστάσεις σὲ σταύλους, σὲ ἀλάνες, σὲ χωράφια. Στὸ τέλος τῆς παράστασης, θυμᾶμαι, ἔρχονταν γυναικοῦλες καὶ μοῦ ἔλεγαν: «*Ἀὐτὰ ποὺ σκεφτόμασταν, τὰ ἀκούσαμε πάνω στὴ σκηνή*». Ξέρετε, τὰ πρόσωπα μιᾶς τραγωδίας περιέχουν πλευρὲς καὶ προβλήματα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ποὺ σὲ κάθε ἐποχὴ ἐμφανίζονται διαφορετικά, ἀλλὰ ἡ οὐσία τους παραμένει ἡ ἴδια.

ΣΥΝΤ.: *Τὰ τελευταῖα χρόνια βλέπουμε, ὅτι ὅλο καὶ περισσότεροι θίασοι, ιδίως τὸ καλοκαίρι, ἀνεβάζουν ἀρχαῖες τραγωδίες. Πιστεύετε ὅτι αὐτὸ εἶναι δεῖγμα πνευματικῆς ἀνάκαμψης;*

Α.Π.: Αὐτὸ γίνεται ἀπὸ ἐμπορικοὺς καθαρὰ λόγους. Πολλοὶ θίασοι, θέατρα, γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὰ ἐμπορικά τους ὀφέλη, θέλουν τὸ καλοκαίρι νὰ ἀνεβάσουν ἓνα Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Δρᾶμα, εἶναι μόδα αὐτὸ καὶ δὲν ὁδηγεῖ πουθενά. Διότι αὐτὲς οἱ παραστάσεις δὲν ἀνταποκρίνονται –οὔτε καὶ ἀγγίζουν– τὰ ἀσύλληπτα μεγέθη τοῦ Δράματος. Ὑπάρχει μία προχειρότητα, μία ἰσοπέδωση τῆς ἐρμηνείας. Πάνω ἀπ’ τοὺς μισοὺς ἡθοιοποιοὺς ἔχουν περάσει ἀπ’ τὸ Ἀρχαῖο Δρᾶμα ἀνεξαρτήτως τῶν ἱκανοτήτων τους.

ΣΥΝΤ.: *Κατεβάζουν δηλαδή τὸ Ἀρχαῖο Δρᾶμα στὸ ἐπίπεδο τοῦ κοινοῦ θεάτρου;*

Α.Π.: Ἐτσι ἀκριβῶς. Πρόκειται γιὰ «ἀστικά δραματάκια» καὶ ὄχι γιὰ τραγωδίες, πέρα ἀπὸ ὠρισμένες ὑγιεῖς περιπτώσεις. Ἡ τραγωδία σκάβει βαθιά στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, καὶ αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἀποδώσουν ὅποιοιδήποτε.

ΣΥΝΤ.: *Ὁ σύγχρονος Ἕλληνας ἔχει σήμερα τὴν δυνατότητα καὶ τὴν βούληση νὰ προχωρήσῃ πνευματικά;*

Α.Π.: Ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως τὰ χρόνια εἶναι κατάλληλα γιὰ κάτι τέτοιο. Ὅμως οἱ συνθήκες μας δὲν βοηθοῦν. Ὁ καταναλωτισμὸς καὶ ἡ ἐπιδειξιomanία ἔχουν μπῆ μέσα μας. Ἰδιαιτέρως ἡ σημερινὴ γυναῖκα ἔχει πάρει τὸν κατήφορο. Ξέχασε τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν χειραφέτησή της καὶ ἄρχισε νὰ μιμῆται τὸν ἄνδρα, νὰ παίρνῃ ἀνδρικούς ῥόλους. Ἀκόμη καὶ τίς λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦ, τίς παίρνει ἀπ’ τὸ λεξιλόγιο τῶν ἀνδρῶν. Σὰν γυναῖκα νοιώθω θλίψη καὶ γιὰ τὸ «ξεβράκωμά» της· γιὰ τὴν προδολὴ της παραχωρεῖ τὴν ἀξιοπρέπειά της.

ΣΥΝΤ.: *Ποιὸς τραγικὸς ῥόλος σᾶς συναρπάζει περισσότερο;*

Α.Π.: Περισσότερο ἔχω παίξει τὴν Μήδεια καὶ τὴν Ἡλέκτρα. Νομίζω, ὅτι μὲ συναρπάζει περισσότερο ἡ Μήδεια, ἐκεῖ ἀντιμέτωπισα καὶ τίς περισσότερες δυσκολίες, καὶ αὐτὸ εἶναι γοητευτικὸ γιὰ τὸν ἡθοιοπιοῦ. Τὸ πρόσωπο τῆς Μήδειας δὲν σ’ ἀφήνει ποτὲ νὰ ἡσυχάσῃς. Ξέρετε, τὰ τελευταῖα δύο χρόνια δὲν παίζω πλέον, ἀλλὰ ξαναδιαβάζω, νομίζω, μὲ ἄλλη ματιὰ τὸ Ἀρχαῖο Δρᾶμα καὶ ἀνακαλύπτω πράγματα ποὺ ποτὲ μέχρι τώρα δὲν τὰ εἶχα ἀντιληφθῇ. Εἶναι ἓνας ἀπέραντος θησαυρὸς, ποὺ ἀξίζει νὰ τὸν γνωρίσῃ κανεὶς γνωρίζοντας ταυτόχρονα καὶ τὸν ἑαυτὸ του.

Παν. Α. Κουβαλάκης

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Λόγω αἰφνίδιας ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν στὶς ἀποστολὲς ἐντύπων ἐξωτερικοῦ ὁ «Δ» ὑποχρεώνεται νὰ ἀναπροσαρμόσῃ ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο 1999 τὴν τιμὴ τῆς συνδρομῆς ἐξωτερικοῦ ἀπὸ 65 σὲ 80 δολάρια Η.Π.Α. (ἢ τὸ ἰσόποσό τους σὲ δραχμές).

(Οἱ συνδρομὲς καὶ ἡ τιμὴ ἀντιτύπου ἐσωτερικοῦ παραμένουν ὡς εἶχαν).

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΖ' ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ «ΔΑΥΛΟΥ»

(Τεύχη 193-204, Ίανουάριος-Δεκέμβριος 1998)

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Δ.: Συμπτώματα της Έλληνικής Ιστορικής Νόσου.....	12002
ΑΘΗΝΑΙΟΣ, ΚΙΜΩΝ: Οί ελληνικές λέξεις στην γλώσσα των Πολυνησίων	12659
ΑΘΜΟΝΕΥΣ, ΔΙΟΔΩΡΟΣ: Οί «σκόσι» Αἰνοῦ στο Χοκκάιντο της Ίαπωνίας (ἐπιστ.)	12242
ΑΙΣΑ: Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνότητων εἰς Μικρασίαν – Διεθνὴς μισελληνισμὸς μὲ κοινὴ ῥίζα – Ἄδολη ἀλλὰ πρόχειρη «Ὀδύσεια» – Εὐστοχη πρόταση – Μπέ-Μπέ δεσμώτης – Στὴ Θεσσαλονικὴ τῶν Ἑβραίων τὸ 1933.....	12965
– Οἱ δολοφόνοι θὰ σώσουν τὸ θῦμά τους – Ὀλυμπιακὴ Παιδεία – Ἑλληνικότητα ἀντὶ Ρωμιούνης – Καθηγητὴς Ἱστορίας ἀνιστόρητος – Τὸ ἀρχαιότερο γεφύρι τῆς Εὐρώπης.....	12065
– Βοήθειά μας! – Προπαγάνδα εὐνοῦχων – Ὅχι ἐμεῖς... ἡ Οὐνέσκο – Φλόγες, ἄγγελοι, Γιαχδέ καὶ Ἀλφάβητο! – Στὴν Αὐστραλία (II) – Λέκτορες – Ἀψαλτος.....	12135
– Δημογραφικὴ ἀπαισιοδοξία – Εὐγε στοὺς Σαμίους – Στὴν Αὐστραλία – Ὁ κρεμασμένος – Οἱ Γαλάτες ἔγραφαν ἑλληνικὰ – «Σιωνιστικὸς Ναζισμὸς» ἢ σιωνιστικὸς ἀντικρατισμὸς.....	12171
Ἁ μισελληνισμὸς ἐδρεῖ ἐδῶ – Ὁ μισελληνισμὸς ἐδρεῖ ἐδῶ (II) – Ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑξουσίας – Τὸ μελιτόκρασο – Τὸ σύνδρομο τῆς πατροκτονίας (I) – Τὸ σύνδρομο τῆς πατροκτονίας (II).....	12247
– Ἰδιωτικὸς κρατισμὸς – «Διασκευές» – Ἡ κακοποίηση τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς – Εὐχάριστη ἐκπλήξη – Ποῦ ἐπιχωριάζει ὁ ῥατσισμὸς.....	12361
– Τὸ ἀδιέξοδο τῆς Τέχνης – Ἡ «ἀνακίνκωση» τοῦ Μάρξ – Κλειστὸ ἀπὸ τὸ 1984 – Ὑπνώττον ἐθνικὸ κέντρο – Ἡ ἑλληνικότητα τῆς ἀνεξίτητης κείρας – Πρωτάκουστο	12426
– Πνευματικοὶ καθοδηγητὲς – Ἡ ἀρμονία – Πετρ-αλωνίζοντες ὑπουργοί – Ἀφροκεντρισμὸς καὶ ἑλληνικὸς ἐμφύλιος – Ὁ δῶμος τῆς Περγάμου καὶ οἱ Τοῦρκοι – Κερδοφόρος νομιότης	12548
– «Βοήθεια!» – Ἑλληνικὰ στὴν Καρελία – Ραβδοῦχος – Ἐπιστημονικὸ ἐμπόριο – Ἡ Μικρὰ Ἀσία τοῦ Σεφέρη – Μὲ σταυροὺς στοὺς λαμοῦς	12613
– Ἀρχιμὴδης παλὶμψηστος – Τρ-ελλάδα (I) – Τρ-ελλάδα (II) – Καλημέρα σας! – Ἡ ἐκδίκηση τῶν συμπτύσεων – Οἱ πατοῦσες καὶ ὁ Homo Sapiens	12673
– Τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο καὶ οἱ «αὐθεντίες» τοῦ Ρωμαίου – Τὸ θεῖον μέσον – Γραφικὴ μεταφυσικὴ – Ἡ νέα ιδεολογικὴ δολοφονία τοῦ Διονύσου	12769
ΑΚΕΣΑΣ: Ἡ ἐξόντωση τοῦ Θεοφίλου Καίρη	11983
– Ἡ μαζικὴ ὑστερία μετὰ τὸ 1897.....	12059
– «Μανούσεια»: Ἡ Ἐπίθεση τῶν σκοταδιστῶν.....	12379
– Περί «ισότητος».....	12705
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ἡ λύση τοῦ ἀδιεξόδου.....	12263
ΑΛΕΞΕΛΗΣ, ΑΘΑΝ.: Ἡ ἀπιστία πρὸς τὴν ἀλήθεια	11991
ΑΛΤΑΝΗ: Οἱ σταυροὶ καὶ οἱ ἀκάνθιοι στέφανοι στὸν σηκὸ τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδάουρου	12011
– Ἐκκλησιακαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ γνώσεις εἰς ἀρχαῖον μωσαϊκὸν τοῦ Διονύσου.....	12211
– Ὁ «χωροχρόνος» ἀναπαρίσταται σὲ σχέδια τῆς Θόλου Ἐπιδάουρου	12409
– Ἡ ἐρμητεία τῶν ὀνείρων στὸν Ὀμηρὸ. Προσέγγιση στὴν Ψυχολογία τοῦ Βύθου	12623
– Ἡ ἀγνωστὴ τέχνη τῆς ζωῆς κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόρα – Τὸ Ζωογονικὸ Τρίγωνο καὶ ἡ Μοῖρα.....	12795
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Φ.: Ὁ πόλεμος τοῦ ἔπους «Μαχαμπάρτα» εἶναι ὁ Τρωικός; (ἐπιστ.).....	12005
– Οἱ δραχογραφίαι τοῦ Παγγαίου εἶναι σύστημα γραφῆς (ἐπιστ.).....	12485
ΑΝΑΛΥΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ: Μαθηματικὸς συσχετισμὸς πνεύματος – Ὑλῆς.....	12331
Ὁ τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου (ἐπιστ.).....	12730
ΑΝΑΣΗΣ, ΜΑΝΟΣ: Ἡ ἀδιαφορία τῶν ἰθυνόντων γιὰ τὶς γερμανικὲς ἀποζημιώσεις (ἐπιστ.).....	12742
ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ, Π. ΣΑΡΑΝΤΟΣ: Τὸ ἀπίστευτο ἱστορικὸ τῆς καταστροφῆς τῶν σπουδαίων ἀρχαιοτήτων τῆς Σπάρτης.....	12187
ΑΠΟΓΟΝΟΣ: λθ. Ἡσαΐας.....	12947
– μ. Ἡσαΐας	12119
– μα. Ἡσαΐας.....	12195

- μύ. Ἰούδας ὁ Μακκαδαῖος.....	12261
- μυ. Ἰούδας ὁ Μακκαδαῖος (II).....	12357
ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ, ΙΑΣΩΝ.: Τὸ σκόρδο, τὸ Ε τοῦ Σεφιδίου καὶ οἱ... «ἐπουράνιες δυνάμεις» (ἐπιστ.).....	12002
ΑΡΚΑΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ.: Οἱ «εἰδικοί» καὶ τὸ πρόδλημα ἐπιδιώσεως τῆς Ἑλληνικῆς (ἐπιστ.).....	12738
ΑΣΠΙΩΤΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΑΜ.: Σφῶνται τὰ ὀνόματα τοῦλάχιστον 1478 ἀρχαίων Ἑλλήνων Μουσικῶν (ἐπιστ.).....	12086
- Ἀρχαιοελληνικὴ πολεμικὴ τεχνολογία.....	12225
- Ὀδὸς τοῦ Βερολίνου πρὸς τὴν Ἑλλήνους ἀρχιμουσικοῦ (ἐπιστ.).....	12328
- Ἡ κίνησις τῶν πλοίων τῆς τοιχογραφίας τῆς Θήρας (ἐπιστ.).....	12484
- Οἱ ταγοὶ τῆς Ἀρχαιολογίας μὲς ἀγνοοῦν τίς χρονολογήσεις (ἐπιστ.).....	12583
ΑΤΤΑΒΥΡΙΟΣ, Ε.: Ἀνθελληνικὰ στοιχεῖα σὲ πατερικά κείμενα.....	12345
ΑΥΡΗΛΙΩΝΗΣ, ΦΩΤΙΟΣ Δρ.: Ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς ἐπιθυμίας.....	12153
ΒΑΣΔΕΚΗΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ: Ἡ ἰδεολογικὴ αἰτία τῆς φυσικῆς καταστροφῆς.....	12072
- Ὁ Ζεῦπέδικος ὄνθυς.....	12131
- Μιτρικὴ - Ρυθμικὴ - Ὀρχησις.....	12275
- Τὸ ἀχόρευτον τοῦ «Νέου Κύματος».....	12603
- Ὁ διάλογος γιὰ τὸ Ζεῦπέδικον.....	12687
ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ, Α.Θ.: Γαμήλιο γλέντι στὴν Κνωσὸ πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια.....	12557
ΒΑΦΙΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ: Ληλασία καὶ καταστροφὴ ἀρχαιοτήτων στὴν Ἀλόνησσο (ἐπιστ.).....	12406
ΒΟΥΡΝΕΛΗΣ, Γ.: «Δικαστικές» ἐξοντώσεις ἐνὸς ἱστορικοῦ ἐρευνητῆ καὶ ἐνὸς ἐκδότῃ (ἐπιστ.) 12579	
ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ: Ἡ ἀτέλεια τῶν Σημιτικῶν γραφῶν.....	12061
- Ἡ χρονολόγησις τῶν κατακλυσμῶν.....	12137
- Τὸ «ἡγρὸ πῦρ» πανάρχαια ἑλληνικὴ ἐφεύρεσις (ἐπιστ.).....	12407
- Ἡ μυστηριώδης Ποῦντ.....	12463
- Προϊστορικὴ χρονολόγησις.....	12559
ΓΕΩΡΓΑΝΑΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: Τὸ αἶσχος καὶ τὸ ὄνειδος τοῦ παλιμψήστον.....	12757
ΓΕΩΡΓΙΛΑ, ΑΛΘΑΙΑ: Ἡ προτομὴ τοῦ Δαυὶδ σὲ κατάσκημα τῆς Βεργίνας (ἐπιστ.).....	12740
ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Κ.: Μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ δόγματα ξεναγοῦν στὸ Δίον (ἐπιστ.).....	12004
ΓΛΑΡΟΣ, ΠΑΝΤΕΛΗΣ: Πρὸς μίαν θεωρίαν Ἐπιστήμης - Τέχνης.....	12236
- Ὁ Ἔρως στὴν ἀρχαιότητα καὶ τώρα.....	12311
- Ἀντικὸ μοντέλο ἀνάπτυξης.....	12476
- Ἰπτάμενοι δίσκοι.....	12546
ΔΑΚΟΓΛΟΥ, ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ: Τὸ «Ἕνα» ὡς κοινὴ ἀρχὴ τῶν ὄντων στοὺς μεγάλους Ἑλλήνες φιλοσόφους.....	12489
ΔΑΝΙΚΑΣ, ΜΙΧΑΗΛ: Κορναφαῖος Γερμανὸς φυσικός μὲ ἀρχαιοελληνικὴ παιδεία (ἐπιστ.).....	12005
- Τὸ Πανεπιστήμιον Θράκης καταγγέλει τὴν καθηγήτρια κ. Φραγκονδᾶκη (ἐπιστ.).....	12582
ΔΑΡΒΙΡΗ, ΕΥΓΕΝΙΑ: Πανάρχαιο ὀδικὸ δίκτυο μεταξὺ Λακωνίας - Μεσσηνίας.....	12150
- Ἀγνωστὰ Κυκλώπεια τεῖχη στὴν Ἀρκαδίαν.....	12296
ΔΑΡΔΟΥΜΠΑΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ: Ἀγνωστὸς πολιτισμὸς στὴν Ἑλασσόνα.....	12600
ΔΕΠΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ: Χριστιανισμὸς καὶ φιλοσοφία.....	12147
- Ἡ γνωριμία μὲ τὸν Κ. Καστοριάδη.....	12305
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, Γ.: Ὁ Ἀλῆ πιασὺς καὶ ἡ «ἄλλη ὄψη».....	12437
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Κ.: Ὅταν δὲν ἀποδέχεται κανεὶς τὴν ἀγιότητα Ἀβραάμ - Σάρρας (ἐπιστ.).....	12323
ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΑΡΙΟΣ: Τὰ στοιχεῖα πού ἀποσιωπᾷ ὁ ἀφροκεντριζμός.....	11975
- Πρωτίστως πολιτιστικὴ ἢ ἔννοια Ἑλλήν.....	12035
- Ὁ ἀνθελληνισμὸς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.....	12253
- Θεόφιλος Ἀντιοχείας: Ἕνας σκληρὸς μισελλήνας.....	12345
- Ἡ ἰδεολογικὴ δολοφονία τοῦ Διονυσιακοῦ Πνεύματος.....	12517
- Τὰ ἀνθελληνικὰ ἀποσπασμάτα στὰ ἔργα τοῦ Ι. Χρυσσοστόμου.....	12761
ΔΡΟΣΟΣ, ΜΑΡΙΟΣ: Τὸ δόγμα τοῦ ἀφροκεντριζμοῦ καὶ ὁ ἑλληνικὸς τύπος (ἐπιστ.).....	12243
ΔΩΡΙΚΟΣ, ΣΤ.: «Ἰνκα» - «Κέτσονα» - «Ἀταχονάλπα».....	12503
π. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ, ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ: Πρὸς πώλησιν τὸ πρῶτον ἱερόν τοῦ κόσμου στὴν Κέρο (ἐπιστ.).....	12322

ΕΧΕΤΛΑΙΟΣ: Οί πληροφορίες των αρχαίων συγγραφέων για τούς τρεις μεγάλους κατακλυσμούς.....	12291
ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΛΙΤΣΑ: 'Η εποχή των Φοινίκων' και ή... «φοινικική λέξη «Παξοί» (έπιστ.).....	12487
ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ, Ν.: Πρόταση για τη συγγραφή ιστορικών μυθιστορημάτων (έπιστ.).....	12402
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, ΘΩΜΑΣ: Γιατί δέν εισήχθη τό 'Ελληνικό 'Αλφάβητο στούς σλαβικούς λαούς:.....	12093
- <i>Crown duction, council</i>	12202
- Δέν μπορεί νά υπάρξη Χριστιανική Θεολογία χωρίς τήν έλληνική γλώσσα.....	12259
- «Medical Centre» και «Criminal Code».....	12568
- 'Αγαλμα και statue.....	12650
- «'Ιδέα» και «wit».....	12731
- Τι μιλάμε, άγγλικά ή έλληνικά.....	12779
ΗΣΑΪΑΣ, ΜΠΑΜΠΗΣ: 'Η σχέση πατρότητας τής 'Ελληνικής με τίς σύγχρονες Εθνοπαϊκές γλώσσες.....	12709
ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ, Δ.: «Χαμένο» έλληνικό άριστοήγημα εκτίθεται σέ πινακοθήκη τής Αυστραλίας.....	12704
ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ, ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ: Είναι δυνατόν ό χριστιανισμός νά υπαλλαγή από τόν 'Εβραϊσμό (έπιστ.).....	12581
ΘΡΑΚΟΜΑΚΕΔΩΝ: Θρακολογούντες ποὺ δέν ἔχουν ιδέα περί Θράκης (έπιστ.).....	11926
ΙΩΝ. ΠΑΝ: «Κόκκινο χαλί» θάμμενο με έλληνικό αίμα, γιύ λαθρομετανάστες (έπιστ.).....	12659
Κ.Κ.: Παρόμοιο με «μπαζούκας» τό όπλο τών γλνπτών τής Περγάμου (έπιστ.).....	12404
Κ. Μ. - Λ.: 'Η προβληματική: «'Ο Θεός γίνεται εξισώσεις»; (έπιστ.).....	12586
ΚΑΖΑΝΑΣ, ΓΕΡ: Κράμα άμαθείας και μισελληνισμού.....	11989
ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ, ΔΙΟΝ. Ν.: Τσιμεντάρεσαν τόν «τάφο του 'Ομήρου» (έπιστ.).....	12082
ΚΑΛΑΜΠΑΛΙΚΗΣ: Μιά γεωπονική όδηγία 22.000 έτών.....	11967
- Τό ψυχρόφάρμακο λίθιο ήταν γνωστό στην πανάρχαια 'Ορφική περίοδο.....	12437
ΚΑΝΤΕΡΑΚΗΣ, Ι.: 'Ο τετραγωνισμός του κύκλου (έπιστ.).....	12727
ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ, ΠΑΣΧΑΛΗΣ: 'Η τεχνολογία τών πανάρχαιων κνκλαδικών πλοίων (έπιστ.).....	12738
ΚΑΡΒΕΛΑΣ, ΑΛΕΞ. Δ.: 'Η όνομασία του ύπογίον σιδηροδρόμου 'Αθηνών (έπιστ.).....	12660
ΚΑΡΒΟΥΝΙΑΡΗΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Μακροπρόθεσμες συνέπειες τής «είσβολής» άλλοδαπών (έπιστ.).....	12405
ΚΑΡΜΙΡΑΝΤΖΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: Πώς οί άρχαιοί έτετραγώνιζαν τόν κύκλο.....	12549
- 'Από πανάρχαιες δωρικές λέξεις προήλθαν όλες οί όρίζες τής άγγλικής γλώσσας.....	12779
ΚΑΤΑΝΟΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ: 'Ο πλούτος τής άρχαιοελληνικής μαγειρικής.....	12470
ΚΑΤΣΙΑΔΡΑΜΗΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Γυναίκες διάβαζαν τόν Δίσκο τής Φαιστού.....	12105
- Δίωκος τής Φαιστού: Τό πρώτο πανάρχαιο σύστημα τυπογραφίας.....	12265
- Οί «'Αραβικοί αριθμοί» προήλθαν από τό 'Ελληνικό 'Αλφάβητον.....	12661
ΚΑΤΣΙΠΠΗ, ΜΑΤΑ: «'Εξ άνατολών τό φώς» και στην «έθνική» τηλεόραση (έπιστ.).....	11927
ΚΑΤΣΟΥΡΑΣ, Γ.: Ποιός θά δη τόν άνθρωπο ως ένιατο όν; (έπιστ.).....	12324
ΚΛΗΡΙΚΟΣ: Καντά προβλήματα τής 'Εκκλησίας ποὺ δέν ἔθιξε ή πρόσφατη Σύνοδος.....	12675
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Μ.: Τό ελληνίζον σοβαρό «ρόκ» και ή έκτροπή του σατανισμού (έπιστ.).....	12165
ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ: 'Απόστολος του νέου Μεσαίωνα.....	11928
- Οί 'Ολυμπιακοί Άγώνες του 2004. Μοναδική επίκαιρία εξαγνισμού τους.....	11929
- Συνέντευξη του κ. Θύμιου Καρακατσάνη.....	12025
- Πώς οί ξένοι μπορούν νά μιλοῦν έλληνικά χωρίς νά τά γνωρίζουν!.....	12089
- Ρήσεις του Κορνήλιου Καστοριάδη.....	12115
- Ποιό «όμόθησκον»;.....	12118
- Ποιους έξυπηρετεί ή «ένσωμάτωση»;.....	12128
- Συζήτηση με τόν καθηγητή Β. Φίλια.....	12232
- 'Αναπαραστάσεις άρχαιοτήτων με Η/Υ.....	12249
- Δισκευές για κλασική κιθάρα άρχαιοελληνικών μοναδικών άποσπασμάτων.....	12359
- «Έλληνας καθηγητής τών μαθηματικών άποκρυπτογραφεί τήν Γρυμμική Α.....	12363

- «Νέο Κύμα»: Τò τραγούδι πού βγήκε από τις ελληνικές μονοιχές ρίξεις.....	12419
- Οί Καλώς θάινουν» πρὸς ἐξαφάνιση.....	12474
- Ἡ ἀπάνθρωπη μονομέρεια τῆς raiio.....	12513
- «...Χαίρε, ἐλικοδλέφιαρε, γλικομείλιχε...».....	12535
- Τὸ ἀρχαιότερο δείγμα τέχνης δρέθηκε στὴν Πτολεμαίδα.....	12589
- Προσωπικὴ μαρτυρία τοῦ σμηνάρχου Π. Γλάρον γιὰ τὴν Κυπριακὴ Τραγωδία.....	12635
- Δεκάδες ἀρχαῖα λαϊκά ὄργανα διδίσκονται σήμερα στοὺς νέους (Συνέντευξη τοῦ Ἀριστείδη Μόσχου).....	12687
- Ἀντὶ μνημοσύνου τῆς Λιλῆς Ζωγράφου.....	12771
- Συνέντευξη τῆς τραγουδοῦ Ἀσπ. Παπαθωμισίου.....	12805
ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ: Ξένες ἐπεμβάσεις καὶ πράκτορες Ἕλληνες οἱ μοχλοὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Διχασμοῦ (Β).....	11957
- Ὁ ἀφορισμὸς τῶν κλεφτῶν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τὸ 1805.....	12097
- Ἀλὴ Πασῆς: ἡ ἄλλη ὄψη.....	12121
- 20 αἰῶνες «πάθη ἑλληνικά».....	12203
- Διονυσιακὸν πνεῦμα.....	12211
- Ε. Βιντζέλος καὶ Δ. Γούναρης ἐγνώριζαν ἀπὸ τὸ 1920 τὴ Μικροasiatic κατάρρευση.....	12297
- Κοραῖς καὶ Σολωμός, οἱ «αἰρετικοί» τῆς Ρωμοσύνης.....	12449
- Ὁ Ζεὺς ἀνασταίνει τὸ Διόνυσον.....	12539
- Ἀησιεὶα καὶ πολιτικὴ στὴν Ἑλλάδα.....	12551
- Οἱ ΗΠΛ, ἡ Εὐρωπαικὴ ἔνωση, ὁ Ἀφροισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικότης.....	12587
- Ἡ ἀληθινὴ ἰδεολογία τοῦ Βυζαντινοῦ (καὶ οἱ νῦν πρῶτες σκόπιμες στρεβλώσεις).....	12615
- Ἡ πολιτιστικὴ στέρηση τῆς Εὐρώπης.....	12745
- Ἡ στάση τοῦ Βυζαντινοῦ ἐναντὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα μὲχρι τὴ Φραγκοκρατία.....	12773
ΚΟΥΛΟΥΜΠΕΡΗΣ, Σ.Σ.: Ν' ἀποξενωθῆς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους (ἐπιστ.).....	12245
ΚΟΥΤΡΟΥΒΕΛΗΣ, ΚΩΝ.: Ἐξὶ δείγματα ἑλληνικῶν γραφῶν.....	12177
- Παρερμηνεῖες στὸ θέμα τῆς χρονολόγησής.....	12291
- Περί χρονολογήσεως τῆς Προϊστορίας.....	12723
ΚΡΙΑΡΗΣ, ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ: Ἀνάγλυφα ὄχι ἐσώγλυφα τὰ σύμβολα τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ (ἐπιστ.).....	12488
ΚΡΙΝΕΛΟΣ, Δ.: Πληθώρα ἑλληνικῶν λέξεων στὴ γλῶσσα τῶν Τούρκων (ἐπιστ.).....	12006
ΚΡΟΝΙΔΗΣ, Δ.: Ἡ ἀρχοῦδα εἶναι μπροστά μας - ψάχνουμε τὰ ἴχνη της (ἐπιστ.).....	12087
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Δ.: Δὲν ὑπάρχει Θεὸς πού νά μὴν τὸν ἔπλασε ὁ ἀνθρώπος (ἐπιστ.).....	12087
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΗΣΑΪΑΣ: Ἐπιβίωση τοῦ Διονυσιασμοῦ στὴ Βουλγαρία.....	12390
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Κ.Χ.: Ἡράκλειτος, ὁ κολυμβητὴς στὸ Σύμπαν.....	12141
- Οἱ προσπαθεῖες τῆς Τονγκίας νά γίνῃ πνευματικὴ δύναμις (ἐπιστ.).....	12660
ΚΩΣΤΑΚΟΣ, Γ.: Ἰνδοευρωπαϊσμὸς - Φοινικισμὸς καὶ στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τοῦ Καναδά (ἐπιστ.).....	12162
ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΗΛΙΑΣ: Ἰδεολογικὸς - ἱστορικὸς προβληματισμὸς.....	12322
ΛΑΖΑΡΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ: Ὁ Δαυὶδ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων Βασιλέων στὴ Βεργίνα (ἐπιστ.).....	12585
- Πληθώρα ἀρχαιοελληνικῶν ἰχνῶν στὴ Νορβηγία (ἐπιστ.).....	12658
ΛΑΜΠΡΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι.: Ὁ διχασμὸς καὶ ἡ ζενέση.....	12000
- 170 χρόνια ὁρφάνια.....	12080
- Στὴ γλῶσσα τῶν συμθῶλων.....	12158
- Ἱστορισμὸς καὶ δημιουργικότητα.....	12160
- Ἐξόδος.....	12240
- Τὸ Ἑλληνικὸ (= παγκόσμιον) αὐριον.....	12320
- Ὅταν ἐπικηρύσσεται ἡ γνώση ὡς «ἀπειλή».....	12400
- Ἡ Ἐκκλησία στὸ σταυροδρόμι τῆς Ἱστορίας.....	12480
- Σύγκρουση ὑποκειμένων - ἀντικειμένων.....	12512
- Ἡ δευτέρη ἐπιστροφή τοῦ Διονύσου.....	12576
- Pax Romana καὶ Pax Americana.....	12656
- Ὁ ἀνατολίτης πού πριονίζει τὸ δένδρο.....	12736
ΜΑΓΚΛΑΡΑΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Τὸ τραγικὸ γλωσσικὸ ἀδιέξοδο τῶν σημερινῶν νέων (ἐπιστ.).....	12583
ΜΑΓΚΟΣ, Κ.: Βίαιος... «ἐξεθραϊσμὸς» ἑλληνικῆς λέξεως στὴν ΕΡΤ (ἐπιστ.).....	12325
ΜΑΚΑΡΙΟΠΟΥΛΟΣ, Ι.: Μνημενικὴ γέφυρα σφάζεται στὴν Ἀργολίδα (ἐπιστ.).....	12242

MAMANEAS, MARIOΣ.: Χειρόγραφο ἀρχαίου Ἑλλήνου ἀστρονόμου δρέθηκε σὲ πανεπιστήμιο τῆς Ἰνδίας (συνέντευξη κ. Β. Σπανδάγου).....	11949
- Τὰ Μεγάλα Διονύσια.....	12023
- Ἐκθεση γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γραφὴ ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὰ νέα δεδομένα.....	12064
- Ἐπετειακά.....	12103
- Τὸ ἐλληνικὸ καὶ παγκόσμιο πρόβλημα θέμι ἐκδηλώσεως Ἑλληνοαμερικανῶν.....	12173
- Τὸ μετέωρο δῆμα τοῦ χιμπαντζῆ.....	12209
- Ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ.....	12303
- Μαγιάπριλα 1998.....	12381
- Παναθηναϊκά.....	12457
- Τὸ «σύνδρομο τῆς πατροκτονίας».....	12459
- Μία Ἑβραία ἐλληνίστρια ἀνατρέπει τὸν ἀμερικανοεβραϊκὸ ἀφροκεντρισμὸ.....	12499
- Διονύσου πλοῦς.....	12527
- Διονυσιακὸ καὶ Ἀπολλώνειο Πνεῦμα.....	12527
- Τὸ ἀρχαιότερο δεῖγμα Τέχνης δρέθηκε στὴν Πτολεμαῖδα.....	12589
- Σὰν βγῆς στὸν πηγαῖο γιὰ... Σαλαμίνα.....	12645
- Αμειψοῦντι erastes τοῦ Λατινικοῦ alfanhίου.....	12649
- Τὸ μυστήριον μιᾶς χαμένης ψήφου.....	12685
- Ἡ γενιὰ τῶν σαραντάρηδων.....	12793
ΜΑΝΔΡΑΣ, Λ.: Ἡ καταστροφὴ τῆς μητέρας Ἑλληνικῆς Γλώσσας (ἐπιστ.).....	12002
ΜΑΡΓΕΤΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ.: Ἀπὸ τῆ λατρείας τῆς θεῆς Ἀρτέμιδος προέρχονται τὰ σημερινὰ Ἀναστενάρια.....	12058
- Ἡ χρονολόγησις τῶν κατακλυσμῶν.....	12137
- Ἡ πανάρχαια λέξις ἀτάλως καὶ ὁ Ἀπάλικος χορὸς (ἐπιστ.).....	12403
- Ἡ ἀσυμμετρία διαγωνίων καὶ πλευρῶν τετραγώνου.....	12461
ΜΑΡΜΑΤΣΟΥΡΗΣ, Ε.: Ἐξάχρονη ἀδιαφορία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (ἐπιστ.).....	12163
ΜΑΡΚΟΥ, ΣΠΥΡΙΔΩΝ.: Καὶ τηλεοπτικὴ «Μαύρη Ἀθηνά» ἀπὸ τὸν Σπίλμπεργκ (ἐπιστ.).....	12006
ΜΗΤΣΙΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Χ.: Ἡ ἰδέα τῆς ἐλληνικῆς παγκοσμιότητος στὸν Ἰουλιανὸ (ἐπιστ.).....	12243
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, Α.: Ἀρχαιοελληνικῆς τεχντροπίας περικεφαλαία τῶν Χαδανέζων (ἐπιστ.).....	12407
ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ν.Κ.: Τὸ «δρακόσπιτο» τοῦ Ὑμητοῦ.....	11986
ΜΠΑΝΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Τὸ «ἀλληλουῖα» εἶναι ἡ ἐλληνικὴ λέξις «ἀλληλουχία» (ἐπιστ.).....	12483
ΜΠΑΣΤΑΣ, ΓΡΗΓΟΡΗΣ: Ἡ ὁλοκληρωμένη φυσικὴ τῶν Προσωκρατικῶν.....	12433
ΜΠΕΚΑΚΟΣ, ΣΩΤΗΡΙΟΣ: Οἱ Ἱταλοὶ ἀποκρύπτουν τὴν καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας.....	12031
- Σαλέντο, ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως.....	12193
ΜΠΕΛΙΤΣΑΚΟΣ, Α.: Ὁ Ἀλὴ πασσᾶς καὶ «ἡ ἄλλη ὄψη».....	12437
ΜΠΕΞΗΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ: Ἡ πορνογραφία στὴν Παλαιὰ Διαθήκη.....	12043
- Δειγματολόγιο πορνῆ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη.....	12043
- Σχόλια γιὰ τὸ νέο νομοσχέδιο περὶ πολιτιστικῆς κληρονομιάς.....	12589
- Ὁ σταυρὸς ἦταν πανάρχαιον σύμβολο τοῦ προχριστιανικοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου.....	12784
ΜΠΙΣΚΑ, ΝΑΝΣΥ: Ἡ Ἀκρόπολις ὅπως ἦταν (Ἀναπαραστάσεις τῆς μὲ ὑπολογιστῆς).....	12697
- Οἱ ἰδέες τοῦ νομπελίστα Χώκιν γιὰ τὴ γένεση τοῦ Σύμπαντος.....	12719
- Αἰγαῖο Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Κύπρος.....	12726
- Συνέντευξις τοῦ ἀρχαιολόγου Α. Σάμψων.....	12747
ΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Θ.: Ἰδὼν ὁ νυμφίος.....	12516
ΝΑΛΜΠΑΝΤΗΣ, ΚΩΝ. Σ.: Ἀριστουργήματα ἀπὸ τῆ Μ. Ἑλλάδα ἐκτίθενται στὸ Μουσεῖο Κολωνίας.....	12287
ΝΕΜΕΣΙΣ: Ὁ Δίας, τὸ Ἀλφάδιτο καὶ ἡ «μὴ εἰδική».....	11955
- Κράτος - ἔθνος σήμερα.....	12040
- Ἡ ἀποκλήρωση.....	12129
- Ἐναλλακτικὲς θεοκρατίες.....	12223
- Ἡ ἀπάτη.....	12285
ΝΤΟΚΑΣ, ΛΑΜΠΡΟΣ: Ἡ ταύτιση Θεοῦ-ἀνθρώπου.....	12466
ΟΜΙΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ: Ὁ δήμαρχος Ρεθύμνου θὰ προβάλῃ τὸ ἔργο τοῦ ξεχασμένου μεγάλου ἐπιστήμονος Διογένη (ἐπιστ.).....	12325

Π.Π.: "Οργιο φοινικισμού σὲ σχολεῖα τῶν Κυκλάδων (ἐπιστ.)	12584
ΠΑΝ, ΣΑΡΑΝΤΟΣ: ια. 'Αναξαγόρας	11935
- ιβ. Ζήνων ὁ Ἐλάτης	12049
- ιγ. Μέλιος ὁ Σάμιος	12095
- Γλώσσα καὶ ὕφος στὸν Ἡράκλειτο	12141
- ιδ. Λισχύλος	12185
- 'Επιστήμες καὶ τεχνολογία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων	12229
- ιε. Σοφοκλῆς	12273
- ις. Εὐριπίδης	12343
- ιζ. Ἀριστοφάνης	12435
- ιη. Μένανδρος	12497
- ιθ. Πρωταγόρας	12647
- κ. Πρόδικος	12707
- κα. Γοργίας	12759
ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Α.Δ.: "Εκλεψαν μαρμάρينو ἀετὸ μέσα σὲ ἀρχαιολογικὸ χῶρο (ἐπιστ.)	12166
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Π.: Μαρτυρία τοῦ Πανσανία γιὰ τὴν πανάρχαια τεχνολογία (ἐπιστ.)	12244
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΧΡ.: "Ἡ θεωρία τῆς μεγάλης ἔκρηξης τοῦ Ἀναξαγόρα	12431
ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Γ.Λ.: "Ἡ χρῆση τοῦ ἐπιθέτου «εὐδείλος» στὸν Ὅμηρο (ἐπιστ.)	12008
- Ὁ Ζευ-Βακχι-κὸς χορὸς	12275
ΠΑΠΑΜΑΘΑΙΑΚΗΣ, ΕΜΜ.: "Ἡ οἰωπὴ τῆς ἐπίσημης ἀρχαιολογίας γιὰ τὴν Κέρω (ἐπιστ.)	12926
- Τὰ ἀπομεινάρια ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Βαλτεταίου (ἐπιστ.)	12329
ΠΑΠΠΑΣ, Σ.: "Ἡ θεαματοποίηση τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μυθολογίας (ἐπιστ.)	12007
ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ, ΟΔΥΣ.: "Ἐως πότε θὰ ἀνεχόμεθα τὸν ἀνθελληνισμό τῆς Π. Διαθήκης (ἐπιστ.)	11922
ΠΕΛΛΑΝΙΩΤΗΣ, Η.: "Ὅσα προγόνων μας στὴν διάθεση τῶν σκύλων (ἐπιστ.)	11925
ΠΕΠΠΑΣ, Ι.Β.: "Υποὺλη προπαγάνδα σὲ ἀθῶα ξντυπα (ἐπιστ.)	12738
ΠΕΡΓΑΜΑΛΗΣ, ΠΑΝ.: "Ὁ μέγας μαθηματικὸς Φρ. Μανρόλνκος	12393
- Ἡ προβολὴ διασήμων Νεοελλήνων διανοουμένων (ἐπιστ.)	12578
ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ: "Ὅτι αὐτοὶ ἐλεθθήσονται	11974
- Τὸ σκανδαλάκι	12010
- Νέο φοινικικὸ ἀστέρι	12152
- Ξεφυλλίζοντας τὸ ἱερὸ «μας» βιβλίο	12184
- Ἀντιρατσισμὸς	12290
- Ἀρρενοθήλεια (ἀληθινὴ) ἱστοριοῦλα	12378
- Τάμ-τάμ ἐπιστήμη	12564
- Κορακομαχία	12602
- Τὸ δλέμμα τῆς ἀγελάδας	12778
ΠΕΤΡΟΥΤΖΑΚΟΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ: Τὸ πανάρχαιο μετὰξί τῆς Θήρας	12067
- Ἡ ἄλωση τοῦ Λαϊκοῦ Τραγονδίου	12603
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ, ΜΙΧ.: Τὸ νῆμα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ἀρχαία σκέψη (ἐπιστ.)	12169
ΠΟΥΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, Π.: Μία ἀλλόκοτη παράσταση τῆς Μήδειας στὸ Σύννεϋ (ἐπιστ.)	12482
ΠΡΙΑΚΟΥ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ: Πότε ἔζησε ὁ Ἡσίοδος	11967
ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, Α.: Χρῆμα καὶ ψεῦδος στὸν ἀρχαιολογικὸν χῶρον (ἐπιστ.)	11923
ΣΕΡΔΕΝΕΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ: «Μακεδὼν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία» ὁ Ἀλέξανδρος	12295
- Ἐδραϊκὴ προπαγάνδα ἀλλὰ μὲ ἑλληνικὲς λέξεις (ἐπιστ.)	12584
ΣΑΡΩΘΡΟΝ: Μὴ βλασφημεῖτε τὸ πορνό	11946
- Ἀριῶτ Σῶν	12030
- 25 Μαρτίου	12088
- Παραδειγματισμοί	12170
- Ἀνιερὴ ἐπιστήμη	12258
- Δωρικὴ Γραμμικὴ Α	12330
- Γλυπτὸ 500.000 ἐτῶν	12408
- Νῶε ἐναντίον Διωνύσου	12502
- Ὅταν ὁ «Θεός» κλείνῃ τίς πύλες τῆς «Κολάσεως»	12622
- Ὁ Φουκογιάμα τῆς Ἑλλάδας	12696
- Τὸ καταραμένο παλιμψηστο	12756
ΣΚΑΒΑΝΤΖΟΣ, ΚΟΣΜΑΣ: Ὁ ζεμπέκικος ῥῆθμος	12131

- 'Ο διάλογος για τὸ Ζεῦπέκικο.....	12543
π. ΣΚΟΡΔΑΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ: Τὸ ῥάσο καὶ ἡ ἱστορία του	12675
ΣΟΥΜΠΑΣΑΚΗΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ: Περισσότερη 'Ελλάδα ὑπάρχει στὸ ἐξωτερικὸ (ἐπιστ.)...	12406
ΣΠΑΝΔΑΓΟΣ, ΒΑΓΓΕΛΗΣ: 'Ο ἀποπροσανατολισμὸς στὴν ὑπόθεσι τοῦ παλιμνήστον (ἐπιστ.).....	12741
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, Α. Δρ.: 'Ο τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου (ἐπιστ.)	12728
ΣΤΑΘΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ο.: 'Η διαχρονικότητα τοῦ 'Ελληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ (ἐπιστ.)	12404
ΣΤΑΜΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ: 'Ελληνικὲς οἱ ὀνομασίαι τῶν γραμμάτων	12363
ΣΤΟΥΠΗ, ΜΑΡΙΑ: Οἱ ἀρχαῖες τραγωδίαι εἶναι μουσικὰ ἔργα	11985
ΣΤΡΑΤΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: 'Η ἐτυμολογία πανάρχαιων ὀνομασιῶν ὀργανῶν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος	12437
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ: 'Η ἐνίσχυση τῶν ἰδεωδῶν ἐνὸς πανελληνικοῦ μέλλοντος (ἐπιστ.)	12168
ΣΩΤΗΡΙΟΥ, ΔΙΑΓΟΡΑΣ Γ.: 'Απαισιοδοξία γιὰ τὸν «Θησανρὸ τῆς 'Ελληνικῆς Γλώσσας» (ἐπιστ.).....	12580
ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΧΡΥΣΗΣ: Οὐφολόγοι καὶ 'Ελληνικὸς Πολιτισμὸς. - 'Ο 'Αφροκεντρισμὸς στὰ 'Ελληνικὰ σχολεῖα.....	12162 12427
ΤΖΑΚΟΣ, ΧΡ. Ι.: Καὶ πάλι γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἐπιθέτου «εὐδείελος» στὸν 'Όμηρο (ἐπιστ.)	12167
- 'Ο διάλογος γιὰ τὴν ταύτιση τῆς 'Όμηρικῆς 'Ιθάκης (ἐπιστ.).....	12326
ΤΣΑΚΝΑΚΗΣ, Α.Α.: Κρίση «ἐλληνοφοβίας», ἓνα φαινόμενο τοῦ ἑαυτισμοῦ (ἐπιστ.).....	12327
ΤΣΙΑΜΗΣ ΜΑΝΩΛΗΣ: «Διαχειρίσιμη δομὴ σκέψης»	12565
ΤΣΙΡΩΝΗΣ, Ν.: Τὸ ὄνομα «Μαντῶ» καὶ ὁ καθηγητὴς πανεπιστημίου (ἐπιστ.)	12009
- Οἱ ἐγκατάτασις τοῦ ἀρχαίου ἀστεροσκοπίου τοῦ Ταγγέτον (ἐπιστ.).....	12246
ΤΣΙΤΣΟΣ, ΝΙΚ.: Οἱ Γραικοὶ - καὶ ποιοὶ συκοφαντοῦν τὸ ὄνομα (ἐπιστ.).....	12585
ΦΑΚΟΣ, Γ.Β.: Ἀντιρατσιστικὲς (:) χῆρες ἀλλὰ σίγουρα ἀνιστόρητες (ἐπιστ.).....	12328
- 'Ο ἐξελικτισμὸς τῆς Ρωμιοσύνης καὶ οἱ 'Ελληνοαμερικάνοι (ἐπιστ.).....	12482
ΦΙΛΕΡΕΥΝΟΣ: Οἱ διεθνεῖς καὶ τοπικὲς συνθήκες κατὰ τὴν ἐποχὴ θράσεως τοῦ Ρήγα	12051
- Ἀπὸ τὸν Δοῖναδὴ στὸν Εὐφράτη: 'Ο ἑλληνικὸς χώρος τοῦ Ρήγα Φερραίου	12383
ΦΙΛΙΠΠΑΣ, ΑΛΕΚΟΣ: 'Ο διάλογος γιὰ τὴν ταύτιση τῆς 'Όμηρικῆς 'Ιθάκης (ἐπιστ.).....	12744
ΧΑΪΤΙΔΗΣ, Ε.: 'Η δουλεία δὲν ἀποτελεῖ οὔτε σήμερον ἀνάμνηση (ἐπιστ.)	11924
ΧΑΛΕΑΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ: Μὲ τί ἀσχολεῖται τὸ Συμβούλιο 'Αποδήμιον 'Ελληνισμοῦ (ἐπιστ.)	12405
- 'Ο περιεργὸς θάνατος τοῦ ἑλληνιστῆ Μύμαν Πάρρη (ἐπιστ.).....	12586
ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Β.: Δωρικὰ στοιχεῖα στὴ γλώσσα τῶν 'Ελλήνων τῆς Καλαβρίας (ἐπιστ.).....	12329
ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ, Κ.: «'Ινκα» - «Κέτσουα» - «'Αταχυνάλα»	12503
ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, ΠΑΝ.: «'Απόδοσις» ἀντὶ «μετάφρασις» τῶν ἀρχαιοελληνικῶν κειμένων (ἐπιστ.).....	12009
ΧΡΙΣΤΟΥΔΟΥΛΑΡΗΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Δὲν ἄφηναν τὰ παιδιὰ τῶν Καλὰς νὰ μποῦν στὸ Σοῦνιο (ἐπιστ.).....	12169
ΧΟΝΔΡΟΣ, Γ.: Γέφυρα τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων ἐν χρήσει σήμερον (ἐπιστ.).....	12329
Ω.: Οἱ 'Ελληνοαμερικάνοι ζητοῦν ἐλληνοποίηση	12302
- Periodos 15 hmerwn zhthse!	12342
- Δόμηση γιὰ... ἐλληνίζοντα λατινικά στὸ σῆμα τοῦ Μετροῦ; (ἐπιστ.).....	12487
Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: Ν. 'Ασιώτης, 'Ιουλιανός, Π. Σινόπουλος, Γ.Π. 'Αργυριάδης	11991
- Γ. Γεωργιάδης, Μ. Παγουλάτος, Δ. Δημόπουλος, Γ. Πετρόπουλος, Α. Παπαϊωάννου	12072
- J. Pickering, Λάμπιντς, Α. Σαββίδης	12153
- C. Mossé, Π. Ψαρράκης, Β. Χατζηδασυλείου, Δ. Παπαδοπούλου, Ι. Γαύρηλίδης	12236
- L. Kilarín, Α. 'Ανθεμίδης, Ι. Παπαμιχαήλ, Γ. Τσότσος	12311
- Π. Φραγγέλης, Σ. Ντάγιος, Σ. Τζιρόπουλος, Ε. Ρόζος	12393
- Χ. Μπαλόγλου, Παν/μο 'Αθηνῶν, Ε. Καραμανώλης	12476
- Ι. Κόκλα, Χ. Τσιρκινίδης, Β. Πολύδωρας, Ε. Χριστόπουλος, Α. Γροντής-Ν. Τελώνη	12568
- Κ. Πλεῦρης, Ι. Κακολύρης, Ν.Υ. Times	12650
- Λιβάνιος, Ρ. Eisele, Σαπφώ	12731

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΙΖ' ΤΟΜΟΥ